

A
BORSODI
TÁJHÁZ
KÖZLEMÉNYEI
41-42

**A Borsodi Tájház
közleményei
41–42**

**A Borsodi Tájház
közleményei
41 – 42**

2017

A BORSODI TÁJHÁZ KÖZLEMÉNYEI 41–42.

21. évfolyam 1–2. szám
2017

Szerkeszti:

HADOBÁS PÁL

Technikai munkatárs:

SLEZSÁK ZSOLT

A borítón:

A 20. század eleji konyha a Borsodi Tájházban.
(Fotó: Mészáros Csaba)

A hátsó borítón:

Az új 1956-os emlékmű a Forradalmak terén.
(Fotó: Hadobás Pál)

© MKKM, Edelény

HU ISSN 1418 – 2211

Felelős kiadó: HADOBÁS PÁL, *az Edelényi Művelődési Központ,
Könyvtár és Közérdekű Muzeális Kiállítóhely igazgatója.*

Készült az Edelényi Művelődési Központ, Könyvtár és Közérdekű
Muzeális Kiállítóhely számítógépes szövegszerkesztőjén 2017-ben.

Nyomdai munkák:
www.konyvmuhely.hu

Dr. Rózsa Tibor

Életképek az Edelényi Királyi Járásbíróság történetéből

2017. május 26-án a Kazincbarcikai Járásbíróság épületében átadták az Edelényi Királyi Járásbíróság emlékhelyét. Az alábbiakban dr. Rózsa Tibor Címzetes törvényszéki bíró ünnepségen elhangzott beszédét közöljük.

Képeslap az 1930-as évekből

Elnök Úr! Tisztelt Emléklés!

Kedves Kollégák! Hölgyeim és Uraim!

„Az Edelényi Királyi Járásbíróság története a magyar igazságszolgáltatás történetének kicsiny szelete, amely attól különleges, hogy a bíróság több mint 100 évig az ország egyik legszebb és napjainkra eredeti pompájába visszaállított barokk kastélyban működött. A bíróság története így összefonódott egy több száz éves hangulatos kastély történetével, amely hosszú évtizedeken keresztül sajátos helyszínt biztosított az igazságszolgáltatásban dolgozók és a jogkereső közönség számára.

Nekem személyes kötődésem nincs a városhoz, és nem is dolgoztam az edelényi bíróságon, ezért csak azokra a forrásokra tudtam hagyatkozni, amelyek a kutatások során előkerültek. Ezek közé tartoztak eredeti okiratok, történeti dokumentumok és dr. Pécsi Bertalan helytörténész emlékirata, aki 1900-ban

Edelényben (Császtá pusztán, a szerk.) született. Hosszú életének nagy részét ott élte le. Különböző beosztásban dolgozott a közszolgalatban, és 1927-től egy ideig a bíróság főljajstromosa is volt. Személyes visszaemlékezései és kutatásai alapján megírta a város történetét, benne a kastély és a bíróság történetét.

Történelmi időutazásunk során először tekintsük át röviden a kastély 300 éves történetét.

Az edelényi kastély hazánk egyik legszebb, eredeti állapotában felújított barokk kastélya, amelyet a Rákóczi szabadságharc után Jean Francois L'Huillier francia származású császári generális kezdett el építeni 1716-ban.

Az építető 1668-ban nemesi családban született és a Habsburg hadseregben futott be fényes karriert. 1686-ban ott volt Buda vár visszafoglalásánál, harcolt a törökök elleni felszabadító háborúban és küzdött Belgrád visszafoglalásánál. Az edelényi birtokot 1700-ban II. Rákóczi Ferentől zálogba kapta, amikor Rákóczinak sürgősen pénzre volt szüksége. Kettőjük kapcsolata gyanússá vált az udvar szemében, amiért is egy időre eltávolították L'Huillier-t Magyarországról és itáliai seregestekhez osztották be. A Rákóczi szabadságharcot követően visszanyerte a császár kegyét. Kimagasló katonai szolgálataért bárói rangot kapott és 1715-ben honosították.

A következő évben kezdett hozzá a főúri kastély megépítéséhez, aminek befejezését már nem élhette meg, mert 1728-ban Pozsonyban elhunyt. Fiú örököse nem maradt. A kastély építését felesége fejezte be. A birtok leányágon öröklődött tovább, mígnem unokájának 1820-ban bekövetkezett halálával a család kihalt és a birtok visszaszállt az államkincstárra.

Az edelényi birtokot 1831-ben a német származású Szász-Coburg-Gothai család megvásárolta, mai szóval élve befektetési céllal, mert nem Edelényben laktak. A kis német tartományból származó család tagjai nagy karriert futottak be. Egyik águk elszármazott Angliába és

közülük került ki Viktória királynő, akinek leszármazói azóta ülnek az angol trónon. Az uralkodóház 1917-ben változtatta nevét Windsorra.

A család a kastélyból irányította a színvonalas gazdaságot. A földszint egy részét azonban 1861-ben járásbíróóság céljára bérbe adta az államnak. Az épület 1820-tól lassú pusztulásnak indult. A gazdasági épületek egy részét elbontották. Az angolkert gondozatlanná vált. A 20. század elejére halaszthatatlanná vált a kastély felújítása, amit 1910 és 1913 között elvégeztek. A kastély ekkor kapta ma is látható külső formáját. Az épületben lakásokat alakítottak ki, majd a Bécsben élő Fülöp Józsiás herceg a fennmaradt veretes szövegezésű adásvételi szerződéssel a kastélyt és tartozékait eladta a Magyar Királyi Államkincstárnak, amivel az Edelényi Királyi Járásbíróóság elhelyezése hosszú időre rendeződött.

Az Edelényi Királyi Járásbíróóság mindig is a Miskolci Törvényszék illetékessége alá tartozott. 1871-ben 49 kisebb-nagyobb település tartozott hozzá. A trianoni döntés után ez kiegészült még további 22 községgel, amely községek korábban Torna vármegyéhez tartoztak. Ezzel az ügyek száma, különösen a büntető és birtokrendezési ügyek száma jelentősen megszaporodott. Edelényben az elnök mellett két bíró ítélkezett, akik az 1920-as években az illetékességi terület megnövekedése nyomán már nagyon nehezen bírták a munkát. Feljegyzések szerint a büntetőtárgyalások reggel 8 órától rövid ebédszünettel akár este 8 óráig is eltartottak és az ügyészek arra panaszkodtak, hogy az este fél 8-kor Miskolcra induló vonatot alig érik el.

Képzletben utazzunk vissza a történelemben jó 90 évet és érkezünk meg dédanyáink korába, amikor Edelény egy kisebb mezőváros volt, amelynek a szélén álló impozáns kastélyban működött a bíróság.

Az igazságszolgáltatás napi feladatait azok az igazságügyi alkalmazottak látták el, akiket a meghívóra nyomtatott képről ismerhetünk meg. A kép 1930. február 21-én készült.

Történeti kutatások szerint az 1920-as évek elején Benczúr Miklós volt a bíróság elnöke, akinek 1924-ben bekövetkezett váratlan halála után Karenits Antal került az elnöki székbe. Elnökhelyettesnek Harsányi Gézát nevezték ki, aki Debrecenből érkezett, majd ő néhány évi ítélkezés után ügyvédnek állt. Karenits Antal nyugdíjazása után Zalányi Dániel lett a járásbíróóság elnöke. Ő Nyíregyházáról érkezett

Edelénybe. Zalányi Dánielt Diczig Dezső követte. Zalányit később a Miskolci Járásbíróság elnökének nevezték ki.

A jelentősen megnövekedett munka és a bírói állások többszöri megüresedése mellett további nehézséget jelentett, hogy a kastély tulajdonosa, a herceg az erdőhivatal útján 1927. július 30. napján arról értesítette a Miskolci Törvényszék elnökét, hogy 1928. február 1. napjával a bérleti szerződést felmondja. A törvényszék elnökének sürgősen intézkednie kellett, hogy a járásbíróság munkája akadálytalanul folytatódhasson. Egyidejűleg a fogház elhelyezését is meg kellett oldani, mert ez ugyancsak a kastélyban volt kialakítva. Felhívta ezért a járásbíróság elnökét, hogy haladéktalanul derítse fel, van-e Edelényben a bíróság elhelyezésére alkalmas másik épület, és ha van, milyen feltételekkel és mennyiért lehetne azt kibérelni. Egyidejűleg megkereste a herceg udvartartását, hogy a bíróság máshol történő elhelyezéséig lenne-e lehetőség a bérleti szerződés meghosszabbítására. Mindezekről haladéktalanul jelentést tett a Magyar Királyi Igazságügy miniszternek.

Edelényben a bíróság elhelyezésére szolgáló másik épület nem volt.

Ennek a kérdésnek a megoldása bizony nagy feladat elé állította a törvényszék akkori elnökét.

Az igazságügyi vezetés felmérte egy új bírósági épület felépítésének lehetőségét is. Ezzel az elgondolásával megkereste Edelény akkori vezetését, majd hossza tárgyalásokat folytattak egymással bevonva ebbe az igazságügy minisztériumot, de a tárgyalások eredménytelenek maradtak. A kiszemelt telket a város nem volt hajlandó eladni, a felajánlott telket az igazságszolgáltatás nem volt hajlandó elfogadni. A két fél között a kontraktus (egyezmény, a szerk.) meghiúsult. Ez a megoldás így lekerült a napirendről.

1927 decemberének elején újabb megoldás vetődött fel. Az igazságügy minisztérium államtitkára erről tájékoztatta a Miskolci Királyi Törvényszék elnökét, hogy Fülöp Józsiás Szász-Coburg-Góthai herceg 202.000 pengőért megvételre felajánlotta a kincstárnak a kastélyt és a hozzá tartozó birtokot, beleértve ebbe a Bódván átvezető hidat. Egyben felhatalmazta a törvényszék elnökét arra, hogy ilyen feltételek mellett kösse meg az adásvételi szerződést, és ezt jóváhagyás végett terjessze fel a minisztériumhoz. Az 1928. január 10. nap-

ján megkötött és fennmaradt adásvételi szerződés értékes dokumentuma ennek a kornak és a magyar igazságszolgáltatás történetének.

A kastély és a birtok a herceg hitbizományába tartozott. Az adásvételi szerződés megkötésének előzménye az volt, hogy a herceg Bécsben német és magyar nyelven meghatalmazást adott Justh Ferenc nyugalmazott helyettes államtitkárnak, aki a hitbizomány magyarországi uradalmának jószágkormányzója volt, a szerződés megkötésére. Másik részről a Magyar Királyi Államkincstár képviselőjében dr. Barth György a törvényszék elnöke írta alá a szerződést, amelyben nemcsak az adásvétel tárgyát határozták meg pontosan, hanem egy vázrajzot is mellékeltek, amelyen az ingatlanok határvonalát piros vonallal jól láthatóan és egyértelműen kijelölték. A birtoktest a korabeli térmérték szerint 7 kataszteri hold és 4 négyszögöl volt, minden tehertől mentesen. A vételár pedig 202.000 pengő. Egyben az eladó feltétel nélküli hozzájárulást adott, hogy az ingatlan a vevő javára bekebelezessék. A szerződés érvényességéhez az eladóra nézve a Főudvarnagyi Bíróság, mint hitbizományi hatóság, a vevőre nézve pedig a Magyar Királyi Belügyminiszter jóváhagyásával vált jogérvényessé. Mindkét jóváhagyás igen hamar megtörtént. A törvényszék elnöke 1928. február 1-jén birtokba vette az épületet, amiről külön jegyzőkönyvet vettek fel, annak tartalma is igen érdekes.

A bíróság vezetése ekkor szembesült a kastély erősen leromlott állapotával, de elsősorban azzal, hogy multhatatlanul szükséges a terület körbekerítése, mert Edelény és Finke lakossága a kastélyparkon és a főkapun át közlekedett, amit meg kellett szüntetni. A kerítés kiépítéséhez és főleg annak költségeihez magasabb helyről kellett hozzájárulást kérni, aminek megadása után a kerítést egy éppen akkor elítélt ács és néhány fogvatartott házilagos kivitelezésben elkészített.

Már akkor is rázós feladat volt a bentlakó bérlőktől megszabadulni és az elmaradt bérleti díjakat behajtani. A törvényszék elnöke valamennyi bérlőnek felmondott, de köztük volt a járásbíróság két bírója is.

Fennmaradt azok névsora, akik akkor a kastélyban laktak. A felsorolás napjainkban úgy hangzik, mintha egy Jókai regényből lépnének elénk a szereplők.

Lássuk őket sorra: dr. Koflanovits Miklós királyi járásbíró, dr. Harsányi Géza királyi járásbíró, dr. Farkas Gyula ügyvéd, Dobay Elemér magyar királyi csendőr százados, özvegy Kachelmann

Valterné, Bulyovszky Aladár királyi telekkönyvvezető, dr. Krisztinicz Aurél háziorvos, Weisz Ignác járásbírói irodatiszt, vitéz Székely Frigyes nyugdíjas járásbírói irodatiszt és Pongrácz Ferenc tiszteletbeli főszolgabíró.

Új szerződéssel néhányan visszaköltözhettek a kastélyba, de éppen a járásbíró elnöke folytatott hosszas levelezést a törvényszék elnökével, mert a fizetéséhez képest túl magasnak tartotta a lakbér összegét. Végül megegyeztek és megegyezésüket jóváhagyásra a magyar királyi igazságügy miniszterhez felterjesztették.

A bírósági vezetőknek már akkor is jó néhány, nem kifejezetten az ítélkezéshez tartozó kérdéssel kellett foglalkozni.

Ezek közül néhány.

Feljegyzések szerint 1928. április 17-18-án szélvihar dühöngött Edelényben, ami a kastély épületét súlyosan megrongálta és a helyreállításról haladéktalanul gondoskodni kellett.

1928 szeptemberére a keleti szárnyban található kémények annyira megrongálódtak, hogy a leomló kövek a bentlakók és a jogkereső közönség testi épségét is veszélyeztették. Ez is halaszthatatlan intézkedést követelt az elnöktől.

1928 februárjában a főszolgabíró levelet intézett a Királyi Járásbíró elnökéhez, mivel a kastélyban lévő lakások szennyvize a Bódvába folyt, aminek következményeként a folyó vize fürdésre, állatok itatására és mosásra használhatatlanná vált, és állandó fertőzőveszélynek tette ki a lakosságot. A főszolgabíró felszólította a járásbíró elnökét, hogy 30 napon belül intézkedjék a szennyvíz megfelelő elvezetéséről.

Ezt az ügyet sem 30 napon belül, sem hosszabb idő alatt nem sikerült megoldani, amiért is a főszolgabíró pár hónap után egyenesen a törvényszék elnökéhez fordult a közegészséget súlyosan veszélyeztető állapot megszüntetése érdekében.

Ebben az időben tervezték a kastély egy részébe a vízvezeték kiépítését. A járásbíró elnöke javasolta, hogy a vizet a fogház előszobájába is vezessék be, hogy az elítélteket ne kelljen a távoli kúthoz kísérgetni a fogházörnek, mert egyrészt egyéb elfoglaltsága is van, másrészt kíséret nélkül bizony az elítélt megszökhethet. A kor szokása szerint a foglyokat csekély térítési díj ellenében a fogházőr élelmezte.

Ezért is javasolta az elnök egy sütőkemence megépítését a fogház udvarán.

Ezeket a kéréseket a törvényszék elnöke is pártfogolta, és jóváhagyásra felterjesztette a Magyar Királyi Igazságügy miniszterhez, mert a végső döntést csak ő hozhatta meg.

Ezután néhány érdekesség még a bíróság történetéből, amelyek a kor hangulatát idézik.

1936-ban Koflanovits Miklós járásbíró különös betegség lepte meg. reggelente, munkába indulás előtt, a székéről leszédült és rövid időre elvesztette az eszméletét. Nem esett nagyot, de így is megütötte magát. 1 óra pihenés után került újra munkaképes állapotba. Miskolci és edelényi orvosok sikertelenül próbálták meggyógyítani. A debreceni klinikán is kivizsgálták, de ott sem találták meg a hatásos gyógymódot. Ekkor ajánlotta neki valaki, hogy keresse meg a Miskolci Pénzügyi Igazgatóságon dolgozó Kosztolányi nevű tisztviselőt és kérjen segítséget tőle. Ezt a tanácsot elfogadta. A felkeresett személy azonban nem tett mást, mint hogy 5 liter vizet adott neki azzal, hogy az általa megdelejezett vizet naponként fogyasztva 1 hét alatt igya meg. A beteg az előírást betartotta és meggyógyult. Betegsége soha többé nem tért vissza.

Abban az időben nagy volt a virtus a falusi legények között. Ha összeszólalkoztak egykettőre bicskát is rántottak. Az edelényi bíróságon egy időben egy Balogh nevű járásbíró intézte a büntető ügyeket, aki hatalmas termetű ember volt. Keresztnevét a források nem őrizték meg. Ha a verekedés során csak kisebb sérülés történt, ún. könnyű testi sértés volt a cselekmény, a bíró a tárgyaláson nem szabott ki büntetést, hanem helyette lekent a vádlottnak egy nagy pofont azzal, hogyha még egyszer elé kerül, bizony kettőt fog kapni. Ennek híre ment, és a legények jobba féltek Balogh bíró hatalmas tenyerétől, mint a kiszabott fogházbüntetéstől. A páratlan büntetési mód jó neve-lő hatásúnak bizonyult.

Balogh bíró Edelényben a régi református temetőben nyugszik.

Így és ehhez hasonlóan zajlott az ítélkezés a 20-as évek Magyarországon, közelebbről az Edelényi Királyi Járásbíróságon, amelynek még számtalan más történetét és legendáját őrzik a kastély hatalmas falai.”

*Az Edelényi Királyi Járásbíróság dolgozói 1930-ban. Kép a meghívóról.
(Laki-Lukács László gyűjteménye)*

A kastély a 2014-es felújítás után (Fotó: Mészáros Csaba)

Új emlékmű a Forradalmak terén

Készül az emlékmű

Az 1956-os Emlékbizottság megbízásából 2016-ban a Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Közalapítvány pályázatot írt ki (KKETTKK - 56P - 02 jelű) az 1956-os forradalmat és szabadságharcot valamint a kapcsolódó történelmi eseményeket felidéző, a hősöknek és az áldozatoknak emléket állító úgynevezett „Büszkeségpontok” létrehozására az 1956-os forradalom és szabadságharc 60. évfordulója alkalmával, amely keretében emlékművek, emlékhelyek létesítésére nyílt lehetőség. A nagy érdeklődésre való tekintettel a pályázatot meghosszabbították és így 2017-ben is nyújthattak be pályázatot az érdeklődők.

Edelény Város Önkormányzata által benyújtott nyertes pályázat keretében valósult meg az új emlékmű a Forradalmak tere északi oldalán 2017 júniusában.

A pályázat célja az volt, hogy előmozdítsa az 1956-os forradalmat és szabadságharcot méltató, valamint a magyar antikommunista hősökre emlékező úgynevezett „**Büszkeségpontok**” létrehozását azzal a céllal, hogy ezek hozzájáruljanak a társadalmi emlékezet ébrentartásához, valamint a közös értékeken, múlton és kultúrán alapuló magyar közösségi identitás erősítéséhez.

Az emlékművet **Körtvély Sándor** vezetőtervező, építész É1-05-0077 nívódíjas mérnök tervezte. Az alábbiakban a tervhez írt műszaki leírását közöljük.

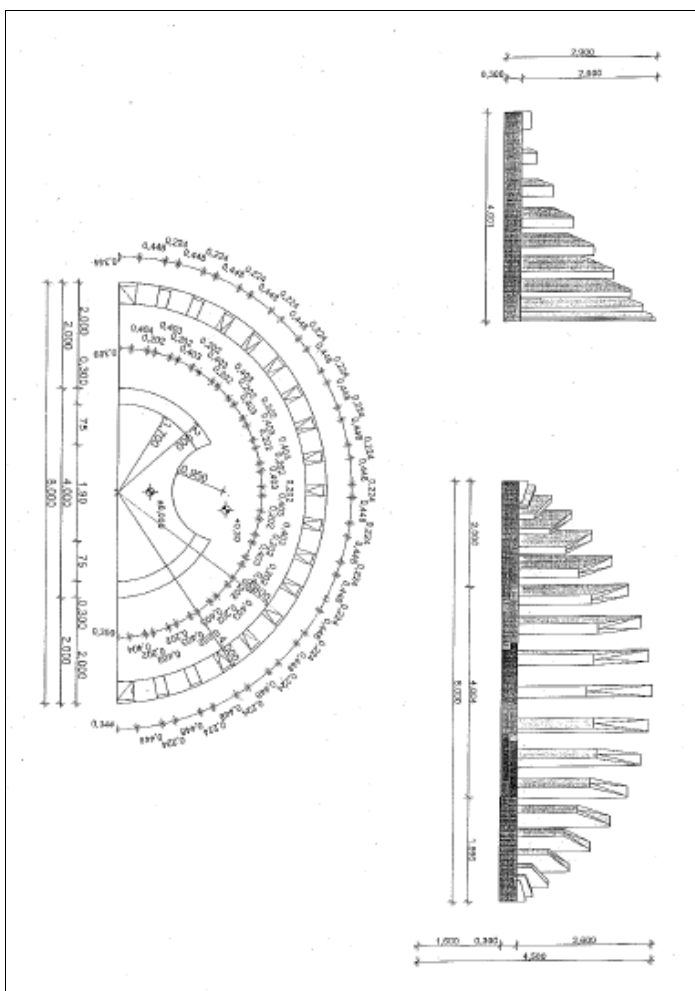
Műszaki leírás

Edelény városban a Forradalmak terén építendő 1956-os emlékmű építészeti munkáiról

A tervezett emlékmű, mint építészeti alkotás kialakításának gondolati alapjai:

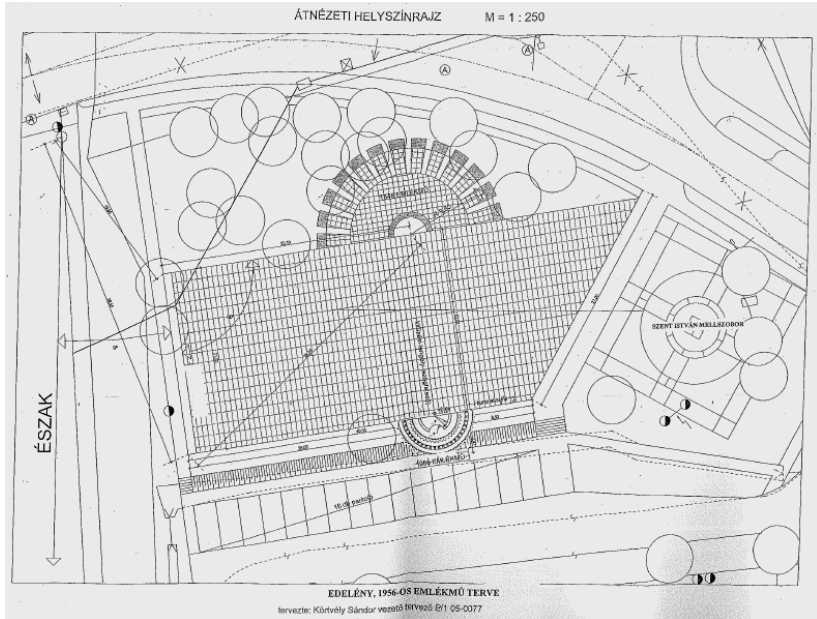
- *A félkör oszlopsor az ölelő, szerető emlékeztést jelenti.*
- *A térben emelkedő és süllyedő oszlopsor a gondolat megszületése, felemelkedése, majd bukása útját követi.*
- *Bizonyos szögből nézve a pillérsor tetejének szögbevágása távolról szemlélve egy madár sziluettjét mutatja és a honfoglaló őseink turul madaraként értelmezhető, utalva ősiségünkre és a szent madár védőszárnyai alá menekülésre.*
- *A felirat – melyet a bírálóbizottság előírt – mély gondolatiságot hordoz. („Ahol a hősöket nem felejtik, mindig lesznek újak.”)*
- *A betűk elhelyezése a fém oszlopokra azért került fejmagasság alá, hogy aki olvassa ne felemelt fejjel, gögösen tegye azt, hanem hajtsa le kissé a fejét, így akaratlanul is főhajtással tisztelegjen a magyar hősök emléke előtt. (Napóleon sírjánál is ezt alkalmazták!)*
- *A fénylő pillérek – amint az a fény sajátja – a büszkeséget, legalábbis a hőseink magyar szívekben való tündöklését mutatja.*
- *A felirat úgy került kiosztásra az acél oszlopokon, hogy az a rész „nem felejtik” az 1956-os évszámmal került egy oszlopra, középre.*
- *A posztamens rész (alaplap) azért nem került magasabbra, mert a szocreál építészetben a szobrokat olyan magas talapzatra tették, hogy megfájdult az ember nyaka a felfelé nézéstől.*

- A mi hőseink ugyanolyan magasak voltak, mint mi, de lélekben és tettekben kiemelkedőek, s mikor hívta Őket a HAZA a legdrágábbat, az életüket adták érte, értünk.
- Van még benne valami, – mint minden építészeti alkotásban – az én vagyok, aki 1956-os érintettsége kapcsán lelkileg mélyebben kötődök ezen alkotáshoz.

Az emlékmű terve

Átnézeti helyszínrajz a Forradalmak teréről az új emlékművel

Elhelyezték a görögkatolikus középiskola kollégiumának alapkövét

2017. június 9-én 10 órakor került sor iskolánk és a város Ifjúsági Centrum és Kollégiumának ünnepélyes alapkő letételére, melyet **Illés Boglárka** ifjúságpolitikáért és esélyteremtésért felelős helyettes államtitkár asszony és **dr. Orosz Atanáz**, a Miskolci Egyházmegye püspöke helyezte el. E két kiemelt vendégünk mellett tiszteletet tettek településünk vezetői, képviselői, valamint az iskolánk vezetői. Iskolánk, mint mindig, most is készült egy kis műsorral, játszott egy darabot a gimnázium Kampana csengettyűs zenekara, Kubik Zsolt 11. A osztályos tanuló mondott el egy verset, táncoltak végzős diákjaink, Molnár Gál Máté és Girhiny Mariann, valamint az énekkar a zenekar egy részével előadott egy dalt.

(Írta: Lakatos Laura 11. A)

Illés Boglárka helyettes államtitkár

*Illés Boglárka helyettes államtitkár és dr. Orosz Atanáz püspök úr
elhelyezik az időkapszulát az alapköben*

*Az első sor balról jobbra: Illés Boglárka helyettes államtitkár,
dr. Orosz Atanáz püspök, Demeter Zoltán országgyűlési képviselő,
Molnár Oszkár Edelény polgármestere*

*A középiskola énekara
(Forrás: A Szent János Görögkatolikus Gimnázium
és Szakgimnázium honlapja.)*

Káli Gábor Csaba

Bebek Ferenc és György. Két 16. századi főúr rövid életrajza

Tanulmányom két főszereplője pelsőczi Bebek Ferenc és fia, Bebek György. Mindketten a 16. század hírhedt-híres földesurai voltak. Igazi reneszánsz főurak. Változatos életük során harcoltak a Szapolyai család és a Habsburg királyok oldalán, szolgálták Izabella királynét, jártak Konstantinápolyban Szulejmán Fényes Portáján, nevükhöz fűződik számtalan pártváltoztatás, árulás, hatalmaskodás. Ha kellett, barátkoztak a törökkel, ha érdekük úgy kívánta, harcoltak ellenük. Életük nagy részét a harcmezőn töltötték. Számtalan ostrom, hadjárat részesei voltak. Természetesen a családi vagyon gátlástalan szaporítása, valamint a féktelen hatalomvágy sem volt tőlük idegen. Végül mindketten elbuktak.

Pelsőczi Bebek Ferenc valószínűleg 1500 körül születhetett, édesapja Bebek János, édesanyja Somi Katalin volt. Fivére, Imre egyházi pályára lépett, királyi titkárként már Mohács előtt az udvarban szolgált, később Szapolyainak, majd özvegyének, Izabellának a szolgálatában látott el diplomáciai szolgálatot. A családfán szerepel még egy Antal nevű testvér is, de ő még gyermekként meghalt.¹ Ferenc úrfiról nem tudom, hogy iskoláit hol végezte. A korabeli főúri udvarok szokásai szerint kiskorában biztosan magántanárok tanították meg az alapvető ismereteket és a latin nyelv elemeire. Később a családdal jó viszonyban vagy rokonságban lévő főúri udvarban folytatódott a nevelése, de minden bizonnyal a királyi udvarban is megfordult. Talán egyetemet is járt, hiszen mint látjuk meglehetősen jól eligazodott Izabella olaszos, lengyeles műveltségű és nyelvű udvarában. A korabeli pletyka szerint még udvarolt is a királynénak, sikertelenül. „*Fuss parázna Bebek, Mert nem szerettelek*” – szólt róla a korabeli gúnyvers.² Aligha hihető, hogy latinul udvarolt, vagy tolmács alkalmazásával kellett volna tárgyalnia Izabellával.

Apja halála után Ferenc úr megörökölte a családi birtokokat, melyek ekkor főképp Gömör, Borsod és Torna vármegyékben terültek el. Három családi vár képezte a birtokok központját: Krasznahorka, Kövi és Szendrő. (Ez utóbbi váron nem a dombtetőn mai is látható

romokat kell érteni. Az akkori szendrői vár a völgyben helyezkedett el, pontos alaprajzát, méretét nem ismerjük.)³ Volt négy mezővárosuk és kb. 45 falujuk (1490-es adat).⁴ Ekkor a Bebekék nem tartozott az arisztokrácia élvonalába, sokan megelőzték őket gazdagság, hatalom és tekintély dolgában. Elmúltak már a régi szép idők, amikor a család hét várral a Zsigmond-kori bárók leggazdagabbjai közé tartozott.

A mohácsi vereség után következő zűrzavaros időszak a Bebekeknek is új lehetőséget hozott az érvényesülésre és a birtokszerezésre.

1526. augusztus 29-én a királyi sereg vereséget szenvedett a Mohács melletti mezőn, II. Lajos király meghalt. Szulejmán még Budán volt, amikor Várday Pál püspök és Bebek János, valamint a felvidéki vármegyék nemessége szeptemberben Miskolcon szervezték a védekezést.⁵ János úrról többet nem hallani, valószínűleg nem sokkal később meghalt. A család feje fia, Ferenc lett.

A csata után Szapolyai János az egyetlen épségben maradt, számottevő haderővel Tokajba sietett és október 14-ére részgyűlést hirdetett, ahol Szerémi és Szalay⁶ szerint Bebek Ferenc is részt vett. Szapolyai itt már királlyá választását készítette elő, mely nem sokkal később, **1526.** november 11-én, Fehérváron végbe is ment. Bebek I. János királynak tett hűséget, hiszen nem találjuk őt a Pozsonyban szervezkedő Ferdinánd párti urak között. Habsburg Ferdinánd ugyanis decemberben Pozsonyban tartott országgyűlést, ahol híveinek maroknyi serege királlyá választotta. Ha az újdonsült király uralkodni is akart, birtokba kellett vennie az országot, amit egyelőre a nyugati hátsávot leszámítva I. János uralt. A Habsburg uralkodó összeszedve csapatait és pénzét, **1527** júliusában megindította a támadást. Szapolyai uralma kártyavárként omlott össze, Ferdinánd augusztusban már Budán volt. Szeptember 27-én Tokaj mellett János király csatát veszített. Szerémi György szerint a hírre főemberei, Czibak Imre, Erdődy Simon, Pöstyéni Gergely és Bebek elhatározták, hogy foglyul ejtik Jánost és elviszik Budára Ferdinándhoz, hogy így nyerjenek kegyelmet. Azonban egy gulyás kihallgatta őket és jelentette a királynak. Szerémi meglehetősen fantáziadús története szerint a király a maga védelmére szolgálatába fogadta a gulyást a társaival együtt, így az urak hoppon maradtak.⁷

I. János király

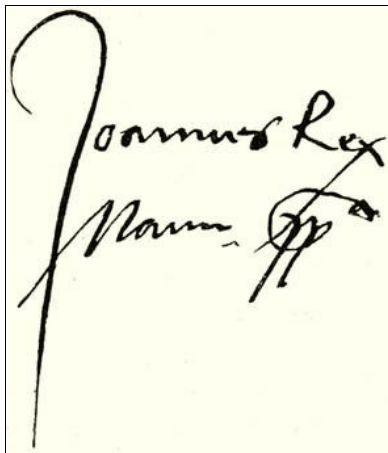
A csata után rögvest megindultak a pártváltoztatások. Bebek Ferenc is a győztes pártjára tért. Ebben szerepet játszhatott az is, hogy a Bebekék megyéjének számító Gömörben nem Ferenc úr kapta a főispánságot. 1527 novemberétől viszont már ő a főispán egészen 1556-ig⁸. 1528-ban a királyi kegy révén már Abaújban is ő az ispán⁹. A visszaszoruló János csapatait a Felvidék keleti felébe üzték. 1527 végén Bebek Szepes megyében is tevékenykedett, mert Richno várát foglalta el a Szapolyai hívektől.¹⁰ János párthívei ekkor az ő várát, Szendrőt vették ostrom alá, de elűzte őket.¹¹ Válaszul Szádvárt foglalta el árulás révén csapataival, valamint Werbőczy várát, Tornát ostromolta sikertelenül, pedig Eperjes csapatai is segítették.¹² Werbőczy, a vár tulajdonosa szeptemberben Kassát kérte, hogy ne segítsek Bebeket Torna ostromában.¹³

A következő évben (1528) tovább folytak a felvidéken a harcok. Szapolyai Szinánál újabb vereséget szenvedett és Lengyelországba menekült. Bebek a szinai csata (márc. 20.) után Katzianer, Thurn, Pekry Lajos és Serédy Gáspár társaságában részt vett Szepesvár elfoglalásában. Később Likavát, Zniót és Trencsént vették be.¹⁴ Valamikor ekkor került Bebek kezébe Torna vára is. Mivel Werbőczy sehogyan sem tudja jogait érvényesíteni a váruradalom fölött, inkább le-

mondott róla. Torna és Szád komoly birtokgyarapodást jelentett a családnak.

Közben azonban jelentősem megváltozott a hadi helyzet. Szapolyai kiszorulva az országból, kényszeredett helyzetében a szultántól kért segítséget. Szulejmán nem engedhette meg, hogy Magyarország teljes egészében Ferdinándnak a kezébe kerüljön, hiszen így birodalma veszélyes harapófogóba kerülhetett. Részben a Földközi-tenger és Észak-Afrika irányából fenyegette veszély, ahol Habsburg V. Károlyval hadakozott, most pedig új front nyílt Magyarországon is, hiszen Ferdinánd V. Károly öccse volt.

I. János már **1528** novemberében visszatért Lengyelországból, Szulejmán pedig már a következő évi hadjáratára készült, azzal a céllal, hogy kiűzze Ferdinánd csapatait és elfoglalja Bécsset. Ha sikerül, egész Magyarország a kezébe került volna. Könnyű dolga volt, Ferdinándnak elfogyott a pénze és így a katonasága is. János hadvezére Athynai Simon még királya hazatérése előtt szétszórta Ferdinánd felvidéki csapatait.

A handwritten signature in black ink on a light yellow background. The signature is written in a cursive Latin script. The top line reads 'Joannes Rex' and the bottom line reads 'Matthias' followed by a decorative flourish.

I. János aláírása

1529 nyarán a diadalmas szultáni sereg megérkezett Magyarországra. János király hódoló látogatást tett a szultán sátrában. A tovább vonuló törökök szinte ellenállás nélkül vették be Budát, kisöpörték Ferdinánd seregeit, de Bécs ostroma nem sikerült. Az elfoglalt

területeket a szultán Jánosra bízta. Ferdinánd a török seregek kivonulása után ellentámadásba ment át, és az ország nyugati felét az ő hívei tartották ettől kezdve uralmuk alatt. (1530-ban seregei sikertelenül ostromolták meg Budát.) A helyzet most vált csak igazán bonyolulttá. Az ország két részre szakadt, mindegyiknek saját királya volt, s mindegyik csak idegen támogatással tudta uralmát fenntartani. De ami a legfontosabb, egyik fél sem tekintette a helyzetet véglegesnek. Teljes volt a megosztottság, az hogy, melyik terület melyik király uralma alatt állt, attól függött, hogy a környék legnagyobb földesura éppen kit szolgált.¹⁵

I. Ferdinánd fiatalkori képe

Egy kis kitérőt kell tenni ahhoz, hogy megértsük a mohács utáni hatalmi helyzetet. Így válik érthetővé Bebek Ferenc cselekedeteinek egy része. A korszak legnagyobb tragédiája, hogy az összes fősze-replő illúziókat kergetett.

Ferdinánd azt ígérte királlyá választása előtt, hogy kiűzi a törököket, és az egész országot birtokba veszi. Szapolyai Jánost még képes volt elűzni, de a törökök az ország nyugati felébe szorították vissza. Ennek ellenére egész életében mindent megtett annak érdekében, hogy az egész országot uralja.

Szulejmánt ugyanez a cél vezette. Az egész országot akarta megkaparintani, hogy utána leszámolhasson legfőbb ellenségeivel, a Habsburgokkal. Bécs sikertelen ostromai 1529-ben és 1532-ben rádőbentették, hogy nem elég erős ahhoz, hogy legyőzze a Habsburgokat, sőt még az ország nyugati feléből sem tudta kiűzni őket. Szapolyait azért karolta fel, mert érdekében állt az ország megosztottsága, addig, amíg végleg le nem győzi a Habsburgokat. Erre még életében sokszor tett hiábavaló kísérletet.

Buda

A magyar nemesség álma az egységes Magyarország helyreállítása volt. Ezért álltak kezdetben szinte egyöntetűen János, majd a sikerebbnek tűnő Ferdinánd oldalára. A későbbiek folyamán be kellett látniuk, hogy egyik fél sem tudja az egész országot birtokba venni. De a remény ott élt bennük.¹⁶ Minden esetben, amikor úgy látszott, hogy valamelyik fél döntésre tudja vinni a dolgot, megindult a pártváltogatás. Természetesen a pártváltogatásban nem csak politikai illúziók vezérelték őket, hanem az anyagi haszonszerzés lehetősége is. 1541, Buda török kézre kerülése után bele kellett törődniük az ország három részre szakadásába. 1551 és 1556 között még történt egy si-

kertelen országegyesítési kísérlet Ferdinánd jogara alatt, utána azonban szépen lassan megkezdődött a XVII. század végéig fennálló hatalmi struktúra kialakulása.

A kettős megosztottság idején, majd 1541 után, amikor három részre szakadt az ország, a két országrész (Magyar Királyság, Erdélyi Fejedelemség) közötti képlékeny határvonal a Felvidék keleti részén húzódott. Valahol ott, ahol a Bebek birtokok elterültek. Az ott élő nemesség igyekezett mindig az erősebbnek tűnő, védelmet nyújtó uralkodónak hűséget esküdni.

1529 júliusában Bebek a János pártjára állt Perényi Péter birtokát, Görgőt foglalta el.¹⁷ Majd Serédy Gáspárral és Rupert Herbersteinnel együtt hadakozott, novemberben pedig Serédyvel együtt Egert vették be, de csak pár hónapig sikerül a várat tartani.¹⁸ Talán ekkor épültek a külső várban a Bebekről elnevezett bástyák. Bár Tinódi Bebek Imrének tulajdonította őket. A költő járt Egerben és igen jól értesült egyéb dolgokról is.¹⁹

1530 januárjában már újra Jánosé a vár, Bebek január 17-én tájékoztatta Serédyéket a vár elestéről²⁰, az új várnagy február 6-án tájékoztatta urát, hogy Ferdinánd csapatai, Serédy és Bebek vezetésével Kassán várakoznak, céljuk Eger megszerzése. A támadásra nem kellett sokáig várni. Húsvét másnapjának reggelén, Szarvaskő felől támadtak Bebekék, gondolván, hogy meglepik az alvó őrséget. Nem így történt. Az ostromlók elszámolták magukat, mert az őrség felkészülten várta őket és rövid harc után elűzték a támadókat. Mégsem volt teljesen sikertelen az év, júliusban Tokaj várát sikerült elfoglalniuk.²¹

Thurzó Elek 1530. márciusi Ferdinándhoz írott emlékiratában panaszkodik, hogy Bebek Ferenc „*kassai kapitány*” valamint a szepesi kapitány az ő jobbágyait fosztogatják. Néhány jobbágyot Bebek fogásba vetett és váltságdíjat követel értük.²² Feledy Lestár is panaszkodik ellene hasonló ügyekben.²³

A Szepességi Krónika lapjain szerepel egy bejegyzés ehhez az évhez kapcsolódóan, miszerint, Bebek levelében fenyegette a várost, hogy 5000 törökkel jön ellenük és elpusztítja birtokaikat, amiért nem akarták elfogadni silány pénzdarabjait. A dolog érdekes, mert hírt kapunk belőle Bebek úr pénzhamisításáról, de a törökökkel való fenyegetőzés furcsa, hiszen ekkor Ferdinánd oldalán állt.

I. Ferdinánd időskori képe

1531-ben csendesedtek a harcok. Az év elején ugyanis a két király fegyverszünetet kötött egymással. Bebek felszólítást kapott Ferdinánd királytól, hogy a jogtalanul elvett Thurzó birtokokat adja vissza a tulajdonosának.²⁴

1532 tavaszán jelentések futottak be a Habsburg udvarba, hogy Bebek és Serédy a felső-magyarországi részekben új adókat vetettek ki és az ellenséggel egyezkednek.²⁵ Bár áprilisban Bebek még 40 emberét küldte Szarvaskő elfoglalására, a rajtaütés kudarcot vallott, sőt emberei is fogságba estek.²⁶ Az ellenséggel (János királlyal) való egyezkedés nem volt álhir, mert az átállás hamarosan megtörtént. Ferenc úr pártváltásban szerepet játszhatott birtokainak fekvése is, hiszen azok János országrészében feküdtek. Birtokait és tisztségeit átmentve kezdte meg új ura szolgálatát. Thurzó Elek május 31-i levelében már a Bebek fivérek átállásáról tájékoztatta királyát. Zaklatták a király híveit és az ottani megyéket is átpartolásra kényszerítették.²⁷

Nyáron Bebek Laskyval a szepességi falvakból szedték össze a harangokat ágyúöntés céljából, azonban a Ferdinánd pártján álló löcseiek begyűjtötték azokat előlük.²⁸ Júliusban több mint 1000 Bebektől elhajtott juhot vittek Lőcsére.²⁹

Mindeközben a magyarok feje fölött a nagyhatalmak próbáltak új helyzetet teremteni. Szulejmán újabb hadjárattal próbálta Bécsset elfoglalni. Ezúttal V. Károly is megerőltette magát és birodalmi seregek élén személyesen érkezett öccse segítségére, de Magyarország földjére nem tette a lábát, célja csak Bécs védelme volt. A szultáni sereg nem vállalta a megütközést. Maradt minden a régi megosztottságban.

1534-ben már újra Ferdinánd oldalán állt Bebek. A király felszólította, hogy az időközben elfoglalt Rozsnyót adja vissza az esztergomi érseknek.³⁰ A várost majd két évtizedig tartja a birtokában, még az ötvenes években is folyt a vita és a pereskedés az érsekkel. Ebben az évben fogta el Bebek Kauffang Zsigmondot, aki Nedec várából évek óta fosztogatta a felső-magyarországi városszövetség birtokait. Ezzel nagy szolgálatot tett a városoknak.³¹

1535-ben a harcmezőn találjuk őt, ugyanis János katonái elfoglalták Tokajt. Ferdinánd hadvezérét Leonhard von Velset és Ferenc urat küldte a vár visszavételére. Bebekék blokád alá vették a várat és Rakamaznál sáncolták el magukat. A kiéheztetett őrség nemsokára megadta magát.³²

1536 júniusában a felvidéki városszövetség (Kassa, Bártfa, Eperjes, Lőcse, stb.) Ostrosits Miklós királyi kapitánnyal lépett szövetségre. A megegyezés szerint a városok lőfegyvereket, lőport és katonát adnak, egy esetleges ostromkor a városok és a Perényi Péter, Bebek vezette seregek kölcsönösen segítik egymást. A királyi kapitányok pedig megígérték, hogy a városokat, birtokaikat és hegyaljai szőlőiket megvédik.³³ December 4-én Kassa városa I. János király kezébe került. Ez jócskán megváltoztatta a kelet-magyarországi erőviszonyokat. Valószínűleg ez vitte rá Bebeket, hogy újra János pártjára álljon. Pontosabban még ingadozott egy ideig. Megvárta az ajánlatokat. Ferdinánd Serédyt és Bebeket Eger elfoglalásával bízta meg és megígérte nekik, hogy ha sikerül kézre keríteni a várat, akkor az ő általuk választott személyt nevezi ki egri püspöknek. Az új püspök pedig 30000 forintot fog majd nekik fizetni.³⁴ Bebek, december 9-én

még levélben szólította fel a szabad királyi városokat, hogy tartsanak ki Ferdinánd hűségén, sőt segítséget is ígért nekik.³⁵

I. János aranypecsétje

1537 júniusában már úgy írnak róla, hogy János pártjára állt. A levél írója, Héderváry György személyesen is beszélt vele az átállás okairól. *„Jó atyámfia az én dolgom ebbe vagyon hogy mert Ferdinándus király szolgálatomat meg nem fizette, és jószágomba meg nem oltalmaz im látod az ellenséget mely közel vannak hozzám, ki ellen én nem állhatok...”* – idézi Héderváry Bebeket. Rozsnyót sem hajlandó visszaadni az érseknek, mert János király neki adta. Miért adná vissza?³⁶

Egy Johann Wesének 1537. augusztus 6-án Váradról írt levél tartalmazza az átállás időpontját. E szerint *„Perényi Péter uram, Bebek Ferenc uram, Báthori András Bona uram ide jöttek, hogy engedelmességet fogadjanak. A Királyi Felség őket is megjutalmazva bocsátotta el.”*³⁷ Bebek, hogy megbízhatóságát bizonyítsa 300 lovast és ugyanannyi számszeríjjal felszerelt gyalogost küldött János királynak, valamint egy *„bámulatos nagyságú és ragyogó kivitelű ágyút is, hogy valóban királyi szerszámnak lehetett mondani...”* – írta Verancsics Antal.³⁸

Közben folytak a harcok. Ferdinánd megpróbálta Kassát visszaszerezni. Hadaí Serédy és Vels vezetésével júniusban elfoglalták Sárostat, Perényi várát, majd Eperjeshez vonultak. János király Fráter Györgyöt és Maylád Istvánt küldte Bebekék megsegítésére és Vels hadainak visszaverésére. Ők többször is csatáztak Ferdinánd hadaival, majd a vezérek egymás közötti egyenetlenkedése és az Erdélyből érkező rossz hírek visszavonulásra készítették őket. Vels egy levelében Bebek hazavonulásáról írt.³⁹ Októberben Ferdinánd hadainak kedvezett a szerencse, ez megingatta Bebeket, mert tárgyalásokba kezdett az ellenséges fővezérrel az átállásról. Ferdinánd utasította Velset, hogy fogadja el Ferenc úr hűségesküjét, és vegye rá őt Fráter György megölésére.⁴⁰ A veszély azonban elmúlt, mert ugyan a visszavonuló erdélyiek Tokajnál Vels üldöző hadai legyőzték, és Tokaj is elesett, de ezzel a hadjárat kifulladásra ért. Bebek megmaradt János király oldalán.

I. Szulejmán

A belharcokba belefárad, kimerült ország uralkodói **1538**-ra beláták, hogy valamilyen formában rendezniük kell a helyzetet. Az országnak nyugalomra volt szüksége. Február 24-én Váradon a két király békét kötött. Immáron szerződés mondta ki az ország megosztottságát. János megígérte, hogy halála után Ferdinánd örökölheti az országrészt. A békeszerződést mindkét fél azért írta alá, mert nem tekintették véglegesnek azt. Mindenesetre a török előtt titokban tartották.

Ekkoriban Bebek egyértelműen Jánost szolgálta. Részt vett a kolozsvári gyűlésen, ahol Erdély védelméről döntöttek, mivel Szulejmán a moldvai vajda ellen indított hadat.⁴¹ A jászói konvent pedig János parancsára beiktatta Szád, Krasznahorka, Szendrő, a lerombolt Rákos várának és Edelény, Sajóvamos, Görgő, Berzété, Sajókeresztúr települések urának. Ferdinánd ugyanakkor Szádvárt Vingárti Horváth Gáspárnak adta.⁴²

1540-ben Erdélyben Balassa Imre és Maylád István János király elleni szervezkedésbe fogott, Bebek ekkoriban Egerben tanácskozott több más főúrral, és Fráter Györgyöt, aki Mayládot Fogarasban ostromolta, arra kérték, hogy hagyjon föl az ostrommal.⁴³

Július 22-én meghalt János király. Ez teljesen új politikai helyzetet teremtett, hiszen a váradi szerződés révén az a remény ébredt, hogy Ferdinánd jogara alatt újra egyesíteni lehet az egész országot. Ferdinánd hívei természetesen ezt akarták. János király újszülött kisfiának gyámjai (Fráter György, Török Bálint) azonban halott uruk akarata szerint, nem akarták végrehajtani a váradi béke pontjait, hanem a kis János Zsigmondot II. János néven szerették volna királlyá tenni. A főurak egy másik csoportja a váradi egyezmény végrehajtását szívesen látta volna, de csak akkor, ha a császár (V. Károly) a birodalom erejével segít Ferdinándnak megtartani az országot. A szervezkedést Perényi Péter kezdte. Frangepán érsekkel tanácskozást hirdetett augusztus elejére Gyöngyösre, amin Balassa Zsigmond, Ráskay István és Bebek is részt vett. Felszólították az erdélyi rendeket, hogy csatlakozzanak Ferdinándhoz.⁴⁴ Egerbe átvonulva levelet írtak (aug. 30.) V. Károly császárnak: *„Attól félünk, hogy a török szultán vagy nyiltan és egyenesen a maga számára foglalja el [az országot] vagy a boldogult király fia védelmének ürügyén veszi hatalmába, amit az országra éppen olyan veszélyesnek tartunk. [...] Megítélésünk szerint*

legfőbb ideje, hogy szent felséged együtt felséges fivérével vagy teljesen lemondjon róla vagy valóban komolyan foglalkozzék vele. A késlekedő cselekvés a mi biztos veszünk.” Ha viszont a császár nem hajlandó megvédeni vagy nem tudja megóvni az országot, akkor a császár „parancsolja meg fivérének: járuljon hozzá, hogy az országnak az a része, amely birtokában van, a királyság testével egyesülhessen...” A levél aláírói között volt Bebek is.⁴⁵

Augusztusban megindul a tömeges átpártolás. „Még alig ásták el János testét, máris hűtlenkednek.” – írta Verancsics Antal.⁴⁶ Szeptemberben János Zsigmondot királlyá kiáltották ki a pesti Rákos mezőn. Ezt már Ferdinánd sem hagyhatta. Hadai Vels generális vezetésével október 20-án ostrom alá vették Budát. Bebek ekkor már Ferdinánd híve lett, novemberben kelt az adománylevél, ami megerősítette eddigi birtokaiban, sőt Rudabányát és Rozsnyót (az érsek birtokát) is megkapta.⁴⁷ Buda ostroma kudarcba fullad, csak Pestet sikerült november 14-én elfoglalni. A városban Bebek, Varkocs György és idegen csapatok sáncolták el magukat. November 21-én Vels táborot bontott, de Pesten őrséget hagyott.⁴⁸

I. Szulejmán szultán

Buda sikertelen ostroma nem szegte Ferdinánd kedvét, a következő évben, **1541.** május elején ismét seregei érkeztek Buda alá, ezúttal Wilhelm von Roggendorf tábornok vezetésével. A várban volt János özvegye, Izabella királyné, a kisfiú és gyámjai, Fráter György, Török Bálint. Júniusban Szulejmán elindult Konstantinápolyból felmenteni a várat, hiszen nem hagyhatta, hogy a főváros elfoglalásával, esetleg a benne lévők fogságba esésével vagy megegyezésével az ország Ferdinánd kezére jusson.

Buda elfoglalása (1541) egy török miniatúrán

Bebek ismét az ostromló seregben tartózkodott. A vár elhúzódó ostroma akkor kecsegtetett némi sikerrel, amikor a várbeli polgárok egy csoportja (a megijedt Izabella tudtával) Bornemissza Tamás vezetésével titokban tárgyalásokba kezdett a vár átadásáról. A feltételek szerint mindenki kegyelmet kap, jószágát megtarthatja, a magyar urak Perényi, Serédy, Bebek, Nyáry Ferenc, Révay Ferenc pedig hittel fogadják, hogy az átadáskor először mennek a várba és megakadályozzák a németek fosztogatását, dúlását. Roggendorf mégis németeket küldött, de a német katonák hamar feltűnést keltettek az éjszakában és a várbeliek csúfosan kiverték őket.⁴⁹ Az elkövetkező harcokban Roggendorf seregei fokozatosan felmorzsolódtak, mire július 21-én a szultán előőrsei Buda alá értek az ostromlók már táborot bontottak. Augusztus 29-én Buda ormára török zászlók kerültek. Az ország most már három részre szakadt.

Ferdinánd hívei elkeseredetten látták, hogy uruk megint a gyengébbik fél szerepébe jutott. A megélnékülő Szapolyai párt elleni védekezés hozta össze a felvidéki urakat Eperjesen, majd Tokajban, (többek mellett Bebeket is), ahol elhatározták, hogy Göncre részgyűlést fognak összehívni.⁵⁰

1542-ben Bebek újra a Budát megszálló seregben van⁵¹, sőt a vár elfoglalását javalló főurak között is említik a nevét. Az ostrom (Joachim brandenburgi herceg parancsnoksága alatt) az előző évihez hasonlóan kudarccal végződött. A visszavonulás során a király parancsot adott Perényi Péter letartóztatására. A hírre Bebek, Balassa Zsigmond, Báthori András, Ráskay István nyomban távoztak a táborból. A vád Perényi ellen – többek között – az volt, hogy valamilyen „*ligát és összeesküvést*” szervezett, amiben gyaníthatóan a fenti urak is benne voltak.⁵² Perényi a fogságban tett vallomásaiban úgy magyarázta a dolgot, hogy 1541-ben Serédy, Fráter György, Balassa Zsigmond, Basó Mátyás összeesküdtek ellene és más főurak ellen, és már „*megrohanták Bebeket, kifosztották a házát, megostromolták a kastélyát*”. Ezért több főúr összejött Sárospatakon és védelmi ligát kötöttek egymással. Semmi támadó szándék és uralkodó ellenesség nem volt a terveik között.⁵³

A Budára magát befészkelő török az elkövetkező években kiszélesítette a hódoltság területét. 1543-ban a szultáni sereg elfoglalta Valpót, Siklóst, Pécset, Székesfehérvárt, Esztergomot. A következő

évben a budai pasa megszerezte Hatvant, Nógrádot és Visegrád várát. Ferdinánd király pedig tehetetlenül tűrte ezt. A törökök már Bebek birtokait is veszélyeztették és hódoltatták. Valószínűleg ez vezethette Ferenc urat arra, hogy ismét uralkodót váltson.⁵⁴ **1543.** június 31-én Fráter György Derecskére hívott össze gyűlést, ahol Bebek is megjelent Serédy és Báthori társaságában. Felolvasták Szulejmán levelét, amelyben élelem szállítására adott parancsot a Dunántúlon hadakozó seregeinek. Némi vita után az összegyűlt rendek megszavazták az élelem elküldését a törököktől való féltükben.

Közben folytatódott a Rozsnyó körüli huzavona. Bebek hajlandónak mutatkozott lemondani 30000 forintos követeléséről és a városról, valamint hűséget ígért Ferdinándnak, ha megkapja Salgó várát és uradalmát.⁵⁵ Rozsnyót azonban nem adta át az érseknek. Ezért Várday érsek 1544 novemberében újfent tiltakozott a királynál.⁵⁶ 1545 őszén Fráter György és Báthori András próbálták elrendezni az ügyet, és békét szereztek Ferenc úr valamint az érsek között.⁵⁷

1544 nyarán Fráter György Eger és a felvidéki megyék védelme érdekében Sajószentpéterre hívott össze gyűlést, ahol a résztvevők elhatározták, hogy Egert meg kell erősíteni és a várhoz tartozó jövedelmeket vissza kell szerezni és azt a várra kell fordítani. Bebek és a Balassa testvérek fogadkoztak, hogy fegyverrel is készek a határozatokat végrehajtani.⁵⁸ Különösen a tizedekkel volt gond. A korabeli szokás szerint a püspökök bérbe adták a tized beszédésének jogát egy adott összegért a püspökség területén birtokos földesuraknak. Azok összegyűjtötték a pénzt, de nem mindig fizették meg a kialakult összeget a püspöknek. Bebeket is érték ilyen vádak. A következő évben ugyanott tartott gyűlésen már Bebek hatalmaskodásai ellen kerestek összefogást a megyék. 1545-ben a Balassa fivérek, Imre és Menyhért terveztek támadást Bebek szendrői vára ellen, mivel híre járt, hogy kevés benne az élelem és ő sincs otthon.⁵⁹

1546-ban Ferdinánd megpróbálta a fogságban lévő Perényi katonától elvenni Egert. Dobó Istvánt bízta meg a vár bevételével, de az még csak Sárospataknál járt, amikor Perényi és Bebek katonái rájuk támadtak és megverték őket. A következő évben Dobó újra próbálkozott, ekkor Ferenc úr már neki segített, mert időközben átállt Ferdinánd pártjára.⁶⁰ A jutalom nem is maradt el, **1548**-ban újabb adománnyal gyarapodott a Bebek vagyon, felesége Ráskay Dorottya ré-

vén megszerezte az egykori Ráskay uradalmakat, így három vár került a birtokába, Fülek, Salgó, Csővár.⁶¹ Valószínűleg már előbb is birtokolta őket, nem éppen törvényes módon, de most adománylevelet kapott rájuk. Salgót eladta, a csővári várat megtartotta. Csővár 1551-ig, török kézre kerüléséig a birtokában lehetett. Talán az ő nevéhez köthetők a várban folytatott utolsó erődítési munkálatok.⁶²

Gazdagság tekintetében ekkor volt Ferenc úr a csúcson. Birtokolta Borsod vármegye északi részén a szendrői uradalmat a várral, Edelény és Rudabánya mezővárosokkal, valamint még 23 faluban voltak portái.⁶³ Gömörben ő volt a legnagyobb birtokos a pelsőci-csetneki uradalommal, itt 41 helységben voltak portái.⁶⁴ A kis Torna megye területének a nagy része is az övé volt. A szádvári vár körül 17 faluban birtokolt.⁶⁵ A nógrádi Fülek körül pedig 24 településen voltak érdekeltségei.⁶⁶ Testvére, Imre pedig Ferdinánd 1541-ben kelt adománya alapján Csorbakő várát kapta meg.⁶⁷

1549-ben még érvényben volt a törökökkel 1547-ben megkötött drinápolyi béke. Mindez nem szüntette meg az ellenséges felek közötti harcokat. Ferdinánd augusztusban követe útján tett panaszt a törökök békeszegései ellen a budai pasánál. A pasa visszavágott, miszerint a magyarok sem tartják magukat a frigyhez. *„A fegyverszünet módját – idézi a követ a pasát – ti csodálatosan tartjátok meg. Mert Csév [Csővár] várából Bebek, Lossonczy és Balassa titkon gyakran konspirálnak az egriekkel s hitemre mondom... kiütnek a falvakra.”*⁶⁸

Ebben az évben Ferdinánd Niklas Graf zu Salm generálist bízta meg a felvidéki hatalmaskodó főurak megfékezésére. A cél nem csak a rend helyreállítása volt, hanem a jogtalanul kézben tartott uradalmak visszaszerzésével a király a Kamara jövedelmeit is gyarapítani szándékozott. A hadjárat fő célpontjai Balassa Menyhárt három vára, Léva, Szitnya, Csábrág, valamint a hírhedt rablólovag Basó Mátyás erőssége, Murány volt. Ez utóbbi Bebek birtokai közelében feküdt, Bebeknek is érdekében állt a zabolátlan szomszédságtól megszabadulni.

Az uralkodó április elején megparancsolta, hogy magánhadseregével és a vármegyei hadakkal vonuljon a Murányhoz és a vár körülzárásával készítse elő az ostromot. *„S történt, hogy Bebek épp akkor ért Murány vára alá, midőn Basó Mátyás felesége és egyik fia az egyik Basó lány lakodalmába igyekezett, és Bebek azonmód foglyul*

ejtette mindkettőjüket...”⁶⁹ Ferenc úr május 25-én körülzárta az erőseget és két kis erődöt épített a várba vezető utakat elzárva. Így meg lehetett akadályozni a védők kitörését, és azt is, hogy segítség vagy élelem jusson a várba. Salm június 30-án, alvezére Aldana, július 6-án érkeztek meg. Szemlét tartottak, majd felszólították Basót a vár átadására, de ő erre nem volt hajlandó. Salm megkérte Bebeket, hogy közeli váraiból hozasson ostromágyúkat. Ezek július 20-a körül értek a vár alá. *„Ámbátor azok a pattantyúk semmire se voltak jók, hacsak arra nem, hogy felrobbanván megöljék tüzéreiket.”* – írta Aldana az emlékirataiban.⁷⁰ Nagyjából kétheti lövetés után megtörtént az első roham. Bár ez nem sikerült, az ostromlók mégis egyre közelebb jutottak a várhoz. Bebek magyarjai a vár mögötti sziklás meredélyre másztak fel.⁷¹ Basó tárgyalni kezdett, de feltételeit nem fogadták el, ezért újra megkezdődött az ágyúzás. *„Meglátván ezt Bebek, azzal állt elő, hogy kerít ő majd elég ágyúgolyót, holott annak előtte mindig elzárkózott a kérés elől, mondván, hogy nincs neki lőszer, csakhogy ekkor észbe kapott, hogy többé már nem egyezkednek Basó Mátyással... azonmód megadott mindennemű segítséget, hiszen végtére is a halálos ellenségéről volt szó.”*⁷² Ekkor már Basó emberei is a vár átadásán gondolkoztak, ezért jobbnak látta megszökni a várból. Veszére, mert hamar elfogták. A várbeli katonák egy csoportja, hogy kegyelmet szerezzen, éjjel kinyitotta a kapukat Salm katonái előtt, így a vár elesett.⁷³ Aldana és Bebek összekülönböztek a foglyul ejtett főemberek sorsán, mert az utóbbi ki akarta végeztetni őket.⁷⁴

A vár elfoglalása után, az uradalom a királyi Kamara igazgatása alá került, bár Bebek Murányra és Rákos várára is bejelentette az igényét. Kompromisszumként a király Rákosról lemondott Bebek javára.⁷⁵ Az elkövetkező években a vár élére kinevezett tisztviselők folyamatosan panaszkodtak Bebekre, hogy az uradalom egyes részeit birtokában tartja és nem hajlandó azokat visszaadni. Egy jelentésben olvasható, hogy falvakat, vasércbányákat, több hutát és hámort is elvett, és azokat Rákos várához csatolta.⁷⁶

Szeptemberben fontos tárgyalásokra került sor Nyírbátorban. A magyar nemesség és az érdekelt felek még mindig nem adták föl a reményt, hogy egyesíthetik a szétszakadt országot. A keleti országrész tényleges vezetője Fráter György egyezett meg Ferdinánd köve-

teivel az országrész átadásáról. A birtokbavétel csak két év múlva következett be, rengeteg szenvedést és bajt zúdítva az országra.

1550 augusztusában zajlott Kapitán György hollókői vitéz híres párviadala Hubiár agával a Buják vára alatti mezőn. Az összecsapást Tinódi örökítette meg. Elbeszélése szerint a viadalon megjelentek Balassi János, Zay Ferenc, Losonczy István és Ferenc úr fia, György is „*sok jó legínnyel*”.⁷⁷

Ennél sokkal fontosabb hadi esemény volt Szolnok várának felépítése. A mohácsi csata teljesen új helyzetet jelentett a magyarországi védelmi rendszer történetében. 1520-as években, illetve a mohácsi csata után a déli védelmi rendszer várai török kézre kerültek, ahonnan a hódítók ugrásra készen, bármikor támadást intézhettek a teljesen védtelen belső területek ellen. Buda és a környező várak elestével a megmaradt országrész még súlyosabb helyzetbe került. Egy új védelmi vonal kiépítése vált sürgősen szükségessé. A helyzet azonban sokkal kedvezőtlenebb volt, hiszen a régi határszéli védelmi rendszert a természeti akadályok (Duna, Száva, mocsarak, hegységek) is segítették. Az ország belsejében jóval kedvezőtlenebb volt a helyzet. A Dunántúlon leginkább a Zala, Balaton és környékük mocsárvilágára, valamint a Dunántúli-középhegység vonalára lehetett támaszkodni. Az Alföldtől északra szintén csak a hegységek képeztek természetes akadályt. Várak voltak itt, de elavultnak számítottak a tűzfegyverek korában. Ugyan ki gondolt volna a korszerűsítésükre? Ki gondolta, hogy a török egyszer az ország közepén fog regnálni? A gyorsan terjeszkedő oszmán hadak könnyen hódították meg az Alföldet, hiszen a sík, kőben szükölködő tájon szinte nem volt erődítmény, ami megakadályozta volna ebben őket. Ez persze nekik is gondot okozott, hiszen az általuk birtokolt területeket meg kellett védeni. 1550-ben a törökök Szolnokon készültek várat építeni.

Bécsben gyorsan megszületett a döntés: meg kell előzni a törököket, megvédve így a tiszántúli és felvidéki megyéket.

A Helytartótanács augusztusban levélben szólította fel Bebeket és a felvidéki főurakat, hogy katonáikkal szükség esetén csatlakozzon Báthori András főkapitányhoz, valamint Salm főhadparancsnokhoz, akiknek a feladata az építkezés biztosítása volt, hiszen számítani lehetett rá, hogy a törökök ellenlépéseket tesznek. Egy tanácsosi vélemény szerint „*Bebek is sok ágyúval rendelkezik, ezeket Egerbe kéne*

szállítani”,⁷⁸ így fokozva a környék védelmét. Bebek szeptember 10-én Losonczy István, Nyáry Ferenc társaságában Szolnokra érkezett.⁷⁹

A vár az idő, pénz, és kőanyag hiányában csak palánkból épült, kerek bástyákkal. Ez már a maga korában is elavultnak számított, hiszen ekkor már az Itáliából elterjedt, ún. olasz rendszer szerint építettek a korszerű erődítményeket. A tűzfegyverek rohamos terjedésével ugyanis a középkori magas, vékony falakkal épült várak nem tudtak ellenállni az ágyútűznek. Ezért a korszerű várak már alacsony, vastag falakkal épültek, lehetőleg szabályos alaprajzzal, a kiszögelléseken szögletes bástyákkal (olaszbástya, fülesbástya), amelyek elhelyezkedése lehetővé tette, hogy a védők a vár és a bástyák összes falát oldalazó tűzzel védhessék. Egy ilyen korszerű vár megépítése természetesen igen sok pénzbe került, valamint szakavatott mérnökökre is szükség volt. A feltételek nem csak Szolnok esetében hiányoztak, hanem sok más magyar vár épült meg úgy, hogy nélkülözni voltak kénytelenek a korszerű erődépítészet vívmányait. Magyarországon legkorábban a Győrt, Komáromot, Érsekújvárt és Váradot építették át a kor követelményeinek megfelelően, de a külső védőművek (glacis, contrascarpa, stb.), e váraknál sem épültek meg.

Szolnok felépült, Bebek októberben tért haza, mert a török Szécsény felé portyázott.

Ebben az évben kegyes adományra is sor került. Ferenc úr és fia Licze faluban lévő birtokukat adományozták a gombaszögi pálos kolostornak.⁸⁰ Itt merül fel a kérdés, hogy Ferenc úr szimpatizált-e a reformáció eszméivel? A pontos választ nem tudom, de fia már valószínűleg igen, mert Mélius Juhász Péter egyik patrónusa volt. Egy biztos, Ferenc úr a krasznahorkai vár falairól taszította a mélybe Fischer András anabaptista prédikátort 1540-ben.⁸¹

1551 nyarára a királyné és Fráter György közötti belháborút követően eljött az ideje a nyírbátori egyezmény végrehajtásának. Fráter György erőszakkal rávette a királynét, hogy elfogadja a megegyezés feltételeit. Ferdinánd követeket küldött Erdély átvételére némi hadsereggel. Bebek egy erdélyi úrnak megüzente, hogy Izabella „*Nádasdy követségének szavaival ne hidjen, mert átverik bármit ígérnek.*”⁸² 1551. július 19-én Izabella aláírta a rákényszerített megállapodást, majd fiával együtt elhagyta az országot. Mindez kiváltotta az elkövetkező évek nagy török hadjáratait és újabb foglalásait. 1551-ben

(hogy csak a fontosabbakat említsem) Becse, Beckserek, Lippa, Temesvár, 1552-ben Veszprém, Szolnok, valamint a nógrádi várak kerültek török kézre.

Izabella királyné

1552-ben az újabb török hadjárat hírére július 18-án a felsőmagyarországi rendek részgyűlést tartottak Szikszón Eger megsegítése ügyében. Bebek négy ágyút ajánlott föl a várnak, vagy az azt felmentő hadjárat számára. Dobó István később kérte is a segítséget. Nem tudom, elküldte-e Bebek az ágyúkat, katonákat viszont nem küldött a várba. Temesvár ostromának hírére Dobó a hadisegély azonnali kiállítására kérte Bebeket.⁸³

Ali budai pasa július folyamán sorra foglalta el a kis nógrádi várakat. A királyi sereg kapitánya Erasmus Teuffel azt a parancsot kapta, hogy foglalja vissza azokat, miután egyesült a Fülek alatt táborozó nemesi felkelők seregével. Valószínűleg Bebek is Füleken volt ekkor. Teuffel ahelyett, hogy egyesült volna a füleki hadakkal és bevárta volna a további erősítéseket, Palást mezején augusztus 10-én meg-

ütközött Ali pasa seregeivel és csúfos vereséget szenvedett.⁸⁴ Bebek azt a feladatot kapta, hogy a vesztes csatából menekülő katonákat szedje össze.⁸⁵ Eger ostroma idején Szász Móric fejedelem őt kérte meg, hogy tájékoztassa az ostrom állapotáról.⁸⁶

A nógrádi várak török kézre kerülésével a hódoltság mélyen beékeződött a Felvidék középső sávjába. Most már Bebek is érezhette a török veszély nagyságát. Birtokai igen közel kerültek a török végvárakhoz, az onnan kicsapó, hódoltató, portyázó, égető, fosztogató csapatok Bebek birtokain is komoly pusztításokat végeztek. A nógrádi várak elestével a család tulajdonát képező Fülek vált a környék legfontosabb erősségévé. Ferenc úr rögvést belekezdett a kitűnő helyen fekvő vár megerősítésébe. A források szerint megrakta ágyúkkal, valamint építkezésekbe is kezdett a vár megerősítése érdekében. Már eddig is feltűnhetett Bebek különös vonzalma az ágyúkhöz. Még ma is látható Krasznahorka várában pár ágyú, melyet ő öntetett, ezt bizonyítják az ágyúkon látható címerai. 1642-ben a sárospataki várban felvett inventáriumban szerepel egy „*Bebek ágyu, két gyék /gyík/ rajta, 10 fontos glóbissal járó...*” Felirata: „*Magnificus Franciscus Bebek de Pelse anno 1551*”, „*czímer rajta*”⁸⁷ Tekintélyes magánkatonasággal is rendelkezett a gömöri főúr. A földesúri szervitorok tömege állhatott a szolgálatában. Ezek a szervitorok a környék kisnemességéből verbuválódtak. A kisnemesség számára egy gazdag földesúr szolgálata jelentette a biztos megélhetés és a felemelkedést. A szolgálatért rendszeres ellátmányt kaptak a tisztviselők és a katonák, részben készpénzben, gyakrabban terményben, ellátásban. Az egy évre elszegődött katonák ún. jargalópénzt kaptak, melyet táborozáskor „*hópénzzel,*” is kiegészítettek. A fizetés részét képezte a lovak takarmánya is. A főember szolgálak, azaz a legrangosabbak, az úrral együtt, de külön asztalnál étkezhetek az „*uraim asztalánál*”.

A korabeli katonaság leggyakoribb fegyverei a kopja és a szablya voltak. A könnyűlovas harcmodor követelményeinek megfelelően ezt egy könnyű mell-, ill. hátvért és sisak egészítette ki. Nem hiányozhatott a könnyű tárcsapajzs és a hegyestőr sem. A gyalogság körében egyre gyakoribb volt a kanócos puska. Ebben a korban már egyértelműen a lőfegyverrel ellátott gyalogság vette át a páncélos lovagoktól a csatatéren az uralmat. Nagy tömegben a lőfegyverrel ellátott gyalogság már hatásosnak bizonyult. A páncélos lovagi harcmo-

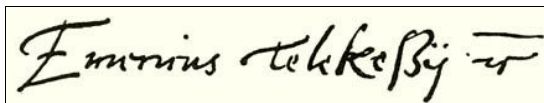
dor háttérbe szorulását elősegítette a törökök könnyűlovas harcmo-
dora is, mely ellen legjobb védelem a hasonló könnyűlovas harcmo-
dor volt. Ennek következménye volt a huszárság kialakulása.

Fülek vára

Visszatérve a füleki várhoz, valószínűleg villámcsapásként érthette Ferenc urat a vár veszedelmének híre. E várat Bebek *„nagy igyekezettel úgy megerősítette, és ágyúkkal úgy megrakta, hogy szinte nem is lehetett volna többet kívánni. Mert Bebek Ferenc valahány magyarországi kiskirály közül bronzágyúk dolgában magának követelte a legfőbb dicsőséget, de éppen ebbe a várba hordatta össze a legtöbbet, mert ezt tartotta a legerősebbnek valamennyi közül”* – írta a kortárs Forgách Ferenc. Történt azonban **1554** szeptemberében, hogy a felső várban foglyokat őriztek, és egy fogoly pap és egy török rab közösen kimesterkedtek, hogyan foglalhatnák el a várat. Megfigyelték, hogy az egyik bástyán volt egy kis ablak (lőrés), amelyen némi sziklamászás után be lehetett jutni kívülről a várba. Miután a pap kiszabadult, Kara Hamza szécsényi béghez menve elárulta a várba jutás lehetőségét. Istvánffy szerint egy rab szerencsen volt az, aki elárulta a bégnek a dolgot.⁸⁸ Márton deák és Keresztúri Kristóf a közeli Kékkő várában szeptember 9-én úgy tudták, hogy *„az derék várban valami drabantok voltak benne, árulók, s azok éjjel vonták fel az kő*

szikláról őket...”(azaz a törököket).⁸⁹ Akárhogy is volt, Hamza bég kapva kapott az alkalmon, és Ali hatvani bég segítségével a megbeszélte napon megmászva a sziklákat, létra segítségével bejuttatták katonáikat a felső várba. „*Minekutána a várba behágának, osztán trombitálni, nagyon kiáltani, az felső kapukat elfoglalni és az lövészszámokat, melyek nagy részére ott tartatnak vala, az alsó várra s az oltalmazókra forgatni kezdék és lövöldözék. Az mieink az véletlen esettel és hirtelen való szörnyű zengéssel felserkentetvén, az részegség miatt való főfájást és lankadást kivervén magokból fegyvert fognak, s az alatt lévő lövészszámokkal is, s mind puskagolyóbisokkal az ellenséget az lemenéstől megtartóztatják, és míg megvilágosodnék, távolról harcolván magokat és az várat serényül oltalmazzák...*”⁹⁰ Ez a furcsa helyzet napokon keresztül fennállt. Thelekessy Imre szeptember 11-én kelt leveléből tudjuk, hogy felső várban törökök voltak, az alsó várban magyarok, Bebek pedig bejuttatott valamennyi katonát, és segítséget várt mindenhol.⁹¹ A császáriak is így tudták: „*az terek foglyok az felső várat megvették volna... még az közép várban magyarok vannak, az terek igen gyűlnek segítségül...*”⁹²

A handwritten signature in cursive script, reading "Imre Thelekessy". The signature is written in black ink on a light-colored background, enclosed in a thin black rectangular border.

Thelekessy Imre aláírása

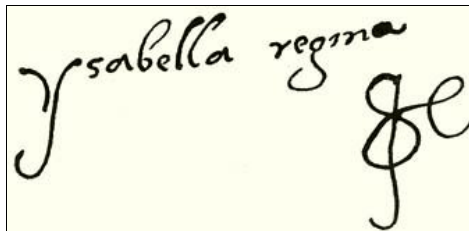
Bebek az egyre rosszabb hírek hallatán Várgede alatt gyűjtötte össze hadait, de egyedül kevésnek érezvén az erejét, segítségül hívta Perényi Gábort, valamint Balassa Jánost. Hamza elfogta Bebek élelemszedőit, tőlük tudta meg, hogy jön a felmentő sereg. Jól megrakta őrséggel a felső várat, és visszavonult Szécsénybe. Ugyanakkor Tujgún budai pasától kért segítséget. Miután csapaterősítést kapott, visszatért a várhoz. Időközben megérkezett Perényi, Balassa pedig Divénynél várakozott. Balassa kétfelől akarta megtámadni a törököket, Bebekék az erők egyesítését akarták. Végül egyesítették csapataikat és estére a vár közelébe értek. Balassa az azonnali támadást javasolta, de Bebek és Perényi másnapra halasztották az akciót. Ez hiba volt, mert másnap híre jött, hogy Tujgún pasa seregei már

Szécsényhez közelednek. Bebek és Perényi az azonnali visszavonulást javasolták, Balassa mindenképpen meg akart ütközni, mondván „*ha magukat féltik, húzódjanak meg az egy mér földnyire levő Ajnácskő várában, és várják meg ott a csata kimenetelét; csak neki tegyék lehetővé, hogy embereikkel, akik jószántukból akarnak harcolni, megtámadhassa az ellenséget...*” Az érvek hatástalanok maradtak, a felmentő seregek szétoszlottak, sőt Bebek még a hazamezéshez is Balassától kért segítséget félelmében.⁹³

Fülek elveszte nem csak neki, hanem az egész ország számára súlyos veszteség volt. E vár volt ugyanis a bányavárosok legfőbb védelmezője.

Közben Erdélyben egyre nőtt az elégedetlenség Ferdinánd uralmával szemben. A Tartomány folyamatos védelemre szorult. A király Báthori Andrást bízta meg, hogy hadakat küldjön Erdélybe. Báthori tervei szerint a két Bebek 200 lovast küldött volna. Ők azonban kimentették magukat.⁹⁴

1555-ben nagy fordulatot vetettek az országos események. A szultán nem mondott le Erdély visszaszerzésének vágyáról. A Ferdinánd uralmát egyre nehezebben viselő erdélyi rendek a lemondott Izabella és János Zsigmond visszahívásán gondolkodtak. Ezt a szultán egyenesen követelte tőlük. Novemberig adott haladékot a királynak, hogy feladja Erdélyt. A decemberben összegyűlt országgyűlés megüzente az uralkodónak: „...*vagy akkora erővel segít meg minket felséged, mi Szulejmánnak ellenállhat – vagy eskünk alól feloldozni kegyeskedjék.*” Ferdinánd nem tudott segíteni. Az 1556. január végére összehívott tordai országgyűlés kimondta a királyné visszahívását, a későbbi szászsebesi diéta megerősítette ezt. Az özvegyért és fiáért követség indult Lengyelországba.

A handwritten signature in black ink on a light yellow background. The text reads "Isabella regina" in a cursive script. To the right of the name is a large, stylized monogram, likely representing the initials "IR" for Isabella Regina.

Izabella királyné aláírása

Bebek fia, György már 1554 nyarán a törökökkel levelezett, kölcsönös ajándékozgatás után Ferdinánd ellen kért segítséget. Apa és fia nyíltan színt vallott, 1555 novemberében Ferenc úr seregével Lengyelország felé indult, december folyamán már Lőcsét szólította fel az átállásra.⁹⁵ Következő év februárjában a király erősítést küldött a városba, mert Bebek György azzal fenyegetőzött, hogy tüzzel-vassal pusztítja el a várost.⁹⁶

Az 1556. évi januári országgyűlés hűtlenség vádja miatt megidézte Bebekéket. Természetesen nem mentek el. Ferenc úr ezt azzal indokolta, hogy Ferdinánd nem képes az országot megvédeni, ezért elpártolásukat a végső veszedelem indokolta. Nyíltan megírta: *„Én mind addig ő felségének híven és igazán szolgáltam, meddig ismertem, hogy ő felsége az szegény nyomorult országot meg akarja oltalmazni. De most immár látom az ő felsége erőtlen voltát, és hogy ő felsége után az ellenség az határra szinte bennünket szorított, ő felsége csak paisnak tart bennünket.”*⁹⁷ Az országgyűlés hűtlenség bűnében elmarasztalta és „levelesítette” őket, azaz előírta üldözésüket.⁹⁸ Az ítéletet végrehajtani nem lehet, hiszen ekkorra már Kelet-Magyarország leggazdagabb földesurai, Perényi Gábor, Perényi Ferenc, Tárczay György János Zsigmond pártján álltak. Csak Kassa és a fontosabb városok maradtak meg a király hűségén.

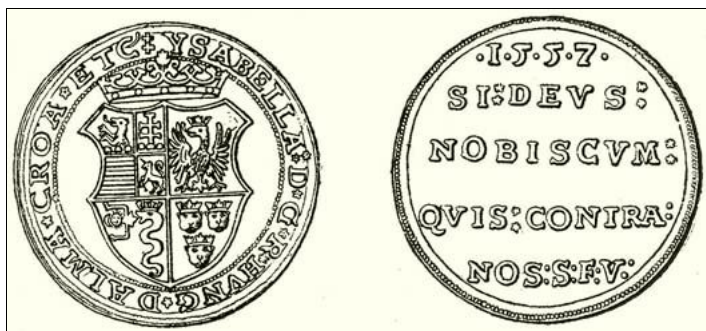
Március 23-án Bebek a Királyi Kamara tulajdonát képező Murányt támadta meg. Törökökkel kiegészült több, mint ezerfős seregével és kisebb ágyúkkal felfegyverkezve a vár alatti kastélyra támadt és elpusztította a majorságot, a malmot és a sörfőző házat.⁹⁹ Ezt követően szinte megbénult a murányi uradalom, sok lakos a Szepességbe menekült, leálltak a vashuták és a hámorok. Bebekék megerősítették a környező váraikat, Kövit, Pelsőcöt, Rákost.¹⁰⁰

Áprilisban Kassán tűz ütött ki, a város megszerzésén munkálkodó Bebek György mindezt Rozsnyón tudta meg. Másnap a Kassa közeli Nagyidára ment a hadaival, onnan Kassára, de a várost védhető állapotban, bezárt kapukkal találta.¹⁰¹

Alaghy János regéci várában az Izabellához pártoltak miatt kesergett. *„Mi bizony nem különbül vagyunk itt, mint megszállás alatt, közrefogva Sárospataktól és Füzérből Perényi Gábortól, a tokajiaktól, akik szintén Perényi pártján vannak, és a Bebek uraktól meg Perényi Ferencről, akik Boldogkőből, Gagyról és Nagyidáról fenye-*

getnek bennünket.”¹⁰² Boldogkő ekkor felesége révén Bebek György birtoka volt.

Közben Ferdinánd is ellentámadásba lendült, hiszen Erdély elvesztését még csak elviselte, de Felső-Magyarországot nem engedhette át ellenfelének. Két hadvezérét, Wolf von Puchaim és Dietrich tábornokot küldte hadakkal Felső-Magyarországra, melléjük adva Forgách Simont, azzal a céllal, hogy megfékezzék a lázadást. Miután a királyi csapatok Nagyidát bevették, Krasznahorka ellen indultak. A vár Bebekék családi vára volt. Az elmúlt évek törökökkel való együttműködése most hozta meg a gyümölcsét, mert Ali budai pasa kb, 1000 főnyi segélycsapatot küldött. Az összecsapás első napján csak nyugtalanították az ostromlókat Bebekék, másnap (szept. 1.) azonban csatára került sor. Az ellenfél lovasai sikeresen rohamoztak, de a német vezérek valami oknál fogva a gyalogságot nem merték bevetni, sőt elvonulást rendeltek el. A már megfutó török lovasok ekkor visszafordultak és megrohamozták a menekülő királyi csapatokat, sőt ágyúval is lőtték őket. Sikertelen ugyan minden felszerelésükkel az est homályában Rozsnyóra vonulniuk, de nem mervén tovább vinni a lassan vontatható ágyúkat, azokat egy völgyben zsákmányul hagyták.¹⁰³

Izabella pénze

Nem sokkal ezután szeptemberben Bebek György önállósította magát és apját kizárta Szádvárról, de Szendrónél sem járt jobban Ferenc úr, mert Takaró Mihály hírei szerint „Zöndöréből az felesége kirekesztette, nem akarja bebocsátni és az fia is Szádvárában nem bocsátja be.”¹⁰⁴ Nem csoda, hogy októberben már Erdélyben talál-

juk, ahová már megérkezett Lengyelországból a királyné és fia János Zsigmond. 1556. október 27-én Izabella kinevezte a legfontosabb tisztségviselőket, valamint tanácsosait, akik közt helyet kapott Bebek Ferenc is.¹⁰⁵

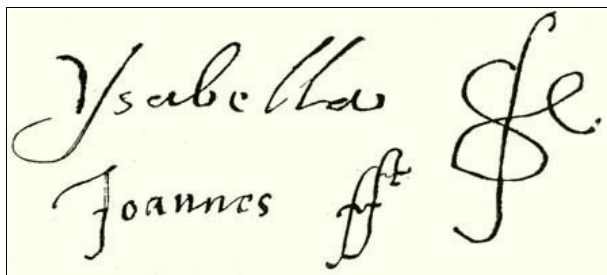
A királyné úgy alakította ki a hatalmi struktúrát, hogy a fia nevében, mint gyám, a saját kezében összpontosított minden hatalmat. A kinevezett tanácsosoknak és az országgyűlésnek nem sok beleszólást akart engedni az ország ügyeibe. Legmegbízhatóbb híve a Szapolyai családdal rokon Petrovics Péter tanácsúr volt. Ez a hatalmi rendszer igen gyenge lábakon állt. Az erdélyi rendeket zavarta, hogy Izabella mellett a lassan nagykorúvá váló János Zsigmond csak mellékszereplő. A nőuralomnak nem igazán voltak hagyományai a magyar történelemben. A tősgyökeres erdélyi politikusok úgy érezték, hogy háttérbe szorultak a magyarországi származású tanácsurak (pl.: Bebek, Balassa Menyhért, Perényi Gábor) mellett. A magyarországiak szolgálatuk, pártváltásuk miatt több anyagi hasznot és nagyobb hatalmat igényeltek. Tetézte még az ellentéteket az erdélyi és partiumi nemeség közötti ellentét. Ez a törékeny rendszer nem állhatott fenn sokáig. 1557 februárjában megtörtént az első kísérlet Izabella hatalmának visszaszorítására. A kezdeményező Bebek volt.¹⁰⁶

Izgága, hatalomvágyó természete nem sokáig hagyta nyugodni. A gyulafehérvári országgyűlésen vajdai kinevezést követelt magának, de mivel ezt nem kapta meg, Kolozsmonostort és Gyalut kérte birtokadományul, valamint a királyfi nevelése fölött szeretett volna hatalmat nyerni. Ekkor merült fel benne, hogy feleségül is vehetné az özvegy királynét. Izabella és hívei, leginkább az öreg Petrovics azonban megakadályozták tervei keresztülvételében.¹⁰⁷ Mivel belső támogatókat nem talált, a sértett Bebek a törökökhöz fordult. 1557. január 16-án már Budán volt a pasánál. Meglehetősen nagy tisztelességgel fogadták. „*Az Bebek szent Antal estéjén be jöve Budára nagy glóriával, az császár zászlaját meg adák neki szent Antal napján, mondhatatlan nagy gazdagsággal és pompával...*” – írta a szemtanú.¹⁰⁸ Miután megkapta az engedélyt, innen indult a török Portára február végén, míg fia Erdélybe ment. A portán is kedvező fogadtásra talált. Rüszttem pasánál bevádolta Petrovicsot és Erdély kormányzóságát kérte. Valószínűleg azzal érvelt, hogy a királyné, mint gyenge asszony katonai dolgokban nem jártas, a királyfi még nem

elég érett, Petrovics pedig már túl öreg a feladathoz. Szulejmán április 5-én fogadta, rövid kihallgatás után ajándékokat kapott a szultántól. Két nap múlva Bebek mindent megkapott, amit kért. Kinevezték János Zsigmond tanácsosává és Erdély kormányzójává. Erről értesítették a királynét is.¹⁰⁹ Siegler krónikája Bebek szájába a következő szavakat adta: „*Noha Izabella királynénak az ország kormányzása néhány esztendőre megengedhető, de semmi sincs jobban kitéve a tehetetlenségnek vagy az idegen akaratnak, mint az asszonyi uralom. Beszéde másik részében kifejti, hogy őt Erdély főembereinek közös szavazata kormányzóvá választotta a gyermekkirály megfelelő és érett koráig, ennek tehát tisztos megerősítését kéri.*”¹¹⁰

Bebek Budára, ill. Konstantinápolyba utazása megrémítette a királynét, ezért sietve ő is követeket küldött a Portára. A követséggel ment az éppen Erdélyben tartózkodó Mahmud csasz is, aki amolyan Erdély szakértőnek számított. Izabella azonban nem bízott benne, ezért egyik követének meghagyta, hogy a Portán eszközölje ki, hogy ezután erdélyi ügyekben ne Mahmudra hallgassanak. Miután ez a csasz tudomására jutott, ő sértődöttségében a királyné ellen beszélte teli a pasák fülét. Ez Bebeknek igen jól jött.¹¹¹ Április 12-én indult haza Moldva felé, de bemenni Erdélybe mégsem mert, még júniusban is ott volt.¹¹² Magyarországon úgy tudták, hogy a „*császár Bebeknek attá vala Erdélben az gubernatorságot, kit az erdéliek igen bánnak és nem akarnak is bebocsátani.*”¹¹³ Az idő pedig Izabellának dolgozott, követei végül sikerrel jártak.

A handwritten signature in black ink on a light-colored background. The signature is written in a cursive script. The first line reads 'Isabella' and the second line reads 'Johannes'. To the right of the name 'Johannes' is a large, stylized monogram or initial, possibly 'JH' or 'JF', which is also written in a cursive style.

Izabella és fia együttes aláírása

A június 1-jei tordai országgyűlés mindenben Bebek ellen foglalt állást és sikerült a császár csaszait is meggyőzni Bebek hamis üzel-

meiről.¹¹⁴ A szultán visszavonta a kinevezést. Ferenc urat végül vasra verve vitték haza és elzárták Almás várába, de a moldvai vajda közbenjárására a királyné megkegyelmezett neki és birtokait is visszakapta.¹¹⁵

Ezek után igyekezett hálás lenni és decemberben más ismét a harcmezőkön szolgálta ifjú urát és a királynét. A november 24-i kolozsvári tábori országgyűlésen Bebeket és Balassa Menyhértet nevezték ki az erdélyi hadak fővezérének. A budai pasa is küldött 2000 katonát. 1557 őszén ugyanis Ferdinánd főparancsnoka, az öreg Telekessy Imre sikeres hadműveleteket hajtott végre Felső-Magyarországon. Megszállta Munkácsot, elfoglalta Kovásztót, bevette Nagyszőlős várát, ahol fogságába került Perényi Ferenc, akinek a felesége Bebek Katalin volt. A császári hadak már Szatmárt ostromolták és Husztot is fenyegették.¹¹⁶ Decemberben Balassa és Bebek vezetésével megindult a had a veszélyeztetett környékre. Telekessy hamar földadta Szatmár ostromát, mivel a folyók befagytak, hadai is fizetetlenek voltak, ezért inkább visszavonult. Munkács őrsége derekasan tartotta magát az erdélyiek megérkezéséig. Telekessy egy kis huszárvárba telepítette a várat ostromló csapatait. Ezt a harmadik roham után feladták a benne lévők. Ezután Bebekék megpróbálták kifüstölni Ferdinánd népét Nagyszőlősről. Ostromlókból azonban ostromlottak lettek. Telekessy összegyűjtve a hadait a szőlősi vár felmentésére indult. Itt átadom a szót Istvánffy Miklósnak. *„Bebek és Balassi minden éléstől s táplálásoktól elrekesztetvén, s minden szükséges dolgoknak megfogyatkozásával lévén az onnét való szabad elmenés- és bizonyos frigykérésre kényszerítettének. Úgy tudniillik, hogy azok elhagyván Szőlős megszállását, bátorságos helyre mennének...”*¹¹⁷ Mindez 1558. január 13-án történt. Egy heti fegyverszünet után az erdélyiek újra Munkács alá vonultak, ahol időközben a királyiak ostromsáncokat építettek.

Elkövetkezett a Bebekre nézve végzetes **1558.** év. Előző évben meghalt Petrovics Péter, aki Izabella leghűségesebb, legnagyobb hatalmú hívének számított. Megüresedett helyéért ketten vetélkedtek, Bebek és Balassa Menyhért. Kialakult két hatalmi csoportosulás. Az átrendeződött viszonyok között Bebek legfőbb szövetségesei a Kendy fivérek lettek.¹¹⁸ A királynét sértette, hogy Bebek a tudta és engedélye nélkül járattja követeit a Portára.¹¹⁹ Sőt, hírek szállingóztak

arról, hogy a rendi ellenzék vezéreinek számító Kendy és Bebek Ferdinánddal is kapcsolatot tartottak. A júniusi országgyűlésen akcióba léptek a Kendy fivérek. Megpróbálták rávenni a gyűlést, hogy mondja ki Izabella Váradra költöztetését, így az ifjú király felett nagyobb hatalmat tudnának gyakorolni, valamint a kincstár kezelésébe is több beleszólásuk lehetne. Terveiket nem sikerült keresztül vinni, de Izabella haragját igen alaposan magukra vonták ezzel. Bebek nem ment el az országgyűlésre, de a rendek kérésére bocsánatot nyert.¹²⁰ Ami nem sikerült az országgyűlésen azt a Portán próbálták elérni a rendi ellenzék vezetői. Bebek emberei elhíresztelték a Portán, hogy a királyné Ferdinánddal tárgyal és előbb-utóbb a németekhez fog állni. (Magyarországon közben az a hír terjedt el, hogy Bebek mérget kapott a szultántól, – írta Pethő János – hogy azzal tegye el láb alól a királynét, a fiát és a fontosabb főurakat, de végül ő maga ette meg azt. Június 17-i levelében már módosítja a híret, amiket Bebek György is megkapott az apjáról. Az új hír szerint Ferenc úr tényleg öngyilkos akart lenni, de inkább a román vajdaságokba szökött. Onnan akar „*hadat támasztani.*”) ¹²¹ Izabellának ugyan sikerült a vádak alól tisztázni magát, azonban betelt nála a pohár. A kialakult hatalmi válságot a legradikálisabb módon oldotta meg. Saját hatalmának megőrzése érdekében szövetkezett Balassával, és elhatározta, hogy megöleti Bebekéket. Balassa szívesen vállalkozott ellenfelei kiiktatására. A királyné szeptember 1-jén tanácskozássra hívta meg Bebeket és a Kendy fivéreket Gyulafehérvárra, ugyanakkor meghagyta Balassának, hogy az éj folyamán katonáit összeszedve gyilkolja meg őket. Így is lett, először Kendy Ferencsel végeztek, majd Bebek szobájához mentek, azt mondván neki, hogy a királyné hívhatja. Ő először fegyveréhez kapott, de amikor a katonák elhitették vele, hogy igazat beszélnek, kiment közéjük. Amikor meglátta, hogy mi a helyzet, földre rogyott és rimánkodni kezdett, de ez már nem segített rajta. Kegyetlenül fejét vették, testét darabokra szabdalták. Hasonlóan járt Kendy Antal is.¹²²

Az országgyűlés sérelmezte, hogy a törvényt megszegve, ítélet nélkül megtörtént meg a kivégzésük, de félve a királynétól, készségesen megszavazták a büntetés jóváhagyását és végrehajtását.

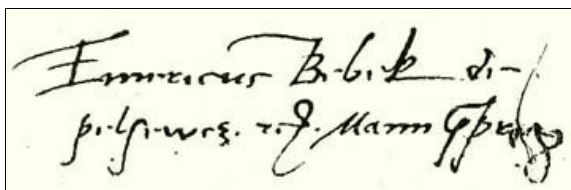
Így ért véget e hírhedt-híres főúr élete. Tevékenysége és működése komoly nyomot hagyott kortársaiban és az utókorban, mert Balassával

együtt az árulás, pártoskodás, hatalmaskodás, hűtlenség emlegetett mintapéldái lettek. Forgách Ferenc így értékelte személyét: *„Bebek Ferenc az árulás kárhozatos bélyegén kívül sok szörnyű bűn közepete élte le egész életét. Egyike volt azoknak a főuraknak, akik szegény Magyarországot könnyelműségükkel, akármelyik párt hűtlen elhagyásával széthúzták, elgyengítették, tönkretették; Fülel várát pedig hanyagságával és kapzsiságával elveszítette.*”¹²³

Ferenc úrnak volt egy testvére, Imre. Róla kevesebbet lehet tudni. A székesfehérvári Szent Miklós prépostság prépostja volt. Mivel tanult, iskolázott egyházi volt, korán elkezdték foglalkoztatni a reformáció eszméi.

1534-ben megházasodott, amivel komoly botrányt okozott Budán. Egy városbeli görög aranyműves – a leírás szerint – szegény és eléggé csúnya lányát vette feleségül. Már maga a házasság is visszatetszést keltett, de az esketéskor Imre úr a pap szavába vágott: nem a római szent egyház szertartása, hanem az evangélium szerint lép házasságba. E miatt fogságba vetették és csak Erdődy püspök kezességére bocsátották őt szabadon.¹²⁴ 1535-ben, az első magyar reformátorok között számon tartott Dévai Bíró Mátyás neki ajánlotta egyik művét. *„Ítéljétek meg te és az összes testvérek keresztyéni vizsgálással a művemet. Éljen boldogul Krisztusban feleségeddel együtt, akiért, Isten Igéjétől megtanítva, inkább le akartál mondani minden atyai örökségedről, mint hogy, egyesek szokása szerint, kóbor kurvákkal, tisztességgel legyen mondva, henteregni.”* – írta neki levelében Dévai.¹²⁵ A fentiek, úgy látszik nem törték derékba a karrierjét, a későbbiekben diplomáciai feladatokat látott el. 1538-ban Lengyelországba utazott Zsigmond királyhoz, békét közvetíteni Péter moldvai vajda és a lengyelek között.¹²⁶ 1540-ben, I. János király halála után Verancsics Antal és Bebek vitték a holttestet, a szent koronát és a királyi kincseket Budára.¹²⁷ Még ez év őszén visszaküldte őt a királyné Erdélybe, hogy biztosítsa a szászok hűségét a maga részére. Bebek Szebenben tanácskozássra hívta össze a szász vezetőket, akik egyelőre a kivárást választották. Azt válaszolták, hogy azt a királyt ismerik el uruknak, aki Budát bírja. (Ferdinánd csapatai éppen Budát ostromolták.)¹²⁸ Megpróbálta Maylád Istvánt is Izabella hűségére téríteni, de nem ért el eredményt.¹²⁹

1541 januárjában újabb fontos feladatot kapott. Ferdinánd udvarába küldték követként, ahol leginkább időhúzás céljából kellett tárgyalnia. Fráter György (a kis királyfi gyámja) tisztában volt azzal, hogy az előző évi sikertelen ostrom után Ferdinánd hadai újabb kísérletet fognak tenni az ország és a főváros elfoglalására. (Pesten ott állomásozott Ferdinánd serege, az egyik parancsnok pont Bebek Ferenc volt.) Bebek Imre Ferdinándnak előadta, hogy Izabella mindent megtesz a béke érdekében, Budát is hajlandó átadni, de ehhez előbb ki kell kérnie szülei véleményét. Ezért Bebek még Lengyelországba is el fog menni. Bebek tárgyalta az átadás feltételeiről. Részletesen előadta a királyné kívánságait, hogy milyen birtokok, mennyi pénz, stb. jár kárpótlásul neki és fiának. A tárgyalások alatt Imre úr némileg túllépte a hatáskörét, emiatt nem mert visszamenni jelentéstételre a királynéhoz, hanem Visegrádról írásban küldte el a jelentést Budára. A királynő valóban megneheztelt rá. Időközben Bebek véleménye megváltozott. Meggyőződésévé vált, hogy Izabellának minden időhúzás nélkül át kellene adnia az országrész feletti uralmat Ferdinándnak. Így egyesülhetne az ország és Izabella is méltányos kárpótlást kapna.¹³⁰ Március 9-én már Lengyelországban volt Izabella apjánál. Arra próbálta rávenni a királyt, hogy nyújtson segítséget Izabellának. Ezt a lengyel király visszautasította, nem árulva el, hogy már semlegességet ígért Ferdinándnak.¹³¹

A handwritten signature in dark ink on a light-colored background. The signature is written in a cursive, historical script. The first line reads 'Imre Bebek di-' and the second line reads 'p. l. p. w. r. z. r. J. Marm György'. The signature is enclosed in a thin black rectangular border.

Bebek Imre aláírása

Érdekes módon még követjárásai alkalmával íródott az az oklevél, ami arról szólt, hogy Imre úr Ferdinánd hűségére tért, ezért birtokadományban részesült. Megkapta Csorbakő várát és megerősítették préposti tisztségében, valamint budai házának tulajdonjogában.¹³² Lehet, hogy nem csak a királyné érdekeit képviselte a követsége során? Vagy arra a meggyőződésre jutott, hogy Ferdinánd hamarosan az egész országot megszerzi, és akkor jobb, ha bebiztosítja magát?

Csorbakő várában az ásatások során egy pénzhamisító műhely került elő. Imre úr 1553-ban halt meg. A várat ezután Bebek Ferenc lebomboltatta, sőt fel is gyújthatták, mert a romok között égés nyomokat találtak.¹³³

Bebek Ferenc két utódot hagyott hátra, Györgyöt és Katalint. Kata Perényi Ferenc felesége lett. György valamikor az 1530-as évek táján születhetett, édesanyja valószínűleg Ráskay Dorottya volt. A családfán Ferenc úr első feleségeként szerepel még Warkocs Margit is, de róla nem tudok semmit.

Fent már olvashattuk, hogy 1550-ben György részt vett Kapitán György híres párviadalán. **1552**-ben Bebek tagja volt annak az ifjú főurakból összeállított küldöttségnek, amely Ferdinánd fiát, Miksát kísérte haza Genovából Bécsbe. Balassi János vezette a csapatot, tagjai Báthori Miklós, Országh Kristóf, Perényi Gábor, Bánffy István és László voltak. Nagy szenzációt keltett, hogy egy hatalmas indiai elefántot hozott magával a főherceg.¹³⁴ Ennek az évnek az elején György úr Gyulán tartózkodott. Talán nem sokkal előbb vehette feleségül a várúr, Patócsy Ferenc lányát, Zsófiát. Patócsy ekkoriban egyezkedett a király megbízottjával Castaldóval a vár átadásáról. A feltételek szerint, cserébe megkapta Boldogkő várát és 13000 forintot. Castaldó a szerződés mielőbbi jóváhagyását kérte az uralkodótól, mert Bebek Ferenc 40000 forintot ígért az uradalomért. A király jóváhagyta a szerződést, de ezt Patócsy már nem élte meg, április 11-én haláláról Bebek György értesítette Castaldót. A hadvezér Bernardo de Aldanát küldte a vár átvételére.¹³⁵ Aldana Gyulára ment, megalkudott Bebekkel, aki „*kénytelen-kelletlen*” anyósával, feleségével elhagyta Gyulát¹³⁶ A fenti egyezmény alapján az özvegy és lánya vették birtokba Boldogkőt, ami felesége révén később György úr birtokába jutott. 1560-ig birtokolta, abban az évben elcserélte a várat egy fogságba esett magas rangú török főtisztre. A várban folytatott ásatások egy kis kohó maradványait találták meg különböző ércmaradványokkal együtt, amiből az ásató az itt folytatott hamispénzverésre gyanakodott, összefüggésbe hozva azt a Bebekék ismert hamispénzverésével.¹³⁷

Az év végén a török hadjáratok befejeztével december 29-én a felvidéki vármegyék Göncön részgyűlést tartottak, ahol saját védelmük érdekében elhatározták, hogy Egerben saját költségükön 200 lovast

fognak tartani, s ennek kapitányául Bebek Györgyöt választották.¹³⁸ A dolog azonban csak terv maradhatott, mert Bebek sohasem szolgált Egerben. 1555-56 folyamán apjával együtt Izabella királyné visszatérését készítették elő, és az ő érdekében hadakoztak, mint fentebb olvasható. Az országgyűlés György urat is hűtlenség bűnében marasztalta el.

Izabella érméi

1556. november 28-án Bebek a megerősített csetneki templomból küldte embereit Murány megtámadására. A támadók között törökök is voltak. A vár alatti kastélyt támadták meg, ezt látva a várkapitány embereivel lejött a várból és bekapcsolódott a küzdelembe. A támadókat legyőzték, az elfogott török tisztet, a levágott 60 orrot és a zsákmányolt négy zászlót a kapitány elküldte az uralkodónak Bécsbe. A csata után két nappal a murányiak visszavágtak. Megtámadták a csetneki erődtemplomot, ahol Bebek is jelen volt, ugyan elfoglalni nem tudták, de több katonát levágtak és lovakat zsákmányoltak.¹³⁹

1557 nyarára már egyértelmű volt, hogy apja nem járt sikerrel Erdélyben a kormányzóság megszerzésével, sőt a család ottani helyzete meggyengült, a Felvidéken pedig Ferdinánd csapatai lendültek támadásba. Ezért augusztus 10-én György úr Ferdinándnak fogadott hűséget.¹⁴⁰ Ettől kezdve a Felvidéken a „német párt” legaktívabb emberei közé tartozott. A királytól megbízást kapott, hogy 400 lovast és 200 gyalogost tartson a király szolgálatára.¹⁴¹ Decemberben levélben szólította föl Némethy Ferencet, Tokaj kapitányát az átállásra. A király nevében ígérte neki, hogy ha átpártol, szabadon birtokolhatja

Szerencset. Némethy válaszában megírta, hogy ő kitart János Zsigmond mellett, és Bebek sem áll jó oldalon. „Azért Nagyságodnak is bizony jó volna meggondolni és ez magyar nemzettől el nem szakadni, hanem együtt vele megmaradni, mert azt Nagyságod meglátta immár, hogy az idegen nemzetnek mind Magyarországot s mind Erdélt kezibe adták, de mind veszten elvesztette; filek rajta, hogy ha Nagyságod az magyartúl az idegen nemzethez szakadand, hogy Nagyságodat veszedelemben ne hozza”¹⁴²

1558. július 26-án a zétényi ostrommal egy időben Pethő János kassai kapitány és Bebek György (1557-től Gömör vármegye főispánja)¹⁴³ hadai, kiegészülve a vármegyéek seregeivel Tokajt vették ostrom alá. Egy hajnalon azonban az őrség hanyagságát kihasználva Némethy Ferenc lovasaival és gyalogosaival kirohant a várból és szétverte az ostromlókat. Megsebesült Bebek és Pethő is. A kassai kapitány később minden felelősséget alvezéreire és Bebekre hárított.¹⁴⁴

Októberben a törökök Velicsán bég vezetésével Kassa körül poryáztak. Felgyújtották és kifosztották a gazdag Szikszó mezővárost is. A zsákmánnyal, rabokkal megrakodva hazafelé tartottak, amikor a magyarok Telekessy Imre parancsnoksága alatt Sajókazánál (október 13-án) szembeszálltak velük. Forgách Ferenc a harc idejéig egy ködös hajnalra teszi,¹⁴⁵ de testvére Simon, belejavitott fivére leírásába, ő ugyanis résztvevője volt az ütközetnek. Ezért az ő leírása hitelesebb. Napnyugta előtt két órával kezdődött a csata, melyet megelőzött egy kis záporosó. A seregekhez nemrég csatlakozott Bebek is. Az előljárókat a török visszanyomta, Bebek ötven puskása is ott veszett, mivel elázott puskájukat nem tudták használni. Utána maga György úr támadta meg hadaival az ellenséget, de őket is megugrasztották. Pethő János kassai kapitány hadait ugyancsak. Végül Telekessy s Forgách hadai megtörték a törökök erejét és megfutamtították őket. Erre a megvert magyar hadak is újrendezték soraikat és teljes erővel beleszorították a törököket a Sajó vizébe. A sötétség beállta vetett véget az üldözésnek. Sok rabot szabadítottak ki, akik „térden állva köszönék meg. Sokat a nemesasszonyokba és leányokba, apró gyermekekbe lovaink hátán vittünk Putnokig.” Sok rabságba esett szerencsétlen rab ezt már nem érthette meg, mert „Hogy előszer az törek Kazánál az mi seregeinket meglátá, le kezdte vala vágni az rabokat;

félesztendő gyerekeket is láttam, kiket kettévágtak, kinek kezét vagy lábát vágták el; szép lányokat, gyermekeket, kit mi látván hogy le ne vághassák szegényeknek, megízenénk az első járónak, hogy siessenek reájok menni...” – írta Forgách.¹⁴⁶ A szép győzelem híre hamar bejárta az országot, nem kevés dicsőséget adva a résztvevő főtiszteknek. Bebek ugyan némi foltot ejtett a hírnevén, mert a vezérek meggyeztek a csata előtt, hogy a nyereségen közösen, egyenlően osztoznak, ennek ellenére Bebek, akinek a „*jobbágyi kezébe sok rab, sok nyereség esett vala, kiktől mind elvette, és annnyival több volt az ő nyeresége. De azért semmit elő nem ada a kótyavetyére, noha hitére választig emlékezteténk.*”¹⁴⁷

Szüretkor Pethő János rávette Bebeket, hogy támadják meg Szerencset, az Izabella pártján álló Némethy Ferenc várát. „*A várakkal aztán keveset törődnek, szokás szerint késő éjszakáig nyakalják a bort, mitől sem tartanak, mintha játék volna úgy katonáskodnak.*” Némethy ezt kihasználva hajnalban megtámadta őket. Csúfos vereség lett az eredmény, Bebek a homlokán sebesült meg, Pethő fogságba esett, bár a csata forgatagában később kiszabadult. Az ágyúk is odavesztek.¹⁴⁸

1559-ben meghívót kapott Nádasdytól Szluni Frangepán Anna menyegzőjére¹⁴⁹ Máskor Szendrő várából írt feleségének a lőcsei borokról, dicsérve azokat.¹⁵⁰ 1560-ban a füleki törökök próbálták lesre csalni Bebeket. A szendrői vár alá mentek, a bég lesben állt, egy csapatot pedig előre küldött családoknak. A vár ura azonban résen volt, nem sétált bele a csapdába.¹⁵¹

A hatalmaskodás, törvénytelen birtokfoglalás György úrtól sem állt távol. 1560-ban meglátogatta Mondolai Péter nevű familiárisát felsőgagyai kastélyában, majd kiüzte onnan családjával együtt, a birtokot pedig elfoglalta. 1564-ben felesége akadályozta meg a birtok visszaadását a jogos tulajdonosának.¹⁵²

1561 tavaszán Bebek kifosztotta és feldúlta Debrecen városát. Talán a városba szökött jobbágyait akarta visszaszerezni vagy a törökökön próbált így bosszút állni, de lehet, hogy egyszerűen csak a pénzszerzés vágya sarkallta. A király október 26-án Bécsben kelt rendeletében megparancsolta Bebeknek, hogy Kassán Zay Ferenc főkapitány előtt adjon számot a debreceni polgároknak okozott károkról.¹⁵³

1562-ben Balassi János elhatározta, hogy megtámadja Szécsényt. Összeszedte a bányavidéki főkapitányság végvári katonaságát és ostrom alá vette a várat. Bebek is elindult „ezer számú vitéztlő néppel” és két ökrök vontatta ágyúval, hogy csatlakozzon az ostromlókhoz. Hasszán füleki bég azonban gyorsabb volt, nem várta meg, hogy György úr is csatlakozzon Balassiékhoz, hanem Szécsény alá sietett és egy gyors támadással súlyos vereséget mért a magyarokra. Bebek a vesztes ütközet hallatán hazavonult.¹⁵⁴

Nem kísérte szerencse ebben az évben György urat. Júniusban olyan dolog történt, ami egész hátralévő életét meghatározta. Ettől kezdve haláláig egyre tragikusabb kényszerpályán kellett mozognia.

Hasszán füleki bégnek volt egy Husszein nevű tisztje, aki sok évvel régebben Bebekhez szökött és áttért a keresztény hitre. Később mégis visszatért török földre és ott Szabadka palánk kapitánya lett. Most Hasszán bég tudtával levelet írt Bebeknek, elhitetvén vele, hogy megbánta visszatérését és jóvá akarja azt tenni. Felajánlotta György úrnak, hogy törbe csalja Hasszán béget és a kezébe adja. A parancsnok nélkül maradó Fülek vára pedig így könnyen Bebek kezébe kerülhet. György úr mindent elhitt a pribéknek. A megbeszélrt terv szerint Husszein kicsalja a füleki béget katonáival együtt a Balog vára alatti erdőbe, ahol a magyarok lest vetnek a töröknek és elfogják. Bebek összehívta a környék földesurait és híres vitézeit, Mágócsy Gáspárt, Sárközy Mihályt, Rákóczi Györgyöt. Az éjjelre megbeszélrt akció csúfos vereséggel ért véget. Nem a magyarok vetettek lest a töröknek, hanem ők sétáltak bele több száz török csapdájába. A meglepetésszerű támadás után a magyarok lényegében küzdelem nélkül futásnak eredtek, a vezérek pedig mind fogságba estek. Bebek alól a lovat kopjával kiöklölték, így ló nélkül maradva nem tudott elmene-külni. György urat pár hónapig Füleken tartották fogságban, ez idő alatt elengedte értékes török rabjait, remélve, hogy talán azokért cserébe őt is szabadon engedik, de csak a kisebb rangú tiszteket sikerült kiváltania. Végbeli szokás szerint a főrabok az uralkodót illették, így Bebeket is Konstantinápolyba vitték.¹⁵⁵

Július 11-én érkeztek Bebek és társai a török fővárosba. A nagyvezír keményen megdorgálta György urat a béke be nem tartása miatt. Ezután valószínűleg a Héttoronyba került, a Habsburg követ leg-alábbis a Fekete-tenger tornyát említi jelentésében. Természetesen

nem egy sötét földalatti tömlőben tartották őt fogva, hanem viszonylag kényelmes körülmények között. Levelezhetett, látogatókat fogadhatott. Bebek a király és az erdélyi fejedelem segítségét kérte szabadulásához. Örök hűséget ígért. Különösen a fejedelem igyekezett őt kiszabadítani, hiszen ha ez sikerül, akkor Bebek neki lesz hálas, az ő pártjára áll, ami azt jelentette volna, hogy Bebek birtokai, várai az erdélyieket erősítették volna. György úr 15000 aranyat, a fejedelem 8000 aranyat ígért váltságként. Halil pasa azonban Bebek körülmetélését követelte. Mehmed nagyvezír sem támogatta a szabadulását, mert a bécsi udvar késett az éves adó beküldésével. Felesége közben levelet küldött neki és ajándékokat a török pasáknak. Hiába. Így telt el az 1563-as, 1564-es év. Ferdinánd megírta a követének, hogy tegyen meg mindent Bebek kiszabadítása ügyében, ha ez költségek nélkül megtehető. Márpedig sarc nélkül nem engedték el György urat. János Zsigmond viszont hajlandó volt fizetni, sőt kezeséget vállalni érte.

János Zsigmond aláírása

A fordulat 1565 tavaszán következett be, amikor a szultáni tanács újra foglalkozni kezdett Bebek ügyével, ugyanis I. Miksa király is kérte Bebek kiszabadítását. Nem válaszoltak neki, de a tanács úgy határozott, hogy szabadon engedik, ha várait Miksa odaadja János Zsigmondnak. Mindez része volt a két uralkodó között éppen folyó tárgyalásoknak és területi vitáknak.¹⁵⁶ A március 4-i határozat már Bebek szabadon bocsátásáról és hazaküldéséről szólt. A fejedelemnek meghagyták, hogy „Amikor megérkezik, Bebek révén nyerje meg a vele tartó magyar urakat, vetesse rá őket a szolgálatra és vitézkedésre...”¹⁵⁷ 6-án parancs ment a havasalföldi vajdának, hogy Bebek és az őt kísérő Mehmed udvari csaus mellé illő kíséretet adjon.¹⁵⁸

A Habsburg követ szerint Bebek hosszasan beszélt Halil pasával és mosolyogva tért vissza a házába. A követ március 8-i jelentésében már arról számolt be, hogy György úr pompás paripát kapott a szultántól és egy pénzzel teli erszényt, 6-án megjelent a dívánban és kezdet csókolt a szultánnak. Ettől kezdve szabad volt. Most ő kapott ajándékokat a pasáktól. Március 13-án megindult Erdélybe. 30000 aranyforintért szabadult, amiért a fejedelem vállalt kezességet. Valójában mégsem mondhatta szabadnak magát. Miksa király ellenségként kezelte, a törökök és a fejedelem pedig árgus szemekkel figyelték minden lépését. Minden, amit csinált, ettől kezdve gyanús volt az érdekeltek szemében, senki nem bízott és bízhatott benne.

Magyarországon pedig mindenféle fals hírek keringtek róla. Kerecsényi László úgy tudta, hogy a „*vajda utóda lesz*”, azaz János Zsigmond utóda.¹⁵⁹ A nyár folyamán nagyon beteg volt és Gyulaférváron gyógyíttatta magát.¹⁶⁰ Novemberben viszont már olyan híreket hallani felőle, hogy megromlott a viszonya a fejedelemmel bizonyos birtokügyek miatt, szökni próbált, ezért letartóztatták, kérdés, hogy lefejezték-e már.¹⁶¹ Birtok ügyekben mindenesetre nem kellett hálátlannak lennie, mert szabadulása után a fejedelemtől megkapta Bajom és Dézna várát, legalábbis Istvánffy szerint.¹⁶²

Mindeközben Erdély és a Magyar Királyság határán **1565**-ben ismét kiújultak a harcok. Fentebb már olvashattunk arról, hogy Magyarországon az 1550-es évekre gyakorlatilag kiépült a török elleni határvédelmi rendszert. A bécsi udvar számára azonban a keleti határ védelme is fontos volt, hiszen itt a török vazallus Erdélyi Fejedelemséggel állt szemben. Mindkét fél nagyobb területet szeretett volna birtokolni a stratégiaileg fontos erősségek birtokbavételével a másik rovására. A harcok kisebb szüneteket, fegyverszüneteket leszámítva folyamatosan zajlottak.

1564 szeptemberében Báthori István váradi főkapitány seregei elfoglalták a fontos Szatmár várát és a bányáiról híres Nagybányát. Ez komoly veszteséget jelentett Miksa királynak. Még ezen év decemberében kinevezte felső-magyarországi főkapitánnyá Lazarus Freiherr von Schwendi tábornokot. Rövid idő alatt fordulat következett be. A hadvezér és az alárendelt magyar parancsnokok ellentámadásba lendültek. **1565** elején indított támadás során elfoglalták Tokajt, Szerencset, Nagybányát, Szatmárt, Erdődöt. Már Erdély határán

jártak. János Zsigmond március 13-án Nagybányán fegyverszünetet kötött, azonban az nem léphetett érvénybe, mert Szulejmán szultán biztatására János hamarosan felmondta azt. Erre ösztönözte a fejedelmet Bekes és Bebek is, aki „*ígérgette, hogy ő ebben a háborúban Pozsonynál és a Duna mentén fogja megvonni az ország határait.*”¹⁶³ A szultán már ekkor elhatározta, hogy megsegíti János Zsigmondot, valamint a megélénkülő Habsburg támadások ellensúlyozására büntető hadjáratot indít a Magyar Királyság ellen. 1565 őszén Hasszán temesvári pasa avatkozott a harcokba, visszaszorította Schwendi csapatait, de döntő győzelmet nem sikerült aratnia.¹⁶⁴

A kiszabadult Bebek, hogy hazamehessen magyarországi birtokaira a feleségéhez, két lányát volt kénytelen Erdélybe küldeni. Megtudva ezt Schwendi, 1566 januárjában megpróbálta Debrecen mellett elfogni őket, de szerencsére ez nem sikerült.¹⁶⁵ Talán erre az esetre vonatkozik a Verancsics gyűjtemény bejegyzése, hogy János hazakeresztette Erdélyből Szádvárra „*mind az két keze csonka konthnaklos, (lecsüngő, lehajló) de mégis allam(olyan) lator mint azelett, kész terők, kisz lator.*”¹⁶⁶

1566-ban a szultán személyesen érkezett az országba, a főerőkkel Szigetvárt vette ostrom alá, a mellékhadszíntereken Gyula megszállására került sor, János Zsigmond pedig Tokajt fogta ostromgyűrűbe. Szigetvár és Gyula elestével, és a szultán halálával a török seregek hazavonultak. Csak ekkor indult újra a keleti hadszíntéren a küzdelem. Az év végén Schwendi felmentette Tokajt és csellel bevette Bebek várát, **Szendrőt**.¹⁶⁷ Ura fogsága idején ugyanis Bebeknél elfogadta, hogy a vár alatti kastélyban 200 királyi lovas állomásozzon. 1563-ban egy összeírásban megállapították, hogy a Bebek családnak Szendrőn kívül még Szádvár, Krasznahorka, Csetnek, Pelsóc, Gombaszög és Putnok erődítményeket kellett saját jövedelmükből fenntartaniuk.¹⁶⁸ Tehát Schwendi Szendrőnél „*Reáküldvén az vitézlő népet, mely az alatta lévő városban császár fizetésén tartatik vala, kiknek szabad vala beléje menni, nem nagy dologgal kihányván belőle az őrizőket, elfoglaltatá*”¹⁶⁹ Bebek a törökhöz fordult segítségért. A törökök a nógrádi, füleki, szécsényi bégek vezetésével Szabadka mellett táboroztak. Schwendi és Forgách Simon hadai valahol Rimaszombat környékén megütköztek velük és legyőzték őket, sőt Szabadka palánkot is felégették. Közben ráakadtak Bebek levelére,

melyben a törököket és tatárokat a királyiak körülzárására szólította fel. Erre Bebek várait Pelsőcöt, Gombaszeget és Gagyot ostromolni kezdték, de azok megadták magukat. Schwendi visszament Kassa védelmére, Forgách pedig októberben Krasznahorka megostromlására indult. „*Vakmerőnek látszott ez a terv, amikor Bebek már feltüzeltette a harcra különben is kész törököket és tatárokat: reményüket mégis a gyorsaságba, ágyúik erejébe és katonáik vitézségébe vetették.*” Még az éjjel felállították az ágyúkat, másnap pedig megkezdődött a vár lövetése. Miután két bástyát kellőképp meggyengítettek, az ostromlók rohamra készültek, de ezt látva a védők szabad elvonulás reményében feladták a várat.¹⁷⁰

Krasznahorka vára

Szendró elvesztése után Bebek tárgyalásokba kezdett Schwendivel. A hadvezér Gyulai Zsigmond kamarai tanácsost küldte Bebekhez. György úr azt ígérte, hogy ha visszakapja Szendrőt, akkor hűséget fogad Miksa királynak és a pártjára áll. Miksa ebbe nem egyezett bele, mert ismerte György úr állhatatlanságát. Amikor Bebek ezt megtudta, Gyulait az adott hitlével ellenére fogságba vetette. Ekkor Schwendi parancsot kapott Szádvár elfoglalására is. Két erősséget építtetett a vár körül, egyet Jablonca közelében, egyet pedig Szögligeten, hogy ne lehessen se be, se kijutni a várból. Gondolta, így könnyen megadásra kényszerítheti Bebek feleségét Patócsy Zsófiát,

aki gyermekeivel együtt a várban tartózkodott vagy átpártolásra kényszerítheti a férjét. Bebek a veszélyt érezve Balai Kálmán nevű emberét küldte Schwendihez tárgyalni. Átállásáért cserébe azt kérte, hogy adják neki vissza Szendrőt, kapja adományba a határszéli Szokolca városát, valamint, hogy Miksa fizesse ki azt a 40000 aranyat, amit János Zsigmond fizetett a törököknek a szabadulásáért. Schwendi nem volt hajlandó tárgyalni, amíg Gyalui Zsigmondot Bebek szabadon nem engedi. Ezt gyorsan megtette, és kijött Erdélyből a „*bajoni várába*”, majd újabb követet küldött Schwendihez. Lorántffy László útján azt üzenté, hogy elszánta magát a király pártjára állni, kérte, hogy Schwendi bontassa el az ostromra készített palánkokat, valamint menlevelet kért, hogy Kassára vagy Tokajba mehessen személyesen tárgyalni a királyi seregek parancsnokával. Mindez elég hiteltelennek tűnt, mivel időközben Budára ment a pasához, akihez állítólag János Zsigmond küldte. Schwendi nem volt hajlandó menlevelet adni neki. Megkezdődött a komolyabb ostrom. Schwendi Forgách Simont, Rueber János és Bornemissza János hadait küldte a vár alá. Nemsokára a balogvári kapitány jelentette, hogy Bebek 300 lovassal Füleken van, és azon mesterkedik, hogy segítséget juttasson be a várba. El is indult, azonban három kalauza az ellenség kezébe került, ami visszafordulásra kényszerítette. Felesége közben a megadást javasoló felszólítást utasította vissza, mondván: „*Nem annyira asszonyi lelkű teremtés, hogy egy levéltől megijedve rögvest rá lehetne venni a megadásra.*” **1567.** január 6-án megérkezett Schwendi is az ágyúkkal. Az első ágyúállás megválasztása nem volt szerencsés, mert a várbeliek szétlőtték azt. Másnap kis híján a vezérek is áldozatul estek a várbeliek ágyútüzének, mert a várat borító felhők vagy köd takarásában túl közel merészkedtek a falakhoz, de amikor felszakadozott a köd, a várbeliek azonnal löni kezdtek. Schwendi és Forgách egymás felé fordulva beszélgettek, amikor egy ágyúgolyó repült el a homlokuk között. Mindez nem hátráltatta az ostromot, az új ágyúállások elkészültével megkezdődött a vár lövetése. Négy nap múlva már komoly sérülések mutatkoztak a falakon, egyes helyen le is dőltek a védőfalak. Az ötödik napon a várból Pethő Pétert küldték ki, hogy Forgách menjen be az átadási feltételek megbeszélésére. Ebben az ostromlók valami csejt gyanítottak, ezért a kérést elutasították. Ezután ment ki Wesselényi Farkas, aki azt kérte,

hogy Bebekné minden arany-ezüst holmiján kívül férje dolgait is kivihesse, valamint a szolganép is lovastól, fegyverestől hagyhassa el a várat. Ezt Schwendi nem akarta megengedni, de Forgách rábeszélésére mégis úgy döntött, hogy *„az ostromlott asszonynak gyermekeivel együtt bántatlanságot biztosított, ugyanakkor megengedte, hogy minden aranyát, ezüstjét, selymét és egyéb anyagát kivihesse, csak a katonai felszerelést és a katonai lovakat nem.”* A kezesek cseréje után, Wesselényi úrnője nevében aláírta a kapitulációs okmányt. A kivonulókat békében kísérték Torna várába. Bebek ekkor török segélycsapatokkal Rimaszombatban volt, de a vár feladásának hírére kénytelen volt visszavonulni Fülekre.¹⁷¹ Nemsokára odament Patócsy Zsófia is, és onnan mindketten Erdélybe mentek.

Szádvár elestével a Bebek család összes magyarországi birtoka odaveszett, királyi kézre került. Ettől kezdve Erdélyben élt a család, ott kellett újra kezdeni mindent, bár erre György úrnak már csak kevés ideje volt hátra, de ezt ő nem tudhatta.

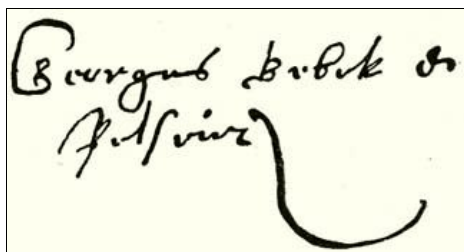
1566-ban Szulejmán halálával és Szigetvár elfoglalásával nem ért véget a Habsburgok és a törökök, valamint az erdélyiek és a Habsburgok közötti háború. A fejedelem most már jobban megbízhatott Bebekben és őt is hajthatta a bosszúállás a birtokainak elvesztése miatt. Hadiügyekben a fejedelem Bekes Gáspár és az ő tanácsaira hallgatott. A két főúr azt tanácsolta János Zsigmondnak, hogy a háborút török segítséggel folytassák.¹⁷² Hasszán bég Eger és Tokaj felé támadjon, míg az erdélyiek Kővár várát vegyék ostrom alá. Tehát az erdélyi seregek **1567** tavaszán megtámadták Kővárt. E vár ostrománál Bebek is parancsnokként vitézkedett. Nem volt könnyű viadal. Miután a külsővár egyik bástyája az ágyúzástól leomlott, Bebek rohamot rendelt el, de a védők azt visszaverték. Ezért Bebek egy másik rész lövetését is elrendelte. Nem sokkal később puskaporrobbanás miatt az egyik várkapitány súlyosan megsebesült, az elcsigázott védősereg figyelme pedig ellankadt. Ezt észrevette két ostromló katona, akik a várfalak közelébe merészkedtek kémlelődni. Szóltak a fejedelemnek és Bebeknek, akik azonnal parancsot adtak, hogy csendben, dobok és trombitaszó nélkül induljon támadásra az erdélyi sereg. Így a vár 13 napi ostrom után elesett.¹⁷³ Innen a sereg Nagybányához ment, ahol a város megadta magát, de a vár nem. A fejedelem Bebekre bízta a főparancsnokságot. Ő szabad elvonulást ígért a vé-

dőknek, de mivel azok nem álltak rá, felgyújtatta a palánkfalakat és szabályos ostromba kezdett. Az erdélyieket segítette, hogy e várban is löporrobbanás történt, amely megölte a védők nagy részét, valamint kigyulladt a vár. Az ostromlók azonnal támadásba kezdtek, de kétszer is visszaverték őket. János Zsigmond már a visszavonuláson gondolkodott, látva a nagy emberveszteséget, de Bebek és több hadnagy rávette őt a további támadásra. Ez megpecsételte a vár további sorsát.¹⁷⁴ János Zsigmond szerette volna folytatni a sikeres hadjáratot Kassa felé, de megbetegedett, így a folytatás abbamaradt.

A fejedelem súlyos betegsége azonnal felvetette az utódlás kérdését. Hírek szerint a fejedelem fő emberei, Bekes Gáspár, Hagymássy Kristóf, Csáky Mihály és Bebek már az egész országot lekenyerezték a maguk számára. Zay Ferenc augusztusi levele szerint titkon „*maguknak működnek*”, de fejedelemnek Török Bálintot ajánlották. Az utolsó adatom Bebekről szeptemberből van, a hír szerint, mivel nem lehet fejedelem – János Zsigmond időközben felgyógyult – Bebek Miksa király kegyelmét kérte, de nem kapta meg. Valamikor 1567 őszén halt meg, vele férfiágon kihalt a Bebek család.¹⁷⁵

Forgách így jellemezte őt: „*A fiú nem csak utolérte, hanem felül is múlta apja bűneit. [...]*Japai örökségét oktalanul elvesztegetvén, semmivel sem élt különben: jó katona volt, de nyelve, életmódja és erkölcsi miatt mindenki másnál hitványabb.”¹⁷⁶

A handwritten signature in black ink on a light-colored background. The text is written in a cursive, historical script. The first line reads "György Bebek" and the second line reads "Felszár". A large, sweeping flourish extends from the end of the second line.

Bebek György aláírása

Bebek Györgynek négy lánya volt. Zsuzsanna 1580. június 26-án ment férjhez Küküllővárban somlyói Báthori Istvánhoz. Fennmaradt a vőlegény és az anya esküvői meghívó levele Beszterce városának.¹⁷⁷ Hét gyermeke született, de csak kettő élte meg a felnőttkort, Báthori Gábor, a későbbi erdélyi fejedelem és Anna. 1595-ben halt

meg. Bebek Judit 1582. szeptember 23-án esküdött örök hűséget Kendy Ferencnek. Házasságukból egy kislány Zsófia született.¹⁷⁸ Bebek Anna Báthori István testvéréhez, Gáborhoz ment feleségül. Gábor a család fekete báránya volt, mert a katolikus Báthoriak közül ő protestánsná lett.¹⁷⁹ 1586-ban hunyt el feleségével együtt pestisben.¹⁸⁰ A negyedik lány, Zsófia valószínűleg fiatalon meghalt. Patócsy Zsófia férje halála után, 1571-ben próbálta visszaszerezni a magyarországi birtokokat, de hiába könyörgött a maga és négy lánya nevében.¹⁸¹ Zsófia asszony nem ment többet férjhez, 1583-ban halt meg, Küllöváron temették el.

Mi maradt a Bebekék után ?

A rossz hírük bizonyosan: „*Sok hadakozók, vérontók, nyúzó, fosztók, kik sok szörnyű dolgot műveltek ez előtt húsz esztendő felé is csak Magyarországon is: Török Bálint, Móré László, Basó, Bebek, Balassiak, Homonnaiak, és többek: egyik másakra törvén kevélységükben, irigységükben, bosszúállásukban és fősვნყségükben.*” – látta a kortárs Bornemissza Péter.¹⁸²

De a jó hírük is fenn maradt.

„*Egészségöm tudjátok,
Ha krónikámat halljátok,
Szendörői gallyában,
Bebek Ferenc házában.*

*Az inöket zengettem,
Az nótáját pengettem,
Issza Bebek jó borát,
Törölgeti tarkóját.*

*Isten lássa jóvával,
Az két szép magzatjával,
És ű asszontársával,
Vitézlő jámborokkal!” (részlet)*

Az ismeretlen szerző valamikor az 1530-as években írta költeményét Bebek szendrői várában. Ugyanitt született 1561-ben már Bebek

György idejében, a magyar irodalomban Szendrei Névtelenként ismert költő műve a *Szilágyi Mihály és Hagymási László históriája* című költemény.¹⁸³ Melius Juhász Péter pedig két teológiai témájú könyvét ajánlotta Bebeknek és nejének Patócsy Zsófiának.¹⁸⁴ Bebek Judit Balassi Bálintot ihlette egy szerelmes vers megírására. A Nemzeti Múzeumban nézelődve pedig felfedezhetjük György úr aranyos-ezüstös szablyáját, egy valahol török földön készült remekművet, markolatgombjában ott a címer és a G(eorgius) B(ebek) monogram.¹⁸⁵

Jegyzet

- ¹ <http://www.geni.com/people/Ferenc-Bebek/6000000008688973340> és Nagy Iván: Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal. Bp., 1988. I. 261. o.
- ² Veress Endre: Izabella királyné 1519-1559. Magyar Történelmi Életrajzok. Bp., 1901. 8. o.
- ³ Tomka Gábor: Szendrő: egy vándorló vár Felső-Magyarországon. In: Castrum 2005/2. 54-56. o.
- ⁴ Engel Pál: A magyar világi nagybirtok megoszlása a 15. században I-II. In: Engel Pál: Honor, vár, ispánság. Válogatott tanulmányok. Szerk.: Csukovits Enikő Bp., 2003. 53. o.
- ⁵ Szalay László: Magyarország története 4. k. Lipcse, 1854. 5. o.
- ⁶ Uo. 14. o.
- ⁷ Szerémi György: Magyarország romlásáról Bp., 1979. 173. o.
- ⁸ Fallenbüchl Zoltán: Magyarország főispánjai 1526-1848. Budapest, 1994. 77. o.
- ⁹ Uo. 59. o.
- ¹⁰ Bethlenfalvi Thurzó Elek levelezése (Források a Habsburg-magyar kapcsolatok történetéhez) I. 1526-32. Közreadja: Erdélyi Gabriella, Bp., 2005. Lymbus kötetek I. 117. o. a továbbiakban: Thurzó
- ¹¹ Felsőmagyarországi hadi mozgalmakra vonatkozó adatok Kassa város levéltárában 1526-1536. közli: Kemény Lajos HK 1912. 289. o.
- ¹² Iványi Béla: Eperjes városa és az 1526-28. évi hadjáratok. HK 1910. 431. o.
- ¹³ Barta Gábor: Egy magyar politikus a középkori Magyarország széthullásának éveiben. (Werbőczy István kancellár, 1526-1541). In: Mohács tanulmányok. Szerk: Rúzsás Lajos és Szakály Ferenc, Bp., 1986. 292. o.
- ¹⁴ Szalay 77. o.

- ¹⁵ Barta Gábor: Az Erdélyi Fejedelemség születése. Bp., 1984. 36-37. o.
- ¹⁶ Fodor Pál: Egy ország, melyet senki sem akart. Az Erdélyi Fejedelemség születése. In: Fodor Pál: A szultán és az aranyalma. Bp., 2001. HK 1912. 291. o.
- ¹⁷ HK 1912. 291. o.
- ¹⁸ Szederkényi Nándor: Heves vármegye története. II. k. Eger, 1890. 23. o. a továbbiakban: Szederkényi
- ¹⁹ Tinódi Sebestyén: Eger vár viadaljáról való ének. In: Tinódi Sebestyén: Krónika. Bp., 1984. 229. o.
- ²⁰ Csiffáry Gergely: Varkocs Tamás egri várkapitány emlékezete. In: Agria 40. (Az Egri Múzeum Évkönyve - Annales Musei Agriensis, 2004). 204. o. A továbbiakban: Csiffáry
- ²¹ Szederkényi 24. o.
- ²² Thurzó 209. o.
- ²³ Középkori leveleink 1541-ig. Szerk.: Hegedűs Attila és PappLajos Bp., 1991. 204-6. o.
- ²⁴ Thurzó 305-6. o.
- ²⁵ Thurzó 355-7. o.
- ²⁶ Csiffáry 209. o.
- ²⁷ Thurzó 376-8. o.
- ²⁸ Szepességi avagy löcsei krónika és évkönyv a kedves utókor számára. Összeállította Hain Gáspár. Bp., 1988. 54. o. a továbbiakban: Szepességi krónika
- ²⁹ Uo. 54. o.
- ³⁰ Magyar Egyháztörténelmi Emlékek a magyarországi hitújítás korából. Monumenta Ecclesiastica Szerk: Bunyitay Vince, Rapaics Raimund, Karácsonyi János, Bp., 1902-1906. II. k. 369. o. a továbbiakban: Monumenta
- ³¹ H. Németh István: Várospolitikai és gazdaságpolitika a 16-17. századi Magyarországon. I-II. k. Bp., 2004. I. k. 93. o.
- ³² Soós Elemér: A tokaji vár története. HK 1913. 74. o.
- ³³ Uo. 96. o.
- ³⁴ Károlyi Árpád: Adalék a nagyváradi béke s az 1536-38. évek történetéhez. Bp., 1879. 42. o. a továbbiakban: Károlyi
- ³⁵ Szepességi krónika 76. o.
- ³⁶ Hédervári György Hédervári Istvánnak 1537. június 27. In: Középkori leveleink. 335-6. o.
- ³⁷ Ismeretlen Johann Wesének 1537. aug. 6. In: Sztárai Mihály: História Perényi Ferenc kiszabadulásáról. Perényi Péter élete és halála. Bp., 1985. 115. o.

- ²⁸ Verancsics Antal: Két könyv Szolimán moldáviai és erdélyi hadjárata-ról. Harmadik könyv Erdély, Moldávia és Havasalföld fekvéséről (1538-1539). In: Krónikáink magyarul. III./3. Bp., 2008. 84-85. o.
- ³⁹ Károlyi 87. o.
- ⁴⁰ Károlyi 97. o.
- ⁴¹ Majláth Béla: Maylád István 1502-1550. Magyar Történeti Életrajzok. Bp., 1889. 65. o.
- ⁴² Détsky Mihály: Szádvár. Perkupa-Miskolc, 2004. 7-8. o. és 38. o.
- ⁴³ Uo. 82. o.
- ⁴⁴ Szalay 199. o.
- ⁴⁵ Bárdossy László: Magyar politika a mohácsi vész után. Reprint. Bp., 1992. 242-3. o.
- ⁴⁶ Szederkényi 48. o.
- ⁴⁷ Lukinich Imre: Erdély területi változásai a török hódítás korában 1541.1711. Bp., 1918. 20. o. a továbbiakban: Lukinich
- ⁴⁸ Sugár István: A budai vár és ostromai. Bp., 1979. 73. o.
- ⁴⁹ 1504-1566 Memoria Rerum. A Magyarországon legutóbbi László király fiának legutóbbi Lajos királynak születése óta esett dolgok emlékezete (Verancsics-évkönyv). Bp., 1981. 54-5. o.
- ⁵⁰ Lukinich 37.
- ⁵¹ Istvánffy Miklós magyarok dolgairól írt históriája. Tállyai Pál XVII. századi fordításában. Bp., 2003. I/2. 70. o. a továbbiakban: Istvánffy
- ⁵² I. Ferdinán Thurzó Eleknek 1542. okt. 18. In: Sztárai Mihály: História Perényi Ferenc kiszabadulásáról. Perényi Péter élete és halála. Bp., 1985. 151-152. o. a továbbiakban: Sztáray
- ⁵³ Sztárai 151-152. o.
- ⁵⁴ Lukinich 49. o.
- ⁵⁵ Monumenta IV. k. 181. o.
- ⁵⁶ Monumenta IV. k. 384. o.
- ⁵⁷ Monumenta IV. k. 433. o.
- ⁵⁸ Szederkényi 69. o.
- ⁵⁹ Négyszáz magyar levél 29-30. o.
- ⁶⁰ Szederkényi 70. o.
- ⁶¹ A Nagy-károlyi Gróf Károlyi család Oklevéltára. kiadja: Gróf Károlyi Tibor. III. k. Bp., 1887. 246. o.
Bodó Anna gyermekei nevében tilalmazza Bebeket és nejét Fülek, Salgó és Csóvár birtoklásától.
- ⁶² Feld István: A csővári vár. In: Műemlékvédelem XXII. 1978/3.
- ⁶³ Maksay Ferenc: Magyarország birtokviszonyai a 16. század közepén. I-II. Bp., 1990. 270. o.
- ⁶⁴ Uo. 323. o.

- ⁶⁵ Uo. 783-6. o.
- ⁶⁶ Uo. 526. o.
- ⁶⁷ Monumenta III. k. 528. o.
- ⁶⁸ Az 1546 évi fegyverszünetre és a gyöngyösi tárgyalásokra vonatkozó adatok. HK 1911. 296. o
- ⁶⁹ Bernardo de Aldana magyarországi hadjárata (1548-1552). Közreadja: Szakály Ferenc Bp., 1986. 86. o. a továbbiakban: Aldana
- ⁷⁰ Aldana 94. o.
- ⁷¹ Bernardo de Aldana levele I. Ferdinándnak 1549. aug. 16. közli: Korpás Zoltán. In: Korpás Zoltán: Egy spanyol zsoldosvezér levelei a XVI. század közepén vívott magyarországi háborúkról. Adalékok Bernardo de Aldanamagyarországi tevékenységéhez (1548-1552). Fons VI. 1999. 1-2. sz.75. o. a továbbiakban: Korpás
- ⁷² Aldana 103. o.
- ⁷³ Sarusi Kiss Béla: A természet által megerősített vár. Murány végvár és uradalma a 16. század második felében. Bp., 2008. 39-42. o. a továbbiakban: Sarusi Kiss
- ⁷⁴ Korpás 82. o.
- ⁷⁵ Sarusi Kiss 213. o.
- ⁷⁶ Sarusi Kiss 176-177. o.
- ⁷⁷ Kapitán György bajviadalja. In: Tinódi Sebestyén: Krónika. Bp., 1984. 495. o.
- ⁷⁸ Szederkényi 116. o.
- ⁷⁹ Szántó Imre: Küzdelem a török terjeszkedés ellen Magyarországon. Az 1551-52. évi várháborúk. Bp., 1985. 43-44. o. a továbbiakban: Szántó
- ⁸⁰ Monumenta V. k. 340. o.
- ⁸¹ Bitskey István: Hitviták tüzeiben. Bp., 1978. 40. o.
- ⁸² Monumenta V. k. Ismeretlen levele Fráter Györgynek 1551. máj. 24. 527. o.e
- ⁸³ Szántó 174. o.
- ⁸⁴ Szántó 151. o.
- ⁸⁵ Szántó 178. o.
- ⁸⁶ Szántó 237. o.
- ⁸⁷ Az Sárospataki czeikházban és bástyákon levő öreg ágyúk, taraczkok és egyéb hadakozó szerszámok s ahhoz való eszközök inventárium. Anno 1642 die 26. novembris. közli: Thallóczy Lajos In.: TT 1879. 159-160. o.
- ⁸⁸ Istvánffy 1/2. 228. o.
- ⁸⁹ Márton deák és Keresztúri Kristóf Nagy Imrének 1554. szept. 9. In: Négyszáz magyar levél 133. o.
- ⁹⁰ Istvánffy 1/2. 229. o.

- ⁹¹ Thelekessy Imre Nádasdy Tamásnak 1554. szept. 11. In: Komáromy András: Magyar levelek a XVI. századból. TT 1907. 558. o.
- ⁹² Ságghy László és Nagy Benedek Thelekessy Imrénék 1554. szept. 11. Négy száz magyar levél 135. o.
- ⁹³ Forgách Ferenc: Emlékirat Magyarország állapotáról Ferdinánd, János, Miksa királysága és II. János fejedelemsége alatt. Bp., 1982. 88-91. o. a továbbiakban: Forgách
- ⁹⁴ Veress Endre: Izabella királyné 1519-1559. Magyar Történelmi Életrajzok. Bp., 1901. 413. o. a továbbiakban: Veress
- ⁹⁵ Szepességi krónika 90. o.
- ⁹⁶ Szepességi krónika 91. o.
- ⁹⁷ Sinkovics István: A török elleni védelem fő kérdései. Hadtörténelmi Közlemények 1966. 784. o.
- ⁹⁸ Magyarország története 1526-1686. I. kötet Bp., 1987. 414. o.
- ⁹⁹ Sarusi Kiss 93. o.
- ¹⁰⁰ Uo. 94. o.
- ¹⁰¹ Forgách 135. o.
- ¹⁰² Détsky Mihály: Sárospatak vára. Sárospatak, 2002. 77. o.
- ¹⁰³ Forgách 134-5. o.
- ¹⁰⁴ Takaró Mihály levele Ferdinánd főhercegnek 1556. szept. 16. In: Szigetvár első ostromához. Közli: Szádeczky Lajos TT 1881. 277. o.
- ¹⁰⁵ Veress 423-4. o.
- ¹⁰⁶ Horn Ildikó: A hatalom pillérei. A politikai elit az Erdélyi Fejedelemség megszűlésének korszakában (1556-1588). Akadémiai doktori értekezés Bp., 2012. 91-92. o. a továbbiakban: Horn
- ¹⁰⁷ Monumenta Comititalia Regni Transylvaniae. Erdélyi Országgyűlési Emlékek. Történelmi bevezetésekkel. I–XXI. kötet. 1637–1699. U. ott, 1875–1889., 1892–1898. (Mon. Hung. Hist., M. Tört. Emlékek III. osztály). Kiadja: Szilágyi Sándor: II. k. 14. o. a továbbiakban: Szilágyi
- ¹⁰⁸ Nagy Iván prefektus levele 1557. jan. 17. Négy száz magyar levél 241. o.
- ¹⁰⁹ Veress 431-432. o.
- ¹¹⁰ Siegler Mihály: A magyarok, az erdélyiek és a szomszédos tartományok történetének kronológiája (1563). In: Krónikáink magyarul. III./2. Bp., 2007. 99. o.
- ¹¹¹ Szilágyi 17. o.
- ¹¹² Veress 433. o.
- ¹¹³ Zoltán Imre Nádasdy Tamásnak 1557. máj. 21. In: Komáromy András: Magyar levelek a XVI. századból. TT 1908. 456. o.
- ¹¹⁴ Szilágyi 19. o.
- ¹¹⁵ Veress 443. o.
- ¹¹⁶ Komáromy András: Thelekessy Imre. HK 1889.

- 117 Istvánffy I/2. 277. o.
118 Horn 94. o.
119 Veress 458. o.
120 Veress 462. o.
121 Pethő János Nádasdy Tamásnak 1558. jún. 4. és 1558. jún. 17. In: Komáromy András: Gersei Petheő János levelei Nádasdy Tamáshoz. TT 1904. 405-407. o.
122 Veress 463-464. o.
123 Forgách 157. o.
124 Monumenta II. k. 321. o.
125 Régi magyar levelestár (XVI-XVII. század). I-II. k. Magyar Hírmondó Szerk.: Matolcsy Ildikó, Sebestyén Lajos, Szalay Károly. Bp., 1981. I. k. 61-63. o.
126 Verancsics Antal: Két könyv Szolimán moldáviai és erdélyi hadjárata-ról. Harmadik könyv Erdély, Moldávia és Havasalföld fekvéséről (1538-1539). In: Krónikáink magyarul. III./3. Bp., 2008. 96. o.
127 Veress 84-85. o.
128 Veress 100-101. o.
129 Majláth Béla: Maylád István 1502-1550. Magyar Történeti Életrajzok. Bp., 1889. 95-96. o.
130 Veress 128-132. o.
131 Veress 135-137. o.
132 Monumenta III. 528. o.
133 Szuhogya-Csorbakő vára. In: Nováki Gyula-Sárközy Sebestyén-Feld István: Borsod-Abaúj-Zemplén megye várai az őskortól a kuruc korig. Budapest-Miskolc, 2007. 120-121. o. a továbbiakban: Zemplén megye várai
134 Istvánffy I/2. 180. o.
135 Csorba Csaba: Vég-Gyula várának története. Bp., 1985. 99. o.
136 Aldana 204. o.
137 K. Végh Katalin: Boldogkő. In: Várépítészettünk. Szerk.: Gerő László Bp., 1975. 116, 119. o.
138 Szederkényi
139 Sarusi Kiss 94-95. o.
140 HK 1895. 400. o.
141 Demkó Kálmán: Magyarország hadiereje a XVI. században. HK 1916. 30. o.
142 Németi Ferenc Bebek Györgynek 1557. dec. 11. Idézi: Veress 450. o.
143 Fallenbüchl Zoltán: Magyarország főispánjai 1526-1848. Budapest, 1994. 77. o.
144 Csorba Csaba: Várak a Hegyalján. Bp., 1980. 53. o.
145 Forgách 161. o.

- ¹⁴⁶ Forgách 356-358. o.
- ¹⁴⁷ Forgách 356. o.
- ¹⁴⁸ Forgách 163. o.
- ¹⁴⁹ Nádasdy Tamás levele Kanizsai Orsolyának 1559. nov. 16. In: „Szerelmes Orsikám” A Nádasdyak és Szegedi Körös Gáspár levelezése. Magyar levelestár. Bp., 1988. 245. o.
- ¹⁵⁰ Bebek György levele nejének 1559. dec. 8. In: H. Németh 407. o.
- ¹⁵¹ Dávid Géza-Fodor Pál: „Ez az ügy fölöttébb fontos” A szultáni tanács Magyarországra vonatkozó rendeletei (1559-1560, 1564-1565). Bp., 2009. 133. o a továbbiakban: Dávid-Fodor
- ¹⁵² Felsőgagy-castellum. In: Zemplén megye várai 144. o.
- ¹⁵³ Botta István: Huszár Gál élete, művei és kora (1512?-1575). Bp., 1991. 212. o.
- ¹⁵⁴ Istvánffy I/2. 321-322. o.
- ¹⁵⁵ Istvánffy I/2. 325-326. o.
- ¹⁵⁶ Dávid-Fodor 201. o.
- ¹⁵⁷ Dávid-Fodor 230. o.
- ¹⁵⁸ Dávid-Fodor 233. o.
- ¹⁵⁹ Marczali Henrik: Regesták a külföldi levéltárakból. Bp., 1882. 66. o.
- ¹⁶⁰ Takáts Sándor: Bebek György. In: Takáts Sándor: Régi idők, régi emberek. Bp. 1922. 81-86. o.
- ¹⁶¹ Marczali Henrik: Regesták a külföldi levéltárakból Bp., 1882. 72. o.
- ¹⁶² Istvánffy 1/2. 437. o.
- ¹⁶³ Forgách 234. o., Istvánffy is 379. o.
- ¹⁶⁴ Pálffy Géza: Egy meghatározó kapcsolat Európa és Magyarország között a 16. század második felében: Lazarus Freiherr von Schwendi (1522-1583). In: Egy emberöltő Kőszeg szabad királyi város levéltárában. Tanulmányok Bariska István 60. születésnapjára. Szombathely, 2003. 106-107. o. a továbbiakban: Pálffy
- ¹⁶⁵ Uo. 87. o.
- ¹⁶⁶ 1504-1566 Memoria rerum. A Magyarországon legutóbbi László király fiának legutóbbi Lajos királynak születése óta esett dolgok emlékezete (Verancsics-évkönyv). Sajtó alá rendezte: Bessenyei József. Bp., 1981. 119. o.
- ¹⁶⁷ Pálffy 106-107. o.
- ¹⁶⁸ Sarusi Kiss 90. o.
- ¹⁶⁹ Istvánffy 1/2. 388. o.
- ¹⁷⁰ Forgách 281. o.
- ¹⁷¹ Forgách 305-311. o.
- ¹⁷² Istvánffy 1/2. 446. o.
- ¹⁷³ Istvánffy 1/2. 449-450. o.

- ¹⁷⁴ Istvánffy 1/2. 451-452. o.
- ¹⁷⁵ Marczali Henrik: Regesták a külföldi levéltárakból. (2. közlemény) TT 1878. 903-924. o.
- ¹⁷⁶ Forgách 332. o.
- ¹⁷⁷ Politika és házasság. Mennyegzőre hivatkozó levelek a 16. századi Erdélyből. Szerk.: Horn Ildikó, Kreutzer Andrea, Szabó András Péter Bp., 2005. 148-149. o.
- ¹⁷⁸ Uo. 165-166. o.
- ¹⁷⁹ Horn Ildikó: Báthory András. Bp., 2002. 51-52. o.
- ¹⁸⁰ Uo. 97. o.
- ¹⁸¹ Takáts Sándor: Bebek György. In: Takáts Sándor: Régi idők, régi emberek. Bp., 90. o.
- ¹⁸² Bornemisza Péter: Ördögi kísértetek. Kiadta: Eckhardt Sándor Bp., 1955. 207. o.
- ¹⁸³ Régi magyar irodalmi szöveggyűjtemény II. A 16. század magyar nyelvű világi irodalma. Bp., 2000. 53-54. o., 318-321. o.
- ¹⁸⁴ Botta István: Melius Péter ifjúsága. Bp., 1978. 120. o.
- ¹⁸⁵ Kovács S. Tibor: Huszárfegyverek a 15-17. században. Bp., 89. o.

(Forrás: A Szádvárért Baráti Kör honlapja. Közzétéve: 2014. július 29.)

1956-os emlékmű avatása Galvácson

2017. október 20-án avatták fel az „1956-os forradalom és szabadságharc vidéki emlékhelyét” Galvácson, az 1956-os Emlékbizottság által a forradalom és szabadságharc 60. évfordulója alkalmával kiírt pályázat támogatásával.

Az ünnepség napján, délelőtt a tavasszal felavatott 1956-os tanösvényen szerveztek túrát, sok általános iskolás gyermek és felnőtt részvételével. A Galvács fölötti Görög bércen tavasszal 1956-os emlékművet is avattak.

A műsorral kezdődött ünnepségen megjelenteket Slezsák József polgármester köszöntötte, majd Révész Máriusz kormánybiztos, Demeter Zoltán országgyűlési képviselő, dr. Hatvani Zoltán, dr. Hatvani Viktor a járási munkástanács elnökének fia tartott beszédet.

Az alábbiakban dr. Hatvani Zoltán beszédét közöljük.

Tisztelt Ünneplő Közönség, Kormánybiztos úr, Képviselő urak, Polgármester úr!

1957. július 29-én 9 órakor, Miskolcon, a Megyei Bíróság nagy tárgyalóterme előtt várakozunk, huszonötven, harmincan. Az Edelenyi Járási Munkástanács hét vezetőjének tárgyalására jöttünk. Mindnyájunkat a következő napok eseményei és az azokat lezáró ítélethirdetés foglalkoztat. Az Észak-Magyarország április 18-i száma, a „*Nincs számukra könyörület*” című cikkében hazaárulással vádolta őket. Súlyos büntetésekre számíthattunk.

Feszült várakozásunkat lánccsörgés és csoszogva közeledő léptek zaja szakította meg. A börtön felőli folyosón megjelentek a tárgyalásra elővezetett rabok. Heten egymás után, bokáiknál közös láncra fűzve, mindegyikük mellett fegyőr. Kezük is bilincsből, de fejük büszkén felemelve, szemükkel hozzátartozóikat keresik. Ezek a láncra fűzött rabok voltak azok a forradalmárok, akik neveit erről a gránittábláról olvashatjuk. Megkezdődött az egy hónapig tartó tárgyalás.

Megjelennek előttem a tárgyalás fontosabb eseményei. Emlékezem az M. Tóth Imre ügyész által felsorolt vádakra. Emlékezem a meg-

hallgatott 95 tanú némelyikének vallomására, közöttük gyávákéra, bátrakéra egyaránt. Ki az állása, ki félelme miatt vállalta a hamis tanú szégyenletes szerepét. De voltak bátrak is, akik nem féltek a fenyegetéstől és nem vállalták a nyomozók által előre megírt vallomást. Az ügyész dr. Hatvani Viktorra, Tömöl Bélára és Boskó Károlyra halálbüntetés kiszabását indítványozta. Emlékezem az ítélet-hirdetés előtt átvirrasztott, átsírt éjszakák állandó kérdésére: halál lesz-e, vagy csak életfogytiglan?

Emlékezem Koharek József bíróra, aki kihirdette a szovjet és a Kádár diktatúra ítéletét. A vádlottak bátran, egymás iránt bajtársiasan viselkedtek, bűnösnek nem vallották magukat és tetteiket nem bánták meg. A kihirdetett súlyos ítéleteket méltósággal vették tudomásul.

Emlékezem a súlyos börtön évekre is. A kettészakított család életét élve, – mint annyi más család ezekben az években –, kint osztályidegenné bélyegezve, de mégis büszkén, odabent a férj, az édesapa rabláncon.

Most egy pillanatra, a múltból a jelenbe lépve, kérdezhetnék Önök, vagy bárki, aki megáll itt, az emlékfal előtt:

– Kik voltak Ők és mit tettek, amiért 1957-ben börtönbe zárták őket, 50 év múlva Edelényben, hatvan év múlva itt Galvácson és a falu feletti Görög bércen pedig az utódok emlékműveken örökítették meg neveiket?

– És ha sejtették volna, hogy dr. Hatvani Viktort, Tömöl Bélát és Boskó Károlyt életfogytiglani, dr. Kováts Lajost hét évi, Tóth Istvánt és Nagyfejeő Jánost tizenöt-tizenöt évi és dr. Borsovai Lengyel Gyulát hatévi börtönbüntetéssel sújtja a Kádár diktatúra népbírósága, vajon akkor is vállalták volna küldetésüket?

E kérdésekre a választ is emlékeimből idézem. Emlékezem a Vörös Hadsereg által hozott kommunista diktatúra 1945 és 1956. október 23. közötti éveinek, napjainak gyermekfejjel átélt retteneteseire, igazságtalanságaira. Emlékezem a hazug újságokra, a köztünk élő besúgókra, a deportálásokra, az internálásokra, a földműves emberek verjétkkel szerzett és művelt földjeinek, állatainak, szerszámainak kolhozosítására.

De emlékezem 1956. október 23-ra is, amikor a magyar nép fellázadt orosz és magyar elnyomói ellen. Először Budapesten, majd az ország nagy városaiban és néhány napon belül az ország legkisebb

falvában is kitört a forradalom. Ennek a harcnak ezer arca volt! Budapesten a forradalmárok Nagy Imre vezetésével kormányt alakítottak, a „pesti srácok”, munkások, egyetemisták fegyverrel és benzines palackokkal harcoltak az orosz tankok ellen. A fővárosban, Miskolcon és az ország több helységében az ÁVH-sokon és pártfunkcionáriusokon népitéletet hajtottak végre. De a forradalom ott volt a legkisebb faluban is. Ott volt minden lakásban, hol örömet és reményt keltve, hol rettegve a számonkéréstől. Ott volt minden iskolában például azzal is, hogy a ránk kényszerített orosz helyett a jövőben szabadon választhattunk idegen nyelvet. És ott volt az utcákon, ahol az idegenek is ismerősként mosolyogtak egymásra és a rossz lelkiismeretük miatt bujkáló rendőrök helyett önkéntes nemzetőrök járőrei vigyázták a rendet.

Emlékezem 1956. október 26-ra, amikor Edelény és Szendrő, Ormosbánya, Szögliget, Galvács és a járás valamennyi falvának népe tetteivel azt üzenete a helyi diktátoroknak, hogy nem tűrjük tovább! Szabad akaratok szerint megválasztották elöljáróikat és megsemmisítették a gyűlölt hatalom jelképeit. Minden felé hullottak a vörös csillagok! Szendrőben a nép ledöntötte a szovjet emlékművet. Tizenkét boldog napot éltünk meg, mámorosan a szabadságtól. A szabad világ csodálattal tekintett erre a kis nemzetre, amelyik szembe szállt a világ második legnagyobb hadseregével.

Az Edelényi Járás falvai is megválasztották munkástanácsaikat. A galvácsi Munkástanács elnöke Orosz István tanító lett. A községek küldöttei Járási Munkástanácsot választottak, ahol Galvácsot Szabó Bálint képviselte.

És kik voltak ők, akik neveit ez az emlékmű is megőrökíti?

Dr. Hatvani Viktor 54 éves szendrői lakos, járási főjegyző és a Független Kisgazdapárt megyei főtitkára, ezért 1948-tól 1955-ig politikai menekült, majd fogoly, szabadulása után gépkezelő Ormosbányán. 1956-ban a szendrői községi, majd az edelényi Járási Munkástanács elnöke.

Tömöl Béla 40 éves edelényi lakos, kádármester a forradalom idején az edelényi Munkástanács elnöke és a Járási Munkástanács vezetőségének tagja.

Boskó Károly 38 éves edelényi lakos, ny. katonatiszt a járási nemzetőrség parancsnoka.

Dr. Kováts Lajos 34 éves, szendrői lakos, a szendrői Állami Erdőgazdaság jogásza, a Járási Munkástanács vezetőségének tagja.

Tóth István 22 éves edelényi lakos bányaraktáros, a Forradalmi Ifjúsági Szövetség szervezője. a Járási Munkástanács vezetőségének tagja.

Nagyfejeő János 54 éves edelényi lakos, volt csendőr tiszthelyettes az edelényi nemzetőrség parancsnoka

Dr. Borsovai Lengyel Gyula 50 éves edelényi ügyvéd, a Járási Munkástanács vezetőségének tagja, jogügyi tanácsadója.

Megválasztásuk után a következő fogadalmat tették: *„A Munkástanács a szabadság teljes kivívásáért harcoló népet minden erejével és tudásával, Istenbe vetett hitével szolgálni fogja. Célja a rend, a béke, a testvéri szeretet elmélyítése a Járás lakosai között.”*

Megtartották fogadalmukat! Ezért méltóak erre az emlékműre!

Tovább emlékezem! Eszembe jutnak a szabadságharc november 4-i elbukását követő megtorlás eseményei. Az orosz harckocsi alakulatok november 6-át követően végigdübörögtek a Bódva-völgyi falvakon is, nyomukban a visszatérő kommunistákkal. Elkeseredve és gyermekes dühünkben festettük az úttestre és út menti falakra a „Mars ki ruszki”-t. Budapest eleste után fegyveres harcnak itt már nem volt értelme.

Emlékezem 1957. március 5-re. Jöttek Kádár pribékjei és letartóztatták a Járási Munkástanács hét vezetőjét. A nyolcadikat, a szendrői L. Molnár Györgyöt már nem érték utol, a 24 éves fiatalember menekült hazájából, mint a többi 200 ezer magyar. Ki a megtorlás elől, ki a szabadabb, jobb élet reményében hagyta el hazáját.

Azokban a hónapokban az ország minden településén, Budapesttől a legkisebb faluig folytak a letartóztatások. Előjöttek bűvőhelyeikről a népharag elől elmenekült kommunisták és bosszúért lihegték. Az Edelényi Járás falvaiból több mint száz forradalmárt elhurcoltak, és a „Népbíróság”-ok közel száz esetben hoztak ítéletet. És ezek az ítéletek ugyanolyan súlyúak és kíméletlenségűek voltak, mint a fővárosiak. Az edelényi per első rendű vádlottjának másodfokú tárgyalásán például az a Vida Ferenc, aki Nagy Imre miniszterelnököt és társait halálra ítélte, azt mérlegelte, hogy nem kell-e az edelényi Járás Munkástanácsának elnökét is halálra ítélnie.

Arra a kérdésre, hogy vállalták volna-e küldetésüket akkor is, ha sejtik a reájuk váró büntetést, biztos választ nem adhatok. De szerintem, aki fegyvert fog a szabadságért, az nem gondol a halálra.

Most eszembe jut, ez előtt az emlékmű előtt állva a már említett, „*Nincs számukra könyörület.*” című újságcikk és annak is az a mondata, amit most idézek:

„*Azt sem érdemlik meg ezek az emberek, hogy nevüket leírjuk, de le kell írunk emlékeztetőül, tanulságként, hogy még unokáik is úgy beszéljenek róluk: a hazát akarták eladni, hazaárulók.*” Azokat a neveket, amelyeket e sorokkal Tóth Ferenc újságíró bemocskolt, ha élne, és itt állna előttünk, erről az emlékműről, a történelmi igazságtétel által fényesre csiszolva olvashatná. És ő előtte kérdezném most az itt álló unokáktól, dédunokáktól, szégyellik-e nagyapjukat, dédapjukat? És megkérdezném tőlük azt is, hogy szerintük kik voltak a hazaárulók? Azok-e akik az idegen hatalom, kiszolgálói voltak, vagy azok-e, akik hazájuk szabadságáért szembeszálltak ezzel a hatalommal?

1957-ben senki sem hitte volna, hogy a halállal vagy rabsággal sújtott forradalmárok tetteit és neveit, egy emberöltővel később emlékművek örökítik meg, az akkori győztesek neveit pedig történelmekönyvünk szégyenlapjaira írja az utókor. Hálát adok az Istennek, hogy megértem ezt és részese lehetek a példamutató életükre történő megemlékezésnek.

Tisztelt Ünneplő Közönség!

Hozzá tartozóként köszönetet mondok az 56-os Emlékbizottságnak, amiért ennek a Galvácson megépített emlékműnek a támogatásával is megerősítette azt a tényt, hogy az 56-os forradalomnak voltak hősei és áldozatai Budapesttől olyan távoli helységeken is, mint Edeleny, Szendrő és a Járás számos települése és az itteni hősök áldozatvállalása a Haza számára azonos értékű a fővárosi hősök áldozatvállalásával!

Köszönet illeti azokat is, akik fogadó készek voltak az Emlékbizottság kezdeményezésére és megépítették helyi és térségi büszkeségpontjainkat.

Ezért mondok köszönetet a hozzátartozók nevében Slezsák József polgármester úrnak, aki a forradalom járási vezetőinek és áldozatainak emlékére a **Galvácsi 56-os emlékhely** építését kezdeményezte, tervezte és építését irányította.

Köszönet illeti a „Bükk 900” Természetbarát Egyesület alapítóit, Albert Tamást és Hatvani Viktort is, akik szintén az 56-os Emlékbizottság támogatásával a Galvács feletti csodálatos kilátást nyújtó Görög bércen építettek emlékművet, amelyhez ma több száz fiatal túrázott az „56-os tanösvény”-en. Ők képviselik azt a nemzedéket, amelyeknek ezzel az emlékművel továbbadjuk történelmi örökségünket. Ha ezek az emlékművek nem épültek volna meg, a térség helyi történelmének egy nagyon fontos szakasza a végleges feledés homályába merült volna. A sport nyelvén szólva azt tennénk, amit váltó futásban az a futó tenne, aki a feléje nyújtott stafétabotot nem veszi át.

Az emlékmű eredetileg a Járási Munkástanács hét vezetőjének emlékhelyeként lett tervezve, azonban később egy ötlet nyomán úgy gondolta az építő, hogy felajánlja az emlékfalat a volt Edelényi Járás valamennyi 56-os áldozatára emlékezni kívánó önkormányzatnak, intézménynek, vagy hozzátartozónak emléktábla elhelyezésére.

E felajánlásra eddig elhelyezést nyert:

- a galvácsi Orosz István,
- a szendrőládi dr. Bodnár József;
- a volt finkei Slezsák Béla és Kocsis Mihály;
- a rudolftlepi Antal Zoltán, Balázs György, Demeter József, Fodor Sándor és Székely Sándor,
- valamint a térség forradalmi eseményeiben nagy szerepet játszó bányászok emlékére, a Bányaiipari Dolgozók Szakszervezete által elhelyezett emléktábla.

Reméljük, példájukat követik mások is!

És befejezésül egy kérés az emlékműnek otthont adó galvácsiakhoz! Fogadjuk be ezt az emlékművet, legyünk büszkéek arra, hogy Galvácsra épült, mert amellet, hogy épített környezetünket szépíti, gazdagítja, településünket vonzóbbá teszi, küldetése is van az utánunk következő nemzedékek számára. De egy emlékpark alkalmas lehet arra is, hogy rohanásaink közben megpihenjünk padjain és el-

csendesedve, gondolkozzunk múltunk, jelenünk és jövőnk dolgai fölül. Önök közül és közületek legifjabb galvácsiak sokan ezt majd a ma ültetett, lombos hársfa árnyékában tehetik meg.

Kormánybiztos úr! Köszönetet mondok Önnek a hozzátartozók nevében is elődeink méltatásáért és azért, amiért ideutazott, hogy jelenlétével is hangsúlyozza ezen esemény jelentőségét. És köszönetet mondok önöknek képviselő urak és valamennyi jelen lévő ünneplőnek, mert megtisztelő jelenlétükkel Önök itt és most avatták élő emléparkká ezt a helyet.

Köszönöm a figyelmüket!

Az emlékművet megáldotta Ferenc Károly római katolikus esperes és Benke András református tiszteletes, majd az intézmények és a hozzátartozók elhelyezték a megemlékezés virágait.

Az emlékmű

Dr. Hatvani Zoltán a beszédét tartja. Fotó: Mezővári Attila

*Révész Máriusz kormánybiztos ünnepi beszédét tartja.
Fotó: Mezővári Attila*

*Demeter Zoltán országgyűlési képviselő beszédét tartja.
Mellette Slezsák József polgármester. Fotó: Mezővári Attila*

A gyerekek regisztrálnak a túrára

Edelény város kitüntetettjei 2017-ben

2017. október 21-én az 1956-os forradalom és szabadságharc tiszteletére rendezett városi ünnepség keretén belül rendezett ünnepi képviselő-testületi ülésen adta át **Molnár Oszkár** polgármester úr Edelény város kitüntetéseit.

Az ünnepi alkalomból **Hadobás Pál** díszpolgári címet, **Juhász Andorné** Pro urbe Edelény emlékérmét, **dr. Gadócziné dr. Fekete Éva** és **Laki-Lukács László** posztumusz Pro urbe Edelény emlékérmét kapott a város képviselő-testületétől.

Az alábbiakban az ünnepségen elhangzott rövid életrajzokat közöljük.

Edelény város képviselő-testülete, amennyiben arra kezdeményezés történik, az október 23-i ünnep alkalmából kitüntetésben részesíti azokat, akik kiemelkedő tevékenységükkel járultak hozzá városunk fejlődéséhez.

Az elismerő címek adományozásáról szóló rendelet értelmében **Pro Urbe Edelény** emlékplakett azoknak a személyeknek és közösségeknek adható, akik

- a város arculatának alakításában, a város fejlesztésében kiemelkedő tevékenységet folytattak,
- a város közművelődési, irodalmi, művészeti életében jelentős szerepet töltöttek be magas színvonalú tevékenységükkel,
- elméleti és gyakorlati munkájukkal a város nevelési-oktatási fejlesztéséhez hozzájárultak,
- a város testnevelési és sportmozgalmában élen jártak,
- más városokkal vagy külfölddel a kapcsolatok kiépítését és formálását elősegítették,
- életművükkel, tevékenységükkel Edelény városnak hírnevet szereztek.

A díj több, de legalább 5 éven át végzett tevékenység elismeréseként adható, továbbá annak, aki nagy értéket (legalább 1.000.000.- Ft összegűt) adományoz a város részére.

Néhai **dr. Gadócziné dr. Fekete Éva** az Izsó Miklós Gimnáziumban kezdte városunk érdekében kifejtett munkásságát tanárként, majd igazgatóhelyettesként. Már akkor intenzíven foglalkozott a társadalomkutatással, minden napját lekötötte a kistérségi és regionális tervezés. Amit kigondolt, annak megvalósításáért tántoríthatatlanul küzdött.

Az elmúlt évtizedben a Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Karának a munkatársaként többek között területi politika, vidékfejlesztés, regionális programozás, gazdaságföldrajz tantárgyakat oktatott. Emellett sorra jelentek meg könyvei, publikációi, mindig szívén viselve az elmaradott települések sorsát. Több edelényi turisztikai projekt szakmai részét készítette el.

Több alapítványt, kistérségi szövetséget hozott létre, amelyek nagyban befolyásolták a települések haladását, az emberek jólétét, életminőségük javulását. A Kistérségi Fejlesztők Szövetségének alapító tagjaként olyan vidékfejlesztési útmutatóval látta el a társadalmat, amelyért a mai napig példaként áll munkatársai előtt, és világszerte elismert szaktekintélyként írta be nevét a tudomány történetébe.

Munkásságát több kitüntetéssel is elismerték. Mindig az újszerű, innovatív megoldásokat kereste, s élete végéig arra tanított, hogy magunk is ezt tegyük.

Néhai dr. Gadócziné dr. Fekete Évát a városért kifejtett több éven át végzett áldozatos tevékenysége elismeréseként posztumusz Pro Urbe Edelény emlékplakett kitüntetésben részesíti a képviselő-testület. A díjat a kitüntetett özvegye, dr. Gadóczi Bertalan veszi át.

Juhász Andorné ének-történelem szakos tanárként 40 esztendőn át, nyugdíjba vonulásáig dolgozott a volt I. Számú Általános Iskolában. Emellett a városi közművelődés területén kimagasló teljesítményt nyújtott.

Több évtizeden keresztül a város életében három meghatározó kórus szervezése és vezetése fűződik a nevéhez: az iskola gyermekkórusáé, az Edelényi Férfikórusé és a Hozsanna Énekkaré, amelyek mind rendszeres fellépői voltak a különböző rendezvényeknek. Önkormányzatunk 2007-ben már Edelényért díszoklevelet adományozott neki.

Juhász Andornét a városért kifejtett több éven át végzett áldozatos tevékenysége elismeréseként most Pro Urbe Edelény emlékplakett kitüntetésben részesíti a képviselő-testület.

Néhai **Laki-Lukács Lászlónak**, az örökké tevékeny helytörténeti kutatónak számos könyve és cikke jelent meg Edelényről és a Bódva völgyéről, mindig újabb és újabb adatokkal bővítve tudástárunkat. Elévülhetetlen érdeme a Borsodi Tájház létrehozása. Vászonszövevényként már fiatalemberként kiérdemelte a népművészet ifjú mestere címet.

A nemrég elhunyt Laki-Lukács László városunk közművelődési életében magas szintű és áldozatos tevékenységet végzett. Munkásságát több szakmai díjjal is elismerték, önkormányzatunk 2000-ben „Edelényért” díszoklevelet adományozott neki.

Néhai Laki-Lukács Lászlót a városért kifejtett több éven át végzett áldozatos tevékenysége elismeréseként most posztumusz Pro Urbe Edelény emlékplakett kitüntetésben részesíti a képviselő-testület. A díjat özvegye, Laki-Lukács Lászlóné veszi át.

Az elismerő címek adományozásáról szóló rendelet értelmében **Edelény díszpolgára oklevél, emlékplakett** azoknak a magyar és külföldi állampolgároknak adható, akik

- a város arculatának alakításában, a város fejlesztésében kiemelkedő tevékenységet folytattak,
- a város közművelődési, irodalmi, művészeti életében jelentős szerepet töltöttek be magas színvonalú tevékenységükkel,
- elméleti és gyakorlati munkájukkal a város nevelési-oktatási fejlesztéséhez hozzájárultak,
- a város testnevelési és sportmozgalmában élen jártak,
- más városokkal vagy külfölddel a kapcsolatok kiépítését és formálását elősegítették,
- életművével, tevékenységével Edelény városnak hírnevet szerzett.

Hadobás Pálnak, a Művelődési Központ, Könyvtár és Közérdekű Muzeális Kiállítóhely igazgatójának a neve összefonódott városunkkal és a borsodi megyerész kulturális életével, hely- és irodalomtörténetével. Tevékenysége kikerülhetetlen, ha ez iránt a vidék iránt érdeklődik valaki.

Városunk kulturális intézményeit egy kisebb megszakítással három évtizede irányítja.

Munkásságának kiemelkedően fontos része a helytörténet, amivel több, mint 30 éve foglalkozik. Számos könyvet írt és szerkesztett Edelény és a Bódva-völgy történetéről. Közel 15 éve szerkeszti az edelényi Füzetek helytörténeti kiadványsorozatát, valamint a Borsodi Tájház közleményei című periodikát.

Az általa vezetett intézmény kiadványai Hadobás Pál munkásságának köszönhetően kerültek fel az Országos Széchényi Könyvtár Magyar Elektronikus Könyvtár és az Elektronikus Periodika Archívum adatbázisába, így azokhoz már a világ bármely pontján hozzá lehet férni.

Mindemellett marad energiája arra, hogy több társaságnak is aktív tagja legyen, így a Kazinczy Ferenc Társaságnak, a Megyei Honismereti Egyesületnek, a Pulszky Társaság Magyar Múzeumi Egyesületnek, a Magyar Numizmatikai Társulatnak.

Tevékenységét több ízben is elismerték már. 2006-ban lett a Magyar Kultúra Lovagja, a következő évben önkormányzatunk Pro urbe Edelény emlékéremben részesítette, 2010-ben Honismereti Emlékéremmel díjazták. Legutóbb a Magyar Érdemkereszt legfelső fokozatát kapta meg magas színvonalú munkája és példamutató tevékenysége elismeréseként.

Hadobás Pált a városért kifejtett több éven át végzett áldozatos tevékenysége elismeréseként Edelény díszpolgára kitüntetésben részesíti a képviselő-testület.

*A kitüntetést átvevők Molnár Oszkár polgármester társaságában.
Balról Molnár Oszkár polgármester, Juhász Andorné,
Laki-Lukács Lászlóné, dr. Gadóczy Bertalan, Hadobás Pál.
Fotó: Dely Diána*

20 éves a Borsodi Tájház közleményei

A Borsodi Tájház közleményei 19-20. (2006) számában közzeltük a periodikában addig megjelent írások bibliográfiáját. Most a megjelenés 20. évfordulója alkalmával az azóta napvilágot látott számok tartalmát adjuk közre. A periodika minden száma olvasható az Országos Széchényi Könyvtár által működtetett internetes oldalon, az Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázisban.

BTk 19-20. 10. évf. 1-2. sz. 2006.

- KIS József: Forradalom Edelényben ..... 3-8. p.
- Városi ünnepség, emlékmű avató, ünnepi képviselő-testületi ülés ..... 9-14. p.
- Dr. HATVANI Zoltán: Forradalom és megtorlás: Edelényi járás, 1956-1957 ..... 14-16. p.
- JÁNOSI Zoltán: Két költő a Bódva völgyéből: Kalász László és Fecske Csaba verseiről ..... 17-29. p.
- HADOBÁS Pál: Aggtelek és környéke a Karszt és Barlangban ..... 30-55. p.
- Az edelényi posta működése 1939 és 1946 között (Gyűjtötte: Laki-Lukács László) ..... 56-60. p.
- 10 éves a Borsodi Tájház közleményei című periodika .... 61-69. p.
- 15 éve nyitotta meg kapuit a Borsodi Tájház / Hadobás Pál ..... 70-74. p.
- Könyörgések a 17. századból ..... 75-78. p.
- LAKI-LUKÁCS László: Lelkészbeiktatás az Edelény-Finkei Református Gyülekezetekben ..... 79-80. p.
- TÖRÖK Tünde: Értékes bronzkori leletek Szádvárnál ..... 81-82. p.
- A környezetvédelmi és vízügyi miniszter 8/2005. (III. 23.) KvVM rendelete az Edelényi Magyar Nőszirmos Természetvédelmi Terület létesítéséről ..... 82-86. p.
- Tomori Pál szobrának avatása Tomoron, 2006. augusztus 19. .... 86-89. p.
- Élő szöveg. Megjelent Puskás Balázs első verseskötete .... 89-91. p.
- 2006-ban megjelent könyvek Edelényben és környékén ..... 92. p.

BTk 21-22. 11. évf. 1-2. sz. 2007.

- TÖLTÉSSY Zoltán: ...iuxta bulduam... A Pray-kódex
provenienciájához ..... 5-14. p.
- WOLF Mária: Adatok a X. századi magyarság
kerámiaművességéhez ..... 15-39. p.
- WOLF Mária: Egy ispáni vár utóélete.
Borsod a 16-18. században ..... 40-52. p.
- A Mocsáry család és Sáp-pusztá.
Dr. Mocsáry Pál visszaemlékezése ..... 53-61. p.
- A Rakaca-völgyi vízmérőtelepről (1966) ..... 62-76. p.
- Balla Árpád református lelkész ..... 77-83. p.
- Vajányi Lajos 1848-49-es honvéd főhadnagy,
perkupai református lelkész, tornai esperes ..... 84-85. p.
- In memoriam Diczházi Bertalan (1957-2002) ..... 86-88. p.
- SZÉKELY Kinga: A Baradla-barlang kezelői ..... 89-91. p.
- Névváltoztatások a Baradla-barlangban 1950-ben ..... 92-93. p.

BTk 23-24. 12. évf. 1-2. sz. 2008.

- Hősök Napja ..... 5-13. p.
- Kessler Hubert Emlékház Jósmafőn ..... 14-18. p.
- TOMKA Gábor: Adatok a szendrői kora újkori erődítések
építés- és hadtörténetéhez ..... 19-52. p.
- Dr. Jalsoviczky Zoltánné BÁRCZAI Róza: Visszaemlékezés
Mezőberényre ..... 53-67. p.
- SZABLYÁR Péter: 50 éve alapították a jósmafői Papp Ferenc
Karsztkutató Állomást ..... 68-73. p.
- BÉRES Gyula: 70 éve hunyt el dr. Tóth-Szabó Pál
történész-levéltáros (1872-1938) ..... 74-76. p.
- A környezetvédelmi és vízügyi miniszter 13/2008. (V. 20.)
KvVm rendelete a Rudabányai őshominida-lelőhely
természetvédelmi terület természetvédelmi kezelési
tervéről ..... 76-80. p.
- BÉRES Gyula: Egy elfelejtett nyomári költő:
Somogyi Ignác ..... 81-85. p.
- Hírek a Borsodi Tájházzól ..... 86-89. p.

- Az Edelényi Füzetek sorozat megjelent kötetei
(1987-2008) ..... 90-92. p

BTK 25-26. 13. évf. 1-2. sz. 2009.

- Az 1848-49. évi szabadságharc katonái Edelény
könyvééről ..... 5-30. p.
- HOKKYNÉ Sallay Marianne: A szalonnai református
templom középkori falképei ..... 31-41. p.
- BÉRES Gyula: Lazarus von Schwendi császári fővezér .... 42-49. p.
- BÉRES Gyula: Dr. Szentjakabi István Lázár O. S. B. .... 50-52. p.
- BÉRES Gyula: Somogyi Ignác (1840-1860) ..... 53-54. p.
- BÉRES Gyula: Zabka Márton római katolikus lelkész
(1785-1864) ..... 54-55. p.
- A Bódva völgye 2010. évi évforduló naptára ..... 56-66. p.
- 30 éves az Edelényi Férfikórus ..... 67-70. p.
- Újabb felújítások a Vadászy házon ..... 71-73. p.

BTK 27-28. 14. évf. 1-2. sz. 2010.

- Újabb emlékhelyek Edelényben ..... 5-23. p.
- BÉRES Gyula: A tornai uradalom és Torna vármegye
rövid történeti vázlata ..... 24-35. p.
- BÉRES Gyula: A tornai főesperesség története,
1273-1945 ..... 36-53. p.
- Kastélysziget Kulturális-Turisztikai Központ, Edelény .... 54-60. p.
- Az edelényi L'Huillier-Coburg kastély parkjának
helyreállítása ..... 61-68. p.
- A Borsodi Tájház bővítése a Borsodi Földvár interaktív
bemutatóhely és gasztropince látogatóközpont
kialakításával ..... 69-80. p.
- Az országzászló-mozgalomról ..... 81-90. p.
- Az Edelény környéki községi erdők állapota 1871-ben .... 91-96. p.
- Az Edelényi Füzetek sorozat megjelent kötetei 1987-2010 97-98. p.

BTK 29-30. 15. évf. 1-2. sz. 2011.

- 20 éve nyitotta meg kapuit a Borsodi Tájház ..... 5-14. p.
- 100 éve történt Regula Ede rablógyilkossága Edelényben 15-23. p.
- Várak a Bódva völgyében ..... 24-63. p.
- PALÁDI-KOVÁCS Attila: Népi mondák és hiedelmek
Szádvárról ..... 64-71. p.
- Az Edelényi Füzetek sorozat megjelent kötetei,
1987-2011 ..... 72-74. p.

BTK 31-32. 16. évf. 1-2. sz. 2012.

- Elkészült a Borsodi Tájház új épületrésze ..... 5-8. p.
- 60 éves az edelényi könyvtár ..... 9-15. p.
- Hírek az Edelényi Kastélysziget honlapjáról ..... 16-24. p.
- Vargha László 1955-ben készült fényképei Edelény
népi építészeti emlékeiről ..... 25-49. p.
- Dr. PÉCSI Bertalan: Edelény sporttörténete 1913-1963
(Részlet) ..... 50-71. p.
- 1990 után megjelent könyvek az Edelényi Kistérségről .... 72-80. p.
- Bertalan József ajándéka a tájháznak ..... 81-82. p.
- Az Edelényi Füzetek sorozat megjelent kötetei
1987-2010 ..... 83-85. p.

BTK 33-34. 17. évf. 1-2. sz. 2013.

- HADOBÁS Pál: Átadták a Borsodi Tájház legújabb
kiállítását ..... 5-9. p.
- CS. VARGA István: „Tisztább világban...”
Kalász László költészetéről ..... 10-29. p.
- 65 éves Fecske Csaba József Attila-díjas költő ..... 30-31. p.
- 175 éve épült az edelényi cukorgyár ..... 32-34. p.
- A miskolci Herman Ottó Múzeum régészeti kutatásai
Edelény térségében 2006-2011 ..... 35-51. p.

- FÓRIS Ákos: Parlamenti képviselőválasztások az edelényi választókerületben (1920-1947) ..... 52-94. p.
- Dr. VARGA Gábor: Koleszár Krisztián:
Nagyanyánk szakácskönyve mifelől napokra és ünnepekre
(Könyvismertetés) ..... 95-97. p.
- A Borsodi Tájháza új szerzeménye ..... 98-99. p.
- A Borsodi Tájháza vendégkönyvéből ..... 100-101. p.

BTk 35-36. 18. évf. 1-2. sz. 2014.

- Átadták az edelényi L'Huillier-Coburg kastélyt ..... 5-7. p.
- Készen van az edelényi kastély. 2014. március 28. .... 8-18. p.
- Edelényi felújítások, építkezések 2014-ben ..... 19-21. p.
- LUPANESZKU Viktor: A Borsodi Tájháza Kemencs
Baráti Köre megalakulásának, tevékenységének története 22-29. p.
- Edelény környéki egyesületek a 19. század végétől a
20. század közepéig ..... 30-49. p.
- SZATMÁRI Tamás: Szárnyas huszárok Szádvár alatt ..... 50-62. p.
- 60 éve fedezték fel az égerszögi Szabadság-barlangot ..... 63-72. p.
- 100 éve született Majthényi Károly szobrász ..... 73-78. p.
- 110 éve épült az edelényi Erzsébet Királyné Fogadalmi
Templom ..... 79-83. p.
- 410 éve zajlott le az Edelény-ládbesenyői csata ..... 84-91. p.
- Dr. VARGA Gábor: Balázs Bálint: Visszafele nem
muzsikálnak (Könyvismertetés) ..... 92-94. p.
- Edelény környéki emlékek az 1848-49-es szabadságharcról
(Könyvismertetés) ..... 95. p.
- Bódva-völgyiek a Nagy Háborúban: Száz éve tört ki az
I. világháború (Könyvismertetés) ..... 96-97. p.

BTk 37-38. 19. évf. 1-2. sz. 2015.

- HADOBÁS Pál: 20 éve zárt be a szénbánya Edelényben .... 5-13. p.
- Állandó kiállításokkal gazdagodott az edelényi
L'Huillier-Coburg kastély ..... 14-18. p.

- Mi, mikor épült Edelényben? ..... 18-42. p.
- Rendezvények a Borsodi Tájházban 2015-ben ..... 43-46. p.
- RÉV Ilona: Napjaink templomépítészetéről ..... 47-48. p.
- 30 éves az Aggteleki Nemzeti Park ..... 49-54. p.
- 20 éve nyilvánították a világörökség részévé az
Aggteleki-karszt és a Szlovák-karszt barlangjait ..... 54-60. p.
- SZATMÁRI Tamás: Szádvár utolsó 300 évéről ..... 61-69. p.
- Dr. VALTER Ilona: Miről vall a Bebekek Bódva-parti
temploma? (Tornaszentandrás római katolikus templom) 70-81. p.
- Világháborús emlékművek Edelény környékén
(Könyvismertetés) ..... 82-84. p.
- Bódva-völgyiek a Totális Háborúban: 70 éve ért véget a
II. világháború (Könyvismertetés) ..... 85-87. p.

BTk 39-40. 19. évf. 1-2. sz. 2016.

- Az 1956-os forradalom és szabadságharc 60. évfordulója ... 5-17. p.
- Emléktábla avatás a „málenkij robotra” elhurcolt
edelényiek emlékére ..... 18-22. p.
- A Tanuszoda alapkövének elhelyezése ..... 23-25. p.
- SZATMÁRI Tamás: Gondolatok Szádvár 1567-es
ostromáról ..... 26-39. p.
- 25 éve nyílt meg a Borsodi Tájház első kiállítása ..... 40-42. p.
- 30 éve telepítették az Aggteleki Nemzeti Parkba a
Hucul ménest ..... 43-46. p.
- DÉNES György: Szalonna Árpád-kori templomának
1906. évi képe Pörge Gergely rajzain ..... 47-54. p.
- 125 éve hunyt el gróf Csáky László az 1848-49-es
szabadságharc kormánybiztosa ..... 55-58. p.
- LAKI-LUKÁCS László: A miklósvári Miklós család ..... 59-62. p.
- 160 éve született Miklós Ödön ..... 63-66. p.
- 300 évvel ezelőtt kezdődött az edelényi kastély építése .... 67-71. p.
- LAKI-LUKÁCS László – TÖRÖK László: Bódva völgyi
téglák (Rövid utazás Jásztótól Boldváig) ..... 72-96. p.

Összeállította: Hadobás Pál

30 éves az Edelényi Füzetek helytörténeti kiadványsorozat

Az alábbiakban a kiadványsorozat 1987 és 2016 között megjelent köteteit, valamint az intézmény sorozaton kívül kiadott munkáit adjuk közre. A sorozatból 39 kiadvány olvasható az Országos Széchényi Könyvtár által működtetett Magyar Elektronikus Könyvtár online felületén.

1. **Edelény és környéke** / Összeáll., szerk.: Slezsák Imre. 1987. A/5. 110 p.
2. **„Kiöntött a Bódva vize messzire...” Edelény környéki népdalok** / Béres János; szerk.: Slezsák Imre; ill.: Mezey István. 1988. A/5. 189 p.
3. **Edelény. Monográfia** / Kis Benedek János; szerk.: Slezsák Imre. 1990. A/5. 16 p. (Reprint, 1930)
4. **Kemény úton. Versek** / Demjén István; Feledy Gyula rajzaival; szerk., előszó: Slezsák Imre. 1992. A/5. 70 p.
5. **Kalász László. Pályatársak Kalász Lászlóról. Bibliográfia** / Szerk., összeáll.: Kéthely Anna, Lukács László. 1993. A/5. 52 p.
6. **Holdfényben. Versek** / Fecske Csaba; ill.: Sóvári Oszkár; szerk., előszó: Slezsák Imre. 1992. A/5. 70 p.
7. **Edelény, a holtig hű szerető. Igaz história három énekben** / Írta: Reviczky Gyula; ill.: Feszty Árpád; utószó: Laki-Lukács László. 1993. A/5. 24 p. (Reprint, 1893)
8. **Új Jeruzsálem felé** / Gyülvészi István; szerk.: Laki-Lukács László. 1993. A/5. 24 p.
9. **Dr. Gyárfás Ágnes. Bibliográfia** / Összeáll.: Eszenyi Miklós; szerk.: Laki-Lukács László. 1995. A/5. 40 p.
10. **A császtai Lónyayak. Szemelvénygyűjtemény** / Összeáll.: Laki-Lukács László. 1995. A/5. 32 p.
11. **Emlékképek. Edelényiek a második világháborúról** / Összeáll., szerk.: Hadobás Pál. 1995. A/5. 120 p.

12. **Dr. Varga Gábor. Bibliográfia** / Összeáll., előszó: Laki-Lukács László; ill.: Cs. Uhrin Tibor. 1995. A/5. 32 p.
13. **Ragályi Tamás. Borsodnak hírneves követe** / Összeáll., szerk.: Laki-Lukács László. 1995. A/5. 68 p.
14. **Fejzetek az edelényi iskolák történetéből** / Összeáll., szerk.: Hadobás Pál. 1996. A/5. 118 p.
15. **Talentumom megőriztem, gyarapítottam...: Három neves szuhogyi** / Összeáll., szerk.: Laki-Lukács László. 1996. A/5. 92 p. ill.
16. **Csenkeszfai Poóts András élete és költészete** / Szerk.: Hadobás Pál. 1997. A/5. 135 p.
17. **Költő a Bódva-völgyben** / Cs. Varga István; szerk.: Laki-Lukács László; rajz: Mezey István. 1998. A/5. 140 p.
18. **1848-1849 emlékei Edelényben és környékén** / Szerk.: Hadobás Pál; gyűjtötte: Laki-Lukács László; rajzok: Korkos Jenő Zoltán. 1998. A/5. 97 p.
19. **Törődésben. Sorsok, művek, históriák** / M. Takács Lajos. 1999. A/5. 134 p.
20. **Borsod-Abaúj-Zemplén megye kismúzeumai** / Szerk.: Hadobás Pál. 2000. A/5. 56 p.
21. **Ormosbánya. Epizódok egy bányatelep múltjából** / Írta és szerk.: Hadobás Pál. 2000. A/5. 79 p.
22. **Megszállni valahol. Válogatott versek** / Ormos Gyula; szerk., bevezető: Fecske Csaba; ill.: Mezey István. 2000. A/5. 65 p.
23. **Edelény városkörnyék válogatott honismereti bibliográfiája** / Összeáll., szerk.: Hadobás Pál; ill.: Fazekas Péter. 2000. A/5. 80 p.
24. **A Hodossyak. Egy edelényi kovácscsászár történetéből** / Összeáll., szerk.: Laki-Lukács László. 2001. A/5. 108 p.
25. **Irodalmi kávézó. Kritikák, kisesszék, tárcák** / Kaló Béla, szerk.: Hadobás Pál. 2002. A/5. 128 p.
26. **Az élet útjain. Válogatott írások** / Slezsák Imre. 2002. A/5. 297 p.

27. **Madarak a szuterénban. Takács Lajos újságíró-gyakornok cikkei 1970-ből** / Szerk.: dr. M. Takács Lajos. 2002. A/5. 164 p.
28. **A Miklós Gyula Kertbarát Kör 25 évéből** / Slezsák Imre. 2002. A/5. 184 p.
29. **Kalász László (1933-1999). Bibliográfia, szemelvények** / Szerk., összeáll.: Hadobás Pál; előszó: dr. Cs. Varga István. 2003. A/5. 182 p.
30. **Ami marad. Írások Fecske Csabától és Fecske Csabáról** / Szerk., összeáll.: Hadobás Pál. 2003. A/5. 92 p.
31. **A szülőföld vonzásában. Válogatott írások** / Hadobás Sándor. 2003. A/5. 121 p.
32. **Emlékhelyek Edelényben** / Összeáll., szerk.: Hadobás Pál. 2004. A/5. 88 p.
33. **Még. Cikk, tanulmány, fordítás** / Dr. M. Takács Lajos. 2005. A/5. 103 p.
34. **Edelény és környéke az irodalomban** / Összeáll., szerk.: Hadobás Pál. 2005. A/5. 181 p.
35. **Egy borsodi udvarház története** / Szekrényessy Attila. 2006. B/5. 168 p.
36. **Az Edelényi Füzetek 1987-2006** / Összeáll., szerk.: Hadobás Pál. 2006. A/5. 75 p.
37. **Bódva-völgyi kortárs irodalom** / Összeáll., szerk.: Hadobás Pál. 2007. A/5. 131 p.
38. **A Borsodi Földvár. Egy államalapítás kori megyeszékhelyünk** / Wolf Mária. 2008. A/5. 77 p.
39. **Tisztább világban. 75 válogatott vers** / Kalász László, összeáll., szerk.: Hadobás Pál. 2008. A/5. 115 p.
40. **A Bódva-völgy kapuja** / Emódi Gyula, ill.: Veres Attila, összeáll., szerk.: Hadobás Pál. 2009. A/5. 75 p.
41. **Mintha filmen látnám. Egy orvos emlékei** / Borisz Sztratiev, bolgárból ford.: dr. M. Takács Lajos, szerk.: Hadobás Pál. 2010. A/5. 80 p.

42. **Válogatott írások** / Hadobás Pál. 2010. A/5. 129 p.
43. **Amit a XX. században láttam és megéltem** / Jalsoviczky Zoltánné Bárczay Róza. Összeáll., szerk.: Kiss Sándorné Jalsoviczky Ida és Szücs Lajosné Jalsoviczky Lilla. 2010. A/5. 199 p.
44. **Görcsoldó szél. A „Kárpátontúli szovjet magyar” irodalom antológiája 1945-1991** / Összeáll., szerk.: M. Takács Lajos. 2010. A/5. 348 p.
45. **Virágok közt. Versek** / Sallai Ferenc, rajzok: Feledy Gyula. 2011. A/5. 61 p.
46. **Isten virgácsai A „Kárpátontúli szovjet magyar” ateizmus breviáriuma 1948-1986** / Összeáll., szerk.: M. Takács Lajos. 2011. A/5. 156 p.
47. **Iljics gyermekei: A „kárpátontúli szovjet-magyar” népoktatás olvasókönyve 1945-1991** / Összeáll., szerk.: M. Takács Lajos. 2013. A/5. 140 p.
48. **Edelény környéki emlékek az 1848-49-es szabadságharcról** / Összeáll., szerk.: Hadobás Pál. 2014. A/5. 112 p.
49. **Bódva-völgyiek a Nagy Háborúban. Száz éve tört ki az I. világháború** / Összeáll., szerk.: Hadobás Pál. 2014. A/5. 121 p.
50. **Világháborús emlékművek Edelény környékén** / Hadobás Pál. 2015. A/5. 260 p.
51. **Bódva-völgyiek a Totális Háborúban. 70 éve ért véget a II. világháború** / Összeáll., szerk.: Hadobás Pál. 2015. A/5. 230 p.

A sorozatot kiadja a Művelődési Központ, Könyvtár és Szekrényessy Árpád Múzeum. (A kiadó névváltozásai: Városi Könyvtár 1986-1993; Városi Rendezvények Háza és Könyvtár 1994-2000; Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum 2001-2006; Művelődési Központ, Könyvtár és Szekrényessy Árpád Múzeum 2006-2015, Edelényi Művelődési Központ, Könyvtár és Közérdekű Muzéális Kiállítóhely 2015. szept. 3-tól.)

Sorozaton kívül megjelent könyvek

1. **Vázlatok, adatok Múcsony nagyközség történetéből** / Összeáll., szerk.: B. Tóth Illés. 1996. A/5. 72 p.
2. **„Kószál lélekcsoválva”.** Fecske Csaba 50 éves / Szerk.: Laki-Lukács László. 1998. A/5. 26 p.
3. **Meztelen Fájdalom. Versek** / Dobog Béla, ill.: Dobog Zsuzsanna. 1998. A/5. 92 p.
4. **Dr. Menner Adolf (1824-1901) és a Menner család** / Összeáll., szerk.: Hadobás Pál. 1999. A/5. 27 p.
5. **Edelény és a Bódva völgye. Segédkönyv a helytörténet és a természetrajz tanításához általános és középiskolák részére** / Összeáll., szerk.: Hadobás Pál. 1999. A/4. 189 p.
6. **Szél szállít virágot. Versek** / Dobog Béla, ill.: Dobog Zsuzsanna. 2003. A/5. 77 p.
7. **Szőlőhegyek Edelényben** / Gyűjt., összeáll., írta: Laki-Lukács László. Az Edelényi Hegyek Közösségével közös kiadás. 2005. A/5. 68 p.
8. **A Borsodi Tájház** / Hadobás Pál. 2008. A/5. 24 p. (angol, német nyelven is megjelent)
9. **Az edelényi L’Huillier-Coburg-kastély** / Hadobás Pál. 2009. A/5. 24 p. (angol és német nyelven is megjelent)
10. **Edelényi árvíz 2010** / Szerk.: Hadobás Pál, fotó: Földeák István. Művelődési Központ, Könyvtár és Szekrényessy Árpád Múzeum. Edelény. 2011. A/5. 70 p. Színes.
11. **Edelény 30 éve város** / Összeáll., szerk.: Hadobás Pál. Edelény Város Önkormányzatával közös kiadás. 2016. A/4. 172 p. Színes.

40 éve épült a Művelődési Központ (Ifjúsági Ház)

A Művelődési Központ 1977-ben épült Ifjúsági Háznak és a Járási Művelődési Központtal történt 1981-es összevonásáig önálló intézményként működött. Az összevont intézmény központja lett a Borsodi út 9. szám alatt lévő épület, melyet Bodonyi Csaba építész tervei alapján készítettek el. A tervező Ybl-díjat kapott az épületért.

A Bódva egykori árterületén, vasbeton cölöpökre épített intézmény a város emblematikus épületeinek számát gyarapítja.

1985-ben az épület előtt helyezték el Gyurcsek Ferenc szobrászművész alkotását a „Felszabadulási” emlékművet, míg az épületen belül Schrammel Imre keramikus szép reliefe nyert elhelyezést a főbejáratnál szemben lévő falon.

Épül az Ifjúsági Ház. Fotó: Veres András (1977)

Az intézmény, elkészültétől kezdve a nagyobb létszámú kulturális programok megvalósításának helyszíne, annak ellenére, hogy a ko-

rábbi Járási Művelődési Központ (Mozi) 1992-es értékesítéséig működött. 1994-től, az edelényi művelődési intézmények összevonásától az Edelényi Művelődési Központ, Könyvtár és Közérdekű Muzeális Kiállítóhely intézményegysége. (Az intézmény névváltozásai az összevonás után: *Városi Rendezvények Háza és Könyvtár* 1994-2000; *Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum* 2001-2006; *Művelődési Központ, Könyvtár és Szekrényessy Árpád Múzeum* 2006-2015, *Edelényi Művelődési Központ, Könyvtár és Közérdekű Muzeális Kiállítóhely* 2015. szept. 3-tól.)

Az intézményegységben kerül megrendezésre a városi programok jelentős része. A saját rendezvényeken túl az oktatási intézmények, a pártok, a civilszervezetek és a város egyéb intézményei is rendszeresen igénybe veszik termet, szolgáltatásait.

Az óvodás és általános iskolás korosztály számára rendszeresen szerveznek bábszínházi, gyermekszínházi és zenés előadásokat, játszóházakat, amelyek segítségével igyekeznek felkelteni igényüket a művelődés különböző formái iránt, valamint kézügyességük, kreativitásuk fejlesztését szolgálják. A játszóházak szervezésében nagy segítségükre van az Oltalom Tagóvoda nevelőtestülete. A Mátyás Óvoda és Bölcsőde pedagógusai évente 2-3 alkalommal bábszínházi előadást tartanak gyermekek részére. Évek óta megrendezik az általános iskolák felső tagozatos tanulói és a város középiskolájának tanulói részére a három előadásból álló bérletes zenei előadássorozatot, amely népszerű a fiatalok körében. Az előadássorozatot az Észak-Magyarországi Filharmónia Kft-vel közösen szervezik.

Az állami és nemzeti ünnepeinkről méltóképpen megemlékeznek, s ezen alkalmakkor a Szent Miklós Görögkatolikus Általános Iskola, Óvoda és Alapfokú Művészeti Iskola és a Szent János Görögkatolikus Gimnázium és Szakgimnázium diákjai, a Szinavölgyi Alapfokú Művészeti Iskola növendékei, az edelényi Császa Néptáncegyüttes, az Oltalom Tagóvoda és a Mátyás Óvoda és Bölcsőde gyermekei színvonalas műsort mutatnak be.

Az Edelényi Nap, rendkívül népszerű a lakosság körében és szívesen töltik az emberek az egész napot a rendezvényen. Népszerű éne-

kesek, együttesek, tánccsoportok a fellépők, és minden alkalommal tűzijátékkal zárul az Edelényi Kastélykerti Napok utórendezvényeként életre hívott program, amely a 2010-es árvíz és a kastély felújítása miatt került új helyszínre. A több éve megrendezésre kerülő kulturális rendezvények közül kiemelkednek a Kolor Fesztivál edelényi rendezvényei, az Edelényi Helytörténeti Napok, a Tájházak Napja, a Kuttyás Nap, az Ünnepi Hangverseny stb. Ezen rendezvények leg többje tömegeket vonz és a gyermekektől a fiatalokon keresztül az idősebb korosztályig színvonalas szórakozási és művelődési lehetőséget biztosítanak.

Itt történik a házasságkötés is, amelyhez megfelelő színvonalú termet tudnak biztosítani. A városban működő kiscsoportok többsége is itt tartja a próbáit, foglalkozásait, itt tartja edzéseit és versenyeit a sakkszakosztály, óráit a Színvavölgyi Alapfokú Művészeti Iskola két csoportja.

Kiállítások rendezésére is sor kerül minden évben, elsősorban amatőr festők, grafikusok és fotósok munkáiból, de történelmi témájú anyagok is bemutatásra kerülnek.

Az intézményben működő kiscsoportok, klubok a következők: Férfikórus, Hagyományörző Népdalkör, Díszítőművészeti Kör, Miklós Gyula Kertbarát Kör, Őszikék Nyugdíjas Klub, Edelényi Nyugdíjasok Közössége, Császa Néptáncgyűttes, sakkszakosztály és sakk-tanfolyam gyerekeknek, Színvavölgyi Alapfokú Művészeti Iskola edelényi tagozata két csoportja.

A Járási Hivatal Foglalkoztatási Osztálya minden évben szervez tanfolyamot az intézményben külső cégek bevonásával, átlagban 10-15-öt.

Az intézmény első igazgatója **Kalocsai István** volt, majd a Járási Művelődési Központtal való összevonás után **Bertalan József** lett az igazgató 1986-ig. 1986-tól 1994-ig, az edelényi közművelődési intézmények összevonásáig (Művelődési Központ, Városi Könyvtár, Borsodi Tájház) **Hadobás Pál** vezette az intézményt.

*A Művelődési Központ (Ifjúsági Ház) napjainkban.
Fotó: Mészáros Csaba*

270 éve született Csenkeszfai Poóts András

Barczy Pál fantáziarajza Csenkeszfai Poóts Andrásról

Csenkeszfai Poóts András (Edelény, 1740. vagy 1747. december 31. – Ungvár, 1812.) költő, református lelkész.

Edelényben született, (Hogy pontosan mikor nem tudjuk, csak a hónap és a nap, – december 31. – a biztos, így 1740 és 1747 között bármelyik évben szülehetett, de a legvalószínűbbnek az 1747-es év tűnik.), hol atyja, idősebb Poóts András szintén református lelkész volt, de ezen hivatalát 1748. március 13-án a tiszánánai gazdagabb jövedelmű ekléziával cserélte fel. Poóts a sárospataki református főiskolában végezte középiskolai tanulmányait és ugyanott 1765. március 18-án már, mint "*subscribált togatus*" van bejegyezve s így a gimnáziumi VII. osztálynak megfelelő "*classisból*" az akadémiai törvényeknek aláírt. Tudományszeretetére, kitartó szorgalmára vall, hogy akadémiai osztályában az érdemfokozat szerint másodiknak van bejegyezve és ezen helyét egész iskolai pályafutása alatt is foly-

vást megtartotta. Első kétévi tanulmányainak tárgyait kizárólag a görög nyelv elemei, aztán a metafizika és egyetemes história képezték. A görög nyelvi ismereteit mutatja az, hogy 1768-tól 1771-ig minden évben, magánszorgalomból, több görög írónak ismertetéséből, műveinek fordításából állott ki vizsgát.

1772-ben elvégezvén teológiai tanulmányait, külföldre szándékozott utazni, de útlevelének késedelmes kiadása miatt, előbb Sárospatakon "*a syntaxisták classisában*" "*publicus praeceptorságot*" végzett. 1774-ben ment külföldi egyetemek látogatására. 1776. január 10-én az Aranyoson tartott kongregációban "*ingremiáltatott*" a borsod-gömör-kishonti egyházmegye kebelébe s édesatyja mellett, ki már egészen előregedett, Tiszanánán nyert segédlelkészi alkalmazást és még ugyanazon évben nőül vette a "*ragyogó szépségű*" Miskolczy Zsuzsannát, kiről költeményeiben sokszor megemlékezik.

Házassága szerencsétlenül ütött ki; azért ezen időtől kezdődik Poóts életének hányattatása, örök vívódása önmagával és a balvégzet megmérhetetlen hatalma ellen. Édesatyja 1777 végén meghalt, helyére 1778-ban a gazdag jövedelmű tiszánánai egyház lelkészévé választották. Poóts felesége nem maradt sokáig férje házában, előbb megszökött, 1785-ben pedig hosszadalmas és botrányos válópert kezdett meg, amely aztán majdnem teljes erkölcsi bukását okozta Poótsnak. Neje párthíveket szerzett magának a tiszánánai hívek között: így aztán meg lett zavarva az egyház békéje is; Poótsnak kínos hivatalos összeütközései híveivel napról-napra szaporodtak, annyira, hogy egy alkalommal teljesen megfelejtkezővén papi méltóságáról, az egyház ládáját felszaggatva, abból az utcára dobálta ki az úrvacsorai szent edényeket és egyéb készülékeket. Ezért a túrháttel rakoncátlankodásai miatt fegyelmi pert indítottak ellene a heves megyei törvényszék előtt, mely hat hónapi börtönre ítélte s 1786. július 28-án Egerbe vitetvén, ott a megye börtönében félévi büntetését le kellett töltenie. Eszterházy Károly gróf, a nemes szívű főpap, Heves megye főispánja, mindent elkövetett, hogy lehetőleg enyhítse és elviselhetővé tegye a nagy tehetségű, de szerencsétlen kálvinista lelkésznek fogházbüntetését. Ezt maga Poóts hálásan ismeri el a börtönben írt két költeményében. Különben is a költészetben kereste vigasztalását. Itt írta Elegyes verseinek több darabját és itt készítette *Euryalus és Lucretia* átdolgozását is. Börtönében írta ilyen c. kiadatlan verseit is:

A borsodi espereshez, amelyben szidja az őt ért bebörtönöztetés miatt, *Válasz, Elegia*, Szökött Miskolczy Zsuzsannához írott levél. (K. Édes Albert gyűjteményében és a tiszánánai egyház levéltárában).

Kiszabadulván börtönéből, miután egyházi előjárósága kegyelemből meghagyta neki papi jellegét és a jogot, hogy más egyház meghívását elfogadhassa, nagy tehetsége és széleskörű tudományos ismerete nagytekintélyű pártfogókat szerzett neki; ezek között első sorban állott báji Patay József a tiszáninneni református egyházkerület főgondnoka, akinek leányai részére dedikálta Poóts az *Euryalus és Lucretia* magyar átdolgozását is; azután Csizi János, alsó-zempléni egyházmegye esperese, s ugyanazon egyházmegye jegyzője: Palóczy György. Ezek közbenjárásának és ajánlatának köszönhető, hogy miután börtönbüntetése után egy évet hivatal nélkül töltött el, 1788-ban a bodrogkeresztúri (Zemplén megye) egyház hívta meg lelkészének. Új hivatalában egy darabig csendesesen folytak napjai; a tudománynak és egyháza érdekeinek élt, az egyházi épületeket kijavíttatta, templomot építtetett, melyet 1791. március 20-án felszenteltek. De balvégzete itt is szerencsétlen viszonyok közé sodorta.

Poóts kárpótlást keresvén szerencsétlen házasságáért, azt Bodrogkeresztúron meg is találta egy tehetős zsidóasszonynak egyetlen leányában, ki a zsidóság akkori műveltségén túlemlelkedve szorgalmasan olvasta a magyar műveket. Ezen botránnyos eljárása miatt a híveitől és az egyházmegyétől is üldöztetett és prédikátori állásától megfosztották. Így történt meg aztán, hogy egy évig ismét kenyér nélkül maradt; ekkor kétségbeesésében hitének megtagadása által akart kenyérhez jutni. 1795-ben több ízben levelet írt Eszterházy Károly gróf egri püspökhöz, hogy őt valami álláshoz segítse; de a püspök folyamodását és áttérési szándékát hidegen fogadta és tőle segélyét is megtagadta. Ekkor az ungi református egyházmegyének 1796. január 27-én Cseppelyben tartott gyűlését levél által kéri az egyházmegyében levő valamely egyházban való elhelyezését.

Ismét pártfogóinak közbenjárására jutott a pinkóci (Ung megye) eklézsiához. 1796. május 5-én az ungvári református egyház újonnan épült templomát fényes közönség jelenlétében szentelvén fel, az ünnepi szónoklat megtartására a szegény pinkócit papot kérték fel, aki: *A hibátlan isteni tiszteletről* tartott egyházi beszédet. Szónoki diadálának az lett az eredménye, hogy 1797. január 11-én az ungvári egy-

ház Poótsot nagy lelkesedéssel papjának választotta. Ettől kezdve aztán egy darabig folyvást emelkedett tekintélye, mindig szélesebb körben terjedt az iránta való elismerés.

Egyházmegyéje 1797-ben és 1798-ban öt jelölte ki a lelkészképesítési és felavatási vizsgák egyik cenzorául. 1799. március 12-én a Bártfán tartott egyházmegyei gyűlésen azon szokatlan megtiszteltetés érte, hogy *"tudománybeli jeles tehetségeire s más tekintetekre nézve addig is, míg közvotumok által választatna: az esperi székhez való assessorsághoz kineveztetik"*. Balvégzete azonban csakhamar ismét ellene fordult és pedig zaklatásainak és szerencsétlenségeinek egész özönével.

Ungvári hívei már 1801. február 17-én a Bezón tartott egyházmegyei gyűlés elé megdöbbenő vádlevelet adtak be Poóts ellen. A gyűlés küldöttségre bízta az ügy megvizsgálását; ez április 17-én K.-Ráthban Poótsot végképpen kompromittáló tényeket jelentett a gyűlés elé: *"hogya a panaszkodók nem voltak kiengesztelhetők, különösen azt adván okul, hogy Poóts a Keresztúrból magával hozott menyecskével oly botrányos életet folytat, hogy ezen még a munkácsi görög-katholikus püspök is megbotránykozott, e mellett a tarnóczi papnét is erkölcstelenségre tévelyítette, a hívek nejei közül is többeket csábitgat sat."* Mindennek dacára Poótsot ez alkalommal még mentették régi érdemeinek megmaradt töredékei s Ungváron június 21-én fényes deputáció hirdette ki az egyházmegye ítéletét, amely szerint Poótsot ungvári papi állásában meghagytak. De az ítélet még nagyobb mértékben elkeserítette ellene Ungváron a kedélyeket és híveit is, magát Poótsot is a fékevesztett szenvedélyeskedés és kölcsönös dulakodás terére ragadta.

1802. május 18-án a Nyárádon tartott egyházmegyei gyűlés elé az ungvári egyház tagjai még az előbbinél is lesújtóbb vádakot adtak be. Poóts ugyan igyekezett ezen vádakot terjedelmes védőiratban magáról elhárítani, de pervesztes lett, a honorarius assessori sorból kitörölték és az ungvári egyházból elmozdították. Poóts az egyházkerülethez fellebbezett és ez június 11-én a tavaszi választási gyűlésig meghagyta Poótsot Ungváron. 1803. március 24-én a mokcsai egyház tagjai, különösen a Mokcsay-család papjául híván meg őt, a mokcsai egyházba be is rendelték, ő azonban az ungvári egyházból távozni nem akart, sőt midőn az egyházkerületi fegyelmi bíróság elé idézték,

az előtt meg sem jelent, minek aztán az lett a következménye, hogy Poótsot a szuperintendenciából és abban a prédikátori hivatal folytatásától kirekesztették.

Mokcsay János közbenjárására az egyházkerület július 11-én visszavonta kitiltó ítéletét és megengedte, hogy Poóts Mokcsára meheszen lelkésznek. Már 1805. február 19-én a mokcsai egyház tagjai is panaszkodnak, hogy papjuk végképpen feldúlta az egyház békéjét. 1806. március 13-én a Palágyon tartott egyházmegyei gyűlés elé *"a jelenlevőket könnyekig megindító levelet írt"*, melyben *"30 esztendei hivataloskodása alatt rajta elkövetett sokféle betegségekől származott elerőtlenedése tekintetéből valami ideig, vagy talán végképen is resignálja papi hivatalát"*. 1806-ban állítólag a római katolikus vallásra tért át és magányosan élt Ungváron, ahol 1812-ben meghalt. Édes Albert szerint orosz pappá lett és a kitért zsidó leányt nőül vette s ezen házasságból született Poóts kapitány, akit Édes Albert professzor másodéves korában tanított.

Költeményeket írt a Magyar Hírmondóba (1785. 81. sz.), a Magyar Musába (1787).

Munkái

- Csenkeszfai Poóts András ifjúi versei. Két darab. Pozsony és Komáron, 1791. (I. darab: Senai Lukrétzia, kinek törvénytelen életét és példás halálát Aeneas Sylvius írásaiból magyar versekbe szedte egy Liber Baronissa parancsolatjára és most világ eleibe is botsátotta ... Befejezte 1787. jan. 5. egri börtönében. Az ajánlásban a költészet hasznosságáról értekezik és annak magyarozatát írja meg, mért hogy a magyarok közt oly kevés a jeles költő. Ism. Irodalomtört. Közlemények 1896. 13. I. Ifj. Mitrovics Gyula.)
- Század eleire készített papi, historiai és oratori tanítás, mellyet az ungvári reformátusok templomában, mindenféle rangú s vallásu számos gyülekezet hallatára élő szóval elmondott ... a XIX. századnak első napján. Pest, 1801.
- Kéziratai a sárospataki református kollégium könyvtárában: Carmen nuptiale Latino-Hungaricum sponsis Paulo Barczay et Catharinae Fáy sacrum (1742?) 4rét; a m. n. múzeumban: A század eleire készített tanítás. 2. sz. munkája. Ungvár, 1800 és Hivő Tamás.

(Forrás: Wikipédia)

CSENKESZFAI
POÓTS ANDRÁS
IFJÚI
VERSEI.

ELSŐ DARAB.

Pozsonban és Komáromban,
Wéber Simon Péter költfégével, és betűivel.

1791.

Részlet idős Szűcs Sámuel naplójából (1811 októberétől az Edelénnyel kapcsolatos bejegyzések)

1. oldal

Október 7-én és 8-án voltam a'
Donga János Bátyám szürettyén
9 dikre viradóra pedig ott is
háltam.

Szüret után ment a' közönséges bor
100, 's 110 Rftokon, az
asszúnak Puttonya is 90. 's
100. forintokon.

Október 10-én és 11-én 18. szedő szedte be
a' szőlőnket, mint hogy az eső első
nap megátolta őket, napi
szányok volt 2 Rft. 's reggel pálinka.
Palóczy László úr acta alio vnotari
usságra (*jegyző helyettességre*) emeltetvén az eddig álta
la viseltetett Gróf Deseöffy Ferencz
úr Uradalmi fiskálisságát (*ügyvédi munkáját*)
letette. Kinek helyében Tiszteletes
Esperes Toóth András uram ál-
tal én recommendáltatván (*ajánltatván*)
leg először is Praefectus (*jószágigazgató*) Tekintetes
Miklós

2. oldal

Miklós László Úrnak **október 15-én**
írtam a' Palóczy László úr tanát-
tsábúl egy Levelet; mellynek követ
kezésére **november 14-én** a' Grófhöz
Edelénybe kimentem, és ott vele
ebédelvén, általa ebéd után a'
Fiskálisságra leendő felvételésem
felől assecuráltattam, (*biztosítattam*) az után

Edelényből Finke felé jövén az
assecuratiót (*biztosítást*) Praefectus úrnak is
tudtára adtam. ezek után
november 23-án ismét Finkére
Praefectus Úrhoz ki mentem, kivel
Edelénybe a' grófhhoz ebédre
ki menvén, ott az ő Edelényi,
Cserépi, és Hugyajai uradalmi
Fiskálisságában béiktattattam.
Ebéd után Finkére jövén a'
Praefectussal, annak házá-
nál háltam, másnap pedig,
az az **november 24-én** délre haza jöttem.

Ezen

3. oldal

Ezen Hivatalt rajtam kivel ezek
kérték: Bajkor, Nagy József de Sar-
ló, Dabsi Ábel, Szepessi István,
Órássy, Varannai, Bizony Károly,
Szrogh László, Kerekes, Pauliko-
vits. 's a t.. Ezen kivel más vár-
megyei ifjú Prokátorok is igen sokan.
December 9-én voltam Judith estvéjen Herr?
Jánosnénál, és Palóczinénál.
december? voltam a'Ráth Mójses
Leánya Lakadalmában, holott
az egész vármegye jelen vólt.
István estvéjén voltam Szepessy, és
Visollyi István barátimnál.
János estvéjen voltam Rátz János
nál, Barkassy Jánosnál, Donga
Sógornál, Kapczi Jánosnál,
Herr? Jánosnál és utólyára
Áts Jánosnál.

xxx

4. oldal

1812-dik Esztendő

Ezen Esztendőnek első napján temette-tett Telegdi István, a mély után az estvét vígan töltöttük Dálnoki Pál, és Bakos Pál bátyáméknál.

Január 3.-án épen midőn könyörgésre délután a' Templomban voltak Kigyúllott a' Tégi funduson a' Meszritzky nevű csizmadia háza, mélyyet szellyel is szaggattak.

Február 26.-án 11. és 12. nappali órakor a' Gyöngyvirág utcán, özvegy Balog Gáborné Háza, Ola, és a szomszédjának is háza meg égtek.

Pál estvéjen voltam ifjabb és öreg Dálnoki Pál bátyáméknál utólyára pedig Bakos Pál bátsinál holott igen vígan voltunk. Legnagyobb korhelységet tettünk pedig Hamvas Szerda után

való

5. oldal

való vasárnap, mély nap Herke Mihálynál Bál adatván onnan szinte reggeli 4. órakor másnap. éjfel utáni 1. órakor 3 dik nap pedig az az Susánna estvéjen, Debreczenyiné és Faragóné nénéimnél mulatván, onnan Bakos Pálné nénémet mentem köszönteni

holott reggeli 4. óráig igen
vígán voltunk.

Március 18.-án József estvéje lévén szinte 9.
óráig Kun József Bátsinál mulattunk
onnan Szalay Józsihoz menvén, mivel
már lefeküdtek haza jöttem és le
feküdtem. 10. óráig mindaz által
olvasgattam. 1. fertály 11-re tűz
támadván, a' harangot félre verték
's megégett a' Fáy Malma
körül özvegy Ragályiné
Háza.

6. oldal

Március 31.-én Praefectus Miklós László Úrral ki
indultam Miskólczról az edelényi igás lova-
kon 's Ábrányba Jósa szbíró (*szolgabíró*) úrral is végez-
vén ebédeltünk a' Cserépvári Nagy Majorban
onnan mentünk Cserépvárba Exactor (*számvevő*) Szent
iványi László Úrhoz. **Április 2.-án** jött ki hozzánk
Jósa szbíró úr, 's az napon dolgát elvégezvén
másnap haza ment. **Április 3.-án** mi is öszve
jártuk 's revideáltuk (*megvizsgáltuk*) a' Cserépvári
Istállót, Majort sertés óllat a Cserép
falusi Kortsmát Malmot, Cserépvár
allyai Pálinka házat, a' Tardi vetése-
ket Kortsmát, és a' Keresztesit.

Április 5.-én ebéd után haza fele indultunk,
's T. Darótnak, 's Harsánynak jövéen
haza értünk esvére, melly napra
viradó éjszaka 2. órakor az öreg Pa-
lóczi Pinczéje kigyúlván a Tetemvárban
ezzel együtt 3 pinczék megégtek.
N.B (*jól megjegyezd*). A tisztartót Cserépváron híjják
Kiszely Józsefnek 's lakik a' Nagy Majorban,
az Kasznárt Schlectig Istvánnak,
lakik a Cs.vári Kastélyba, Cserépfaluban

pedig lakik Erdőbíró Banhauser.
nevű, a' Bábólnai ispánt pedig
híják Kelemen Józsefnek.

7. oldal

Április 1-én nagy szél fúvással olly nagy hó esett
hogyan az egész télen annál nagyobb nem volt
Ugyan ez napon hólt meg a' Faragó Sámuel B. uram
Sámuel 7. esztendősi fíjatskája. én pedig
Április 11.-én Exactor Szentiványi úrral reggel kirán-
dultam Edelénybe, és Finkén , Praefectus Úrral
Szirákon a Plébánusnál beszolván délután
a grófhhoz mentünk. ezen napot és a kö-
vetkezendőt a' Rabok actáinak rendbe
szedésekkel töltöttem.

Április 13.-án pedig el kezdődött az Úri Szék mely-
nek Praesese(*elnöke*) Miklós László, assessorok(*ülnökök*)
Sz.Ládon lakos Pétsi János és Paló-
czy László, Sz. bíró Miskolczy Péter eskütt
Veresmarty István voltak. Az Úriszék tar-
tott 3. nap. Megítéltettek 35 rabok
kik közzül Varga András halálos sen-
tentiot (*ítéletet*) kapott.
Ez alatt hólt meg Tisztartó Lakézy Pál is.
Mellyeknek elvégezések után Exactor
és Palóczy urakkal **április 17.-én** estvén
haza jöttem.

N.B. a Sági ispánt hívják Sztankovits
azután kevéssel meghólt az Edelényi
kasznár is Vürsing nevezetű.

Május 6.-án délelőtt 11-kor égett a' Barkássy Imre cse-
léd háza.

8. oldal

Május 18.-án mentem ki Edelénybe magam Szám-
vevő székre. Haza jöttem **május 21.-én.**

22.-én esett igen nagy jég melly a' mi szöllőnkbe is nem kis Kárt okozott.

Május 28.-án mentünk ki Cserépre Praefectus Úrral oda értünk éjfél után 2. órakor a' Nagy Majorba holot is a' ispányékkal való repositio?*(visszahelyezési)*.dolgot szerencsésen elvégezvén **május 30.-án** haza jöttünk.

Június 3.-án mentünk ki Prefectus és Palóczy László urakkal Cserépbe az Úriszékre melly is kezdődvén **június 4.-én**, tartott **június 5.-ig**. Elítélődtek 34. rabok, mi pedig ezekután Számvevő Széket tartottunk 's revideáltuk*(megvizsgáltuk)* a Tisztartó 810, és 811 k a' kasznár 810, és 811 k és a' Bábolnai Számtartó 811 k esztendőbeli valamint a' Cs. várallyai Bíró 810 és 811, és a' Cserépfalusi Bíró 809. és 810.k Esztendőbeli Számadásaikat, mellyeket mind elvégezvén **június 9.-én** hazajöttem Praefectus úrral.

Június 30.-án kimentem Sz.Iványi úrral Edelénybe, a gróf otthon nem lévén Prefectus úrral együtt computust *(számadást)* csináltunk özvegy Luczer néval, azután az újj kasznár Veres Józsefnek resignáltunk *(átadtuk)* én haza jöttem **július 4.-én** éjszakára.

Július 22.-én mentem ki Edelénybe magam Kleszó István és felesége ellen inquiralni *(nyomozni)* kik kerülő Kelemen Istvánt agyonütötték, a

9. oldal

megholt testét **július 23.-án** reggeli 5. órakor előttem fel bontattam Voditska Process chyrurgus*(járásbeli seborvos)* által, kivivén magammal a' vármegye Anatomicum Instrumentumát. Haza érkeztem **július 23.-án** éjjeli 11. órakor. **Augusztus 25.-én** vígan tölténk Sámuel estvéjét nállam lévén Nagy József fiskális, eskütt Csomós Mihály és Bíró József, Visolyi István

Kun József és felesége, Bakos Pál és felesége, Bakos György és felesége Faragó Sámuel és felesége, Juhász József, Farkas Károly, Szrogh László, Kósa István, Kerekes Ignác és Sóltész cancellista (*hivatalnok a kancellárián*)

Október 1.-én mentem ki Edelénybe, Repositionalis Turnusrara (*visszahelyezési ügykörre*) ott mulatván

október. 2-án, 3-án,

4.-én hazajöttem estvére betegen.

október 20.-án szüreteltem meg a' fél szöllőt,

melyet a' jég kétszer vert meg. lett 5 ½

hordó borom, a' más felében lett 6 ½ .

október 30.-án vígan töltöttük a' Kosa István szomszéd lakodalmát Szilvási Sámuelékkal.

November 13.-án költözökdtém által a' Klastrom utczai Házunkba.

december 6.

10. oldal

December 6-án újra kimentem a' Lutzerné Repositionális (visszahelyezési) dolgába Edelénybe, 's ott mulattam szinte **december 11-ig** mely napon ebédre hazajöttem

December 19-én hálásra kimentem Finkére, onnan másnap elindúltunk Praefectus Úrral

Hugyaj fele egy görbe derekú szekéren

Nyitrai János igással t.i. **december 20-án**

reggel elindulván, ebédre mentünk

Gesztelybe. onnan hálásra mentünk

a' Szerencsi vendég fogadóba. innen

21-én jókor reggel elindulván Keresztúr

mellett viradtunk meg, 's Tokajon és

a' Tizán keresztül, 's Ramazon

is végig menvén, ebédre mentünk

Nagy Faluba Bekény János úrhoz,

holott öszve jöttünk Sigrai nevű Tokaji kereskedővel, és Keller nevű Só Tiszttel. Innen délután elindulván a' vóVaskapun keresztül hálásra mentünk Király Telekre, a' gróf Dessevffy Sámuel Sztányi nevű Tisztartójához, holott az ispánt Pertinek

hívják.

11. oldal

hívják. itt ekkor a' kukuricza köbli ment 1 Rft váltó cédulán.
22-én Király Telkéről elindulván Nyíregyházán keresztül, és a' Fövenyesi Csárda mellett el. beértünk déltájon Hugaajba. holott a' Tisztartó Blajkovits János, az ispán Kleszo István. ott az árendással Kupferstein Mózes 'Sidóval végezvén és Szabolcsi vIspány Kallay Miklós önagyágával is levelezvén mulattunk **december 23-án, 24-én és 25-én. 26-án** pedig hazafelé indultunk reggel. Ebédre a' Király Telki vendégfogadóba értünk, onnan pedig hálásra a' Szegibe Hegedüs Márton Tisztartónkhoz jöttünk. 27-én újra megindulván, 's Szerencsrül Legyes Bényének Megyasszónak, Baksának Kinyisnek menvén, ebédeltünk Halmajon. onnan Homoródnak és a' Hangátsi Erdőnek 's a'Sápnak jöven estvére Finkére elérkeztünk.

holott

holott Praefectus Úrnál hálván, **28-an**
 délelőtt Edelénybe bementünk, és
 én ott mulatván a' Grófnál, **december 29-én**
 délelőtt haza indultam, és

Finkén ebédelvén, estvére Miskolczra
 haza érkeztem. melly utazásunk
 ideje alatt olly nagy hideg uralko-
 dott, hogy sok esztendőktül fogva
 olly nagy nem volt.

Ezen nagy hideg tartott majd három egész
 Hólnapokig a' mint december 4-én vira-
 dóra elfagyott, soha február 12-éig
 semmi engedés nem volt,
 úgy hogy illyen nagy téltre én soha
 nem emlékezem.

Március 25-én Exactor Sz.Iványi úrral el-
 indultam itthonról és estvére Edelény-
 ben menvén, **26-án** az Úri Széket elkezdtük
 assessorok (*ülnökök*) voltak Palóczy László Tessi János
 B. Podmaniczki László Urak. Szolga
 Bíró volt Miskolczi Péter, Eskütt
 Jekelfalussy Tamás urak

Ezen

Ezen Uri Szék tsak két nap tartott elítélőd-
 tek rajta 17. rabok. volt 3. főben
 járó ügyem. A' Capitalis (*halálra ítélt*) Rabok
 közül Sziráki Márton és Lukás
 Márton Cserépfalussi gyújtogatók
 fő vételre ítéltettek. Az Uri Szék
 elvégződván **március 29-én** voltunk
 a' Méltóságos gróf Mogyorósi Pinczéjébe
 's ittunk még 1770.-k esztendőbeli Essentiat is.

Március 31-én pedig haza jöttem tsak magam. 'S ekkor hallottam hogy **március 28-ra** viradó éjjel a' zsólczai töltés mellett megégett a' Gyöngyössi (...?.....) és a' Budai Istállója 's azokban a' marhák is mind oda égtek.
Április 26-án mentem Praefectus Úrral Cserépbe az árendások contractusát meg készítvén **29-én** haza jöttem tsak magam Itt akkor hallottam, hogy **26-án** estve egy ház megégett Sváb házak körül

14. oldal

Május 1-én mentem ki Kazára Tiszteletes Toot András és Szathmáry József urakkal Superintendens (*egyházkerületi előljáró*) gyűlésre, vissza jöttünk **május 4-én.**
Május 6-án nagy menny dörgés volt, egy házat a' Laksaiét meg is ütötte a ménykő, de meg nem éghetett le a' nagy zápor miatt.
Május 27-én az az Áldozó Csütörtökön épen ebédkor tűz támadt és megégett valami ól a' Bagaméri Sor körül.

VÉGE

Melléletek

A napló adatai:

86 lapos gerincén az írás: Sz. S. naplója 1787-1817

Méret: 130 mm x 80 mm

Kötése fehér pergamen

I. rész 1805-ig (25 év)

II. rész 1805-től 1823. május 27-ig

A vizsgált időszak: 1811. október 7-től 1813. május 27-ig. 14 oldal.

Az eredeti napló a Miskolci Herman Ottó Múzeumban van: Helyt. Gy. Ltsz. 40/1905 (régii leltári szám), 53.4390.1 (új leltári szám).

1812-ben 24 éves volt, amikor a gróf megbízta az uradalmi fiskálissággal.

Születéséről a következőket írja a naplójában:

„1787 december 3-án születtem estvéli 9 órakor. Annakutána megkereszteltettem Tiszteletes Tóth András uram által. (későbbi pártfogója) és vettem fel a keresztvíz által a Sámuel nevet. Születésem helye volt a Piacz uttzán levő mostani alsó házunk. A keresztatyám volt Rigó Ferenc és felesége a keresztanyám az akkori Miskólczi Bíró és Bíróné.”

Idős Szűcs Sámuel fia, ifjú Szűcs Sámuel naplójában így ír édesapjáról:

I. kötet: 168. old.

„Feledhetetlen édes atyám emlékének légyenek is szentelve néhány sorok:

Már 1811-ben gróf Desséwffy Ferenc edelényi, cserépvári, hugyajji uradalmában 1814-ben Erdélyben lakó Teleky Anna, báró Kemény Simon özvegye és gróf Bethlen Dániel kazinczi, barczikai, harnóczi, és pokorági javaiban ügyésszé lőn. 1820-ban, gróf Dessewffy Ferenc kihaltával, gróf Dessewffy Sámuel vallá rendszerénti ügyészévé.

Különböző viszonyait tárgyaló levelek számosan maradtak, nevezetesebbek, a halhatatlan Vay József Septemvirtől, gróf Dessewffyektől, báró Majtényi Lászlótól, gróf Teleky Józseftől – ki most Erdély főkormányzója – gróf Teleky Sámuelától, Matkovics István septemvirtől, Lánczy József Békés Megye főispánától, Klobusiczky József borsodi főispántól, Szűcs István udvari ágenstől, Hubay Józseftől, Csapó Dánieltől, Palóczy Lászlótól.”

Idős Szűcs Sámuel

Életrajza szerint 1787. december 3-án született. Tanulmányait Miskolcon, Lőcsén és Sárospatakon végezte, 1810-ben Pesten nyert ügyvédi oklevelet. Hazatérte után több uradalomnál vállalt „ügyészi” állást. Nagy hírnevet szerzett később az ügyvédi praxisban is. 1842-ben a büntető törvényszék „szorgalmas, szakavatott és erélyes ülnöke volt”. Idősebb Szűcs Sámuel már nagyon korán bekapcsolódott a közéletbe. Évek hosszú során át tagja volt az egyháztanácsnak és az iskolatanácsnak, s ezekben különféle tisztségeket is viselt. Műveltsége meglehetősen szerteágazó volt. Iskolai tanulmányai után kedvelt olvasmánya a klasszikus latin irodalom volt. Latinul és németül rendkívül jól írt, beszélt és olvasott. Jól értette a görög és a héber nyelvet is. Kutatómunkával nem foglalkozott intenzíven, néhány írása azonban megjelent. Ezek részben még életében, részben poszthumusként láttak napvilágot. 1843. március 6-án halt meg Miskolcon, élete 56. évében.

(Forrás: Kilián István: Szűcs Sámuelnek, Miskolc helytörténetésének élete és naplója. = A Herman Ottó Múzeum Évkönyve 30-31/1. (1993) 293-328. p. Miskolc)

1812de = Ependö.

Ezen Ependönel első raján semese,
ien Selegdi Jován, - mely után
efrös vigan solították Dálnohi.
Bál, ev Dalog Bál batyámetnél
3° Januárú igen nívón kinyörgésre
delován a Sany lombán volak
ki gyallok a tőre fundalon a
Khepritzfü nevű, Cziromadia háza,
niellyer felhelyis fuggattak.
D. 2° Jan. 11. ev 12. napjahi
orakoc a Gyíngyis tag után, jő
vev Dalog Gaborne, Haza, Ha
ev, a fontedjanahis Haza mag
egre.
Bál efröjen volak Szabó, ev jő
Dálnohi Bál Batyámetnél,
utollyára jő Dalog Bál Dan
tfinal, holon igen vigan volak,
Legnagobb kor helyfegei semant
pedig. Hamvas kenda után

A napló egyik oldala

Edelény az első katonai felmérés térképén (1763-1787)

Finke az első katonai felmérés térképén (1763-1787)

(Közreadja és a mellékleteket összeállította: Gergely Zsolt.)

Helyreigazítás

A Borsodi Tájház közleményei 35-36. számában a 110 éve épült az edelényi Erzsébet Királyné Fogadalmi Templom című összeállításunkban nem közöltük, hogy Vér Eszter Virág Budapesti Negyed 2006/2. számában megjelent írásából vettünk át részletet.

A szerzőtől ezúton is elnézést kérünk.

Tartalom

Dr. Rózsa Tibor	
Életképek az Edelényi Királyi Járásbíróság történetéből.....	5
Új emlékmű a Forradalmak terén	13
Elhelyezték a görögkatolikus középiskola kollégiumának alapkövét	17
Káli Gábor Csaba	
Bebek Ferenc és György. Két 16. századi főúr rövid életrajza ..	20
1956-os emlékmű avatása Galvácson	74
Edelény város kitüntetettjei 2017-ben	83
20 éves a Borsodi Tájház közleményei	88
30 éves az Edelényi Füzetek helytörténeti kiadványsorozat	94
40 éve épült a Művelődési Központ (Ifjúsági Ház)	99
270 éve született Csenkeszfai Poóts András.....	103
Részlet idős Szűcs Sámuel naplójából (1811 októberétől az Edelénnyel kapcsolatos bejegyzések)	109
Helyreigazítás	123

